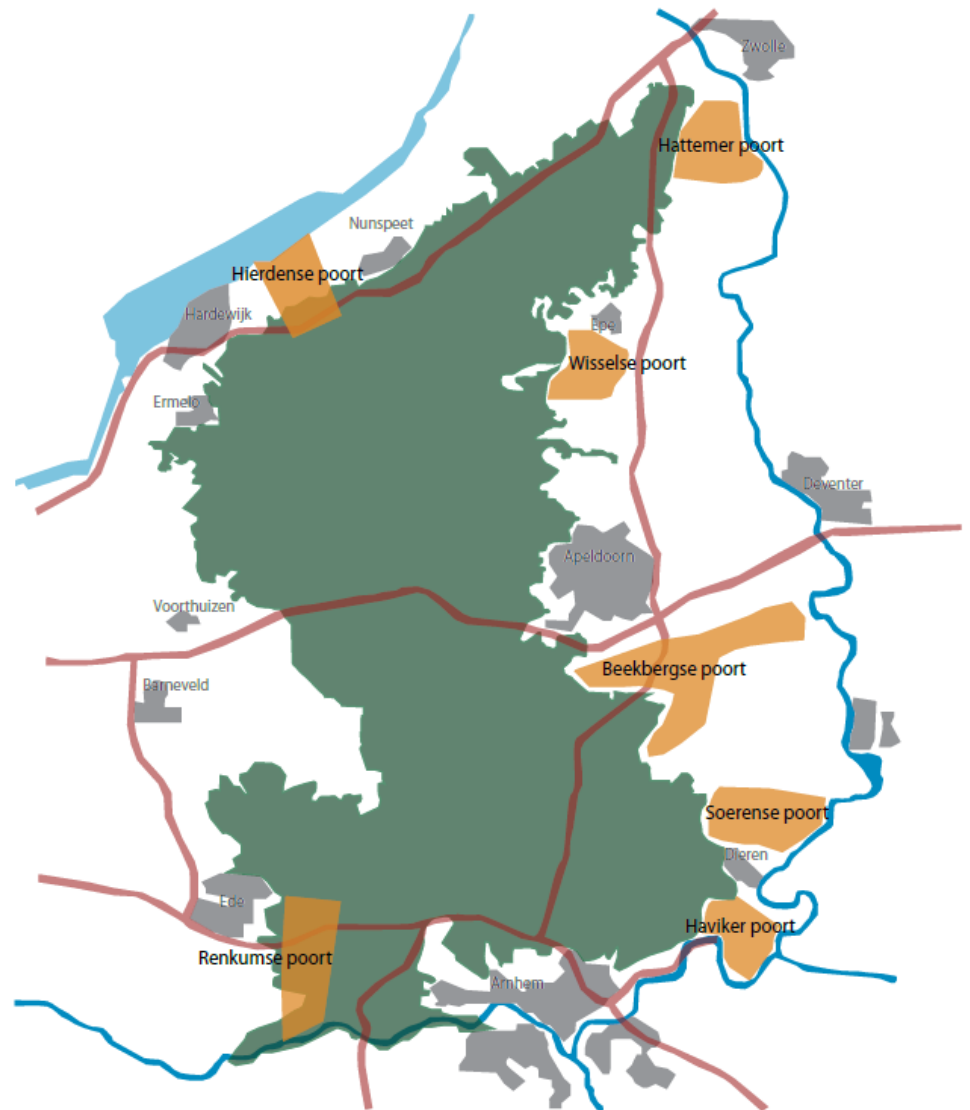

Ecologische poorten, natuur rond de Veluwe

Juni, 2012

“Kunnen we door?”

Ing. H. Jelsma

Bachelorthesis Planologie

Opleiding Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Radboud Universiteit Nijmegen

'Ecologische poorten, natuur rond de Veluwe'

Auteur: Ing. Hylke Jelsma (s4169492)

Begeleider: Drs. J. Gersie

Datum: Juni 2012

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Voorwoord

In het kader van het afronden van mijn pre-master heb ik de toekomst van de ecologische poorten Veluwe onderzocht. Deze analyse wordt uitgevoerd vanuit de opleiding Sociale Geografie en Planologie van de Radboud Universiteit Nijmegen. De ecologische poorten dienen zorg te dragen voor een verbinding tussen droge en natte natuur. De centrale Veluwe vormt het droge gebied, de natte gebieden worden gevormd door de uiterwaarden van de Gelderse rivieren. Deze bachelor thesis, "Ecologische poorten, natuur rond de Veluwe" omvat een zevental studieobjecten. Dit grote aantal bracht veel werk met zich mee, maar heeft geleid tot een compleet beeld van de situatie van de poorten rondom de Veluwe. In dit voorwoord wil ik een aantal mensen nadrukkelijk bedanken voor hun medewerking aan de analyse. In het bijzonder gaat mijn dank uit naar drs. Jaap Gersie voor de interne begeleiding en inspiratie. Grote dank gaat uit naar alle geïnterviewden. Door de interviews zijn de beleidsarrangementen in kaart gebracht, evaluaties gedeeltelijk getoetst en konden aanbevelingen worden gedaan. Tot slot wil ik u bij deze veel leesplezier toewensen.

Ing. Hylke Jelsma

Arnhem 22-juni-2012

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	- 1 -
1.1	Projectkader.....	- 1 -
1.2	Doelstelling.....	- 3 -
1.2.1	Maatschappelijke relevantie.....	- 4 -
1.2.2	Wetenschappelijke relevantie.....	- 5 -
1.3	Onderzoeksmodel.....	- 6 -
1.4	Vraagstelling.....	- 6 -
1.5	Werkwijze.....	- 8 -
1.6	Opbouw thesis.....	- 8 -
2	THEORETISCH KADER	- 9 -
2.1	De beleidsarrangementen-benadering.....	- 9 -
2.1.1	Actoren en coalities.....	- 10 -
2.1.2	Hulpbronnen.....	- 11 -
2.1.3	Spelregels.....	- 11 -
2.1.4	Discours(en).....	- 11 -
2.2	Conceptueel kader.....	- 12 -
3	METHOLOGIE	- 13 -
3.1	Onderzoeksstrategie.....	- 13 -
3.2	Operationalisatie.....	- 13 -
3.2.1	Actoren & coalities.....	- 14 -
3.2.2	Hulpbronnen.....	- 15 -
3.2.3	Spelregels.....	- 15 -
3.2.4	Discours(en).....	- 15 -
3.3	Dataverzameling.....	- 15 -
3.4	Data-analyse.....	- 16 -
4	ANALYSE BELEIDSARRANGEMENTEN ECOLOGISCHE POORTEN	- 17 -
4.1	Ecologische poorten van Gelderland.....	- 17 -
4.1.1	Inleiding.....	- 17 -
4.1.2	Voortgang en evaluatie 'Veluwe 2010'.....	- 18 -
4.1.3	Actoren en coalities.....	- 19 -
4.1.4	Hulpbronnen.....	- 21 -
4.1.5	Spelregels.....	- 25 -
4.1.6	Discours(en).....	- 26 -
4.1.7	Het Beleidsarrangement Ecologische poorten in vogelvlucht.....	- 28 -
4.2	Havikerpoort.....	- 31 -
4.2.1	Actoren en coalities.....	- 31 -
4.2.2	Hulpbronnen.....	- 32 -
4.2.3	Spelregels.....	- 33 -
4.2.4	Discours(en).....	- 34 -
4.3	Renkumse poort.....	- 36 -
4.3.1	Actoren en coalities.....	- 36 -
4.3.2	Hulpbronnen.....	- 37 -
4.3.3	Spelregels.....	- 37 -

4.3.4	Discours(en)	- 38 -
4.4	Hierdense poort.....	- 40 -
4.4.1	Actoren en coalities	- 40 -
4.4.2	Hulpbronnen.....	- 40 -
4.4.3	Spelregels	- 41 -
4.4.4	Discours(en)	- 41 -
4.5	Beekberger poort.....	- 43 -
4.5.1	Actoren en coalities	- 43 -
4.5.2	Hulpbronnen.....	- 44 -
4.5.3	Spelregels	- 45 -
4.5.4	Discours(en)	- 45 -
4.6	Soerense poort.....	- 47 -
4.6.1	Actoren en coalities	- 47 -
4.6.2	Hulpbronnen.....	- 48 -
4.6.3	Spelregels	- 48 -
4.6.4	Discours(en)	- 49 -
4.7	Hattermer poort	- 51 -
4.7.1	Actoren en coalities	- 51 -
4.7.2	Hulpbronnen.....	- 51 -
4.7.3	Spelregels	- 52 -
4.7.4	Discours(en)	- 52 -
4.8	Wisselse poort	- 54 -
4.8.1	Actoren en coalities	- 54 -
4.8.2	Hulpbronnen.....	- 54 -
4.8.3	Spelregels	- 55 -
4.8.4	Discours(en)	- 55 -
4.9	Waardering arrangementen	- 56 -
4.9.1	Actoren en coalities	- 56 -
4.9.2	Hulpbronnen.....	- 56 -
4.9.3	Spelregels	- 57 -
4.9.4	Discours(en)	- 58 -
4.9.5	Wederzijdse beïnvloeding van de dimensies.....	- 58 -
4.10	Vergelijking dimensies geheel en individueel.....	- 59 -
5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	- 61 -
5.1	Conclusie.....	- 61 -
5.2	Aanbevelingen.....	- 63 -
5.3	Reflectie.....	- 63 -
	REFERENTIE.....	- 64 -
	BIJLAGEN.....	- 69 -
1.	OVERZICHT VAN DE ECOLOGISCHE POORTEN VAN DE VELUWE.....	
2.	VOORTGANG PROCES PER GEBIED IN 2009.....	
3.	EVALUATIE PER PROJECT VELUWE 2010.....	
4.	REALISATIE NIEUWE EN AGRARISCH NATUUR(BEHEER).....	
5.	HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR PROVINCIE GELDERLAND.	
6.	STATUS VERWERVING V.D. BENODIGDE GRONDEN	
7.	OVERZICHT MET KOSTENRAMING HATTEMER POORT.	

8. LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN	
9. INTERVIEWGUIDE.	
Figuur 1 Onderzoeksmodel	6
Figuur 2 De Beleidsarrangementen-benadering.....	10
Figuur 3 Conceptueel model.....	12
Figuur 4 Operationalisatie van de gehanteerde begrippen	14
Figuur 5 eigen bewerking van Voortgangpercentages	19
Figuur 6 Eigen bewerking bijdrageverdering tussen partijen op basis van huidige begroting	23
Figuur 7 Herijking Ecologische hoofdstructuur	26
Figuur 8 Edelhart.....	27
Figuur 9 Eigen bewerking herijking Ecologische hoofdstructuur	33
Figuur 10 Fasering Havikerpoort	33
Figuur 11 Slanke sleutelbloem.....	34
Figuur 12 Gehakkeld aurelia	34
Figuur 13 Policy window Renkumse poort	37
Figuur 14 Globale ligging landgoederen in Beekbergse poort.....	44
Figuur 15 Eigen bewerking herijking Ecologische Hoofdstructuur	45
Figuur 16 Afstemming en samenwerking tussen partijen	49
Tabel 1 totale begroting veluwe 2010	22
Tabel 2 Projecten Veluwe 2010, die een grote investering vragen, exclusief Pm-projecten(xmln)	22
Tabel 3 Eigen bewerking conclusies evaluatie veluwe 2010	24
Tabel 4 Overzicht alle ecologische poorten	28
Tabel 5 Actoren & coalities	56
Tabel 6 Hulpbronnen	57
Tabel 7 Spelregels.....	57
Tabel 8 Discours(en).....	58
Tabel 9 Overzicht alle dimensies	59

Samenvatting

De provincie Gelderland herbergt het grootste bos- en natuurgebied van Nederland. De Veluwe, onderdeel van de EHS, is eveneens het grootste gebied in Nederland dat is aangewezen als Nationaal Landschap. Ook de rivieren Rijn en IJssel, welke door Gelderland stromen, herbergen in hun uiterwaarden natuurlijke kwaliteiten. Eind jaren negentig is het plan ontstaan om de hoge en droge Veluwe te verbinden met de lage en natte uiterwaarden. Deze verbinding moest de oprukkende rode functies tegenhouden en functioneren als 'groene wig'. De in totaal acht aangewezen groene wiggen werden ecologische poorten genoemd en binnen het beleidsdocument 'Veluwe 2010' geplaatst. Veluwe 2010 moest het economisch gebruik en het behoud van de Veluwe garanderen. Bij aanvang betrof het de Hierdense poort, Hattermer poort, Wisselse poort, Beekberger poort, Soerense poort, Haviker poort, Renkumse poort en Voorthuizer poort. Na verloop van tijd is de Voorthuizer poort onder de Robuuste Verbindingszones geplaatst en was hiermee formeel geen onderdeel meer van de ecologische poorten. Uit evaluaties, voortgangrapportages en diverse artikelen is gebleken dat de poorten kampen met verschillende problemen en na aan het eind van 2010 zijn zij nog niet voor de helft zijn gerealiseerd. De doelstelling van het onderzoek luidt dan ook: "Een bijdrage leveren aan de totstandkoming van de ecologische poorten op de Veluwe, door het analyseren van de toekomstperspectieven van de individuele poorten. Om de bovenstaande doelstelling te behalen is de volgende centrale vraag opgesteld: "Met welke nieuwe beleidsarrangementen zouden de ecologische poorten alsnog kunnen worden gerealiseerd?" Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag, zijn een viertal deelvragen geformuleerd. Namelijk:

1. Met behulp van welke actoren, spelregels, hulpbronnen en discoursen werd er door het Rijk, de provincie en anderen betrokken actoren gestreefd naar de totstandkoming van de ecologische poorten?
2. In hoeverre zijn de opgaven van de ecologische poorten gerealiseerd?
3. In hoeverre hebben de natuurbeleidsarrangementen het succes van de totstandkoming bepaald?
4. Welke mogelijkheden bieden nieuwe actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discoursen?

De theorie die in dit onderzoek centraal staat is de beleidsarrangementen-benadering van Van Tatenhove, Arts en Leroy uit 2000. De theorie maakt onderscheidt in vier dimensies namelijk 'Actoren en coalities', 'Hulpbronnen', 'Spelregels' en 'Discours(en)'. De dimensie 'Actoren en coalities' bestaat uit de betrokken en samenwerkende partijen in de poort. Hulpbronnen worden gevormd door de aanwezig financiële middelen en de te realiseren grondopgaven. De dimensie spelregels is gericht op beleid, specifiek op de geboden ruimte en het pad wat wordt ingeslagen. Het discours bestaat uit alle opvattingen en ideeën die betrokken actoren hebben over de ecologische poorten.

Dit onderzoek betreft een casestudy met het karakter van survey-onderzoek en wordt uitgevoerd doormiddel van een analyse van alle zeven ecologische poorten. Binnen het gestelde theoretische kader hebben uiteindelijk zes diepteinterviews plaatsgevonden. Dit waren personen die betrokken zijn bij (een andere) poort(en) wat zorgde voor actuele, gebiedseigen informatie en gaf de mogelijkheid om gegevens uit andere documenten terug te koppelen.

Gestart is met een onderzoek van de poorten samen en vervolgens zijn de poorten op individueel niveau geanalyseerd. De analyse is gedaan aan de hand van de vier dimensies van de beleidsarrangementen-benadering. Gebruikte data zijn verkregen door interviews en het bestuderen van verschenen voortgangrapportages en evaluaties.

De dimensies van het gehele systeem en de individuele poorten zijn uiteindelijk gewaardeerd aan de hand van plussen en minnen. De waardering bestaat uit enkele gradaties die variëren van zeer positief tot zeer negatief. Afgesloten is met een vergelijking tussen beide waarderingen. Opmerkelijke verschillen die naar voren kwamen waren de positief gewaardeerde dimensies van

de Haviker poort en Renkumse poort ten opzichte van de waardering van het gehele systeem. Positievare waardering van de dimensies is te verklaren aan de hand van aanwezige strategische en institutionele coalities en toereikende financiële middelen in beide poorten. Verder is uit de analyse gebleken dat het dominante discours in alle poorten behalve de Hattemer poort een negatieve klank heeft. Het dominante discours wordt gevormd door het beeld dat de ecologische poorten worden gerealiseerd met als hoofddoel de migratie van het edelhert van de Veluwe naar de uiterwaarden van Rijn en IJssel te bewerkstelligen. De (mogelijke) komst van het hert zorgt plaatselijk voor verlies van draagvlak en weerstand.

In de analyse zijn allereerst de dimensies in kaart gebracht waarmee betrokken actoren de poorten wilden realiseren. Vervolgens is de voortgang van de poorten vastgesteld. Kijkend naar de resultaten van de meest recente evaluatie van Veluwe 2010 zijn de opgaven van de poorten nog niet voor 50% gerealiseerd. Uit de gehouden interviews is echter gebleken dat deze cijfers twijfelachtig zijn en veelal konden de geïnterviewden zich niet vinden in de vastgestelde percentages en (rest)opgaven. Wel gaven de geïnterviewden aan dat de plannen blijven liggen en in beter economisch tij weer kunnen worden opgepakt. De successen van de totstandkoming van de poorten zijn mede door de dimensies 'Actoren en coalities', 'Hulpbronnen' en 'Spelregels' bepaald. Geslaagde strategische en institutionele coalities, toereikende financiële middelen en meewerkend beleid zijn voorbeelden van successen binnen de dimensies van enkele poorten. Volgend op de successen is gekeken naar de mogelijkheden van nieuwe dimensies. In alle vier dimensies liggen mogelijkheden alleen biedt de dimensie 'Hulpbronnen' een minder perspectief. Laatstgenoemde dimensie is namelijk zeer afhankelijk van het economisch tij en politieke wind. Nieuwe arrangementen die positief kunnen uitpakken bestaan dan ook uit een combinatie van de mogelijkheden binnen de dimensies.

In een poging om de problemen rond de uitvoering en realisatie van de ecologische poorten van de Veluwe, te verminderen, zijn er vanuit dit onderzoek aanbevelingen gedaan. Op het vlak van de dimensie 'Actoren en coalities' en 'Spelregels' is er winst te behalen. Het weer actief maken van de werkgroepen van de poorten kan het proces en de realisatie ten goede komen. Het discours moet minder worden gedomineerd door het edelhert en in een breder kader worden getrokken. Het bredere kader kan leiden tot minder weerstand en wellicht tot meer draagvlak.

De reflectie van de gehanteerde theorie en methode bracht voornamelijk naar voren dat de beleidsarrangementen-benadering minder geschikt is voor de analyse van een groot aantal studieobjecten. De allesomvattende theorie bood echter via de dimensies wel een goed beeld van de poorten en zorgde voor duidelijke kaders voor de diepteinterviews en de analyse. De uitwerking en verkrijgen van (empirische) gegevens en informatie voor het in kaart brengen van de dimensies per poort was dan ook een hele opgave. Door het gebruik van de beleidsarrangementen-benadering werd de uitwerking gestructureerd en overzichtelijk.

1 INLEIDING

1.1 Projectkader

In 1990 is in Nederland het concept Ecologische Hoofdstructuur(EHS) geïntroduceerd. De EHS is een netwerk van natuurgebieden wat als doel heeft biodiversiteit te behouden en te versterken. Het netwerk bestaat uit bestaande en nog te ontwikkelen natuurgebieden, reservaten, en verbindingzones hiertussen. In 2018 moet de droge EHS gerealiseerd zijn en omvat dan een grootte van 750.000 hectare (Natuurbeheer.nu, 2011).

De provincie Gelderland herbergt het grootste bos- en natuurgebied van Nederland. De Veluwe, onderdeel van de EHS, is eveneens het grootste gebied in Nederland wat is aangewezen als Nationaal landschap. Qua oppervlak en kwaliteit kan de Veluwe zich meten met grote natuurlandschappen elders in Europa. Dit unieke gebied trekt vele bezoekers en draagt zorg voor diverse economische activiteiten in en om de Veluwe. Uit statistieken blijkt dat er jaarlijks bijna 30 miljoen recreanten en toeristen komen, die goed zijn voor een omzet van ongeveer 1 miljard euro per jaar (Veluwecommissie, 2005).

Om het economische gebruik en tevens het behoud van de Veluwe te garanderen is het plan Veluwe 2010 opgesteld. Dit in 2000 ontstane plan, is in 2007 opgenomen in het Provinciaal Meerjarenprogramma(PMJP), ook wel "Vitaal Gelderland" genoemd (Provincie Gelderland, 2009). Het masterplan Veluwe 2010 moet zorg dragen voor een economische en ecologische kwaliteitsimpuls en geeft prioriteit aan veiligheid en passeerbaarheid van wegen, cultuurhistorie en imago versterking. Onderdeel van dit masterplan is de realisatie van een achttal ecologische poorten.

De provincie Gelderland geeft in de beleidsnotie Veluwe 2010 hoge prioriteit aan de realisatie van de ecologische poorten. Het betreft de Hierdense, Hattermer, Wisselse, Beekberger, Soerense, Haviker, Renkumse en Voorthuizer poort. De provincie leverde per poort een projectleider. Gedeputeerde Staten (GS) stelden voor elke poort een stuurgroep in. Hierin zitten bestuurders vanuit gemeenten, waterschap, LTO, terreinbeherende organisaties etc. GS stelt tevens het uitvoeringsprogramma vast (Provincie Gelderland, 2007).

De poorten moeten zorgen voor de beoogde ecologische kwaliteitsimpuls. De verbindingen bestaan uit waardevolle gradiënten aan de randen van het Centraal Veluws Natuurgebied(CNV) naar het omliggend gebied. De gradiënten bestaan uit overgangen van hoog naar laag, droog naar nat en voedselarm naar voedselrijk (Zevenbergen, 2004). Het doel is deze gradiënten te versterken met behoud van duurzame landbouw en toekomstperspectief voor werken en wonen. Voorbeelden van de te verbinden gebieden zijn de Randmeren, de Gelderse Vallei en de uiterwaarden van de IJssel en Rijn. Karakteristieken van deze gebieden zijn grondgebonden landbouw, bosschages, kwelgebieden, sprengen, beken en een grote verscheidenheid aan landschapselementen. Dorpen aan de flanken van het CNV zijn gegroeid en omsluiten de groene Veluwe met rode functies. De plaatsen van de poorten zijn (deels) intact gebleven en moeten voorkomen dat de Veluwe wordt omringd door bebouwing.

Het Rijk heeft in juli 2000 in zowel de Nota natuur voor mensen, mensen voor natuur als de Nota Ruimte de ecologische poorten aangemerkt als robuuste verbindingen. LNV heeft via het Investeringsbudget Landelijk Gebied(ILG) geld beschikbaar gesteld voor de aankoop van grond ten behoeve van de inrichting en beheer van nieuwe natuur (Hofman, 2010).

PLANNEN KABINET

De Nederlandse natuurwetgeving staat echter een grote omwenteling te wachten. De precieze aard van de omwenteling ligt nog niet vast. Wel kan worden vastgesteld dat de financiële middelen die door de Rijksoverheid beschikbaar worden gesteld voor de instandhouding en realisatie van natuur minder toereikend zullen zijn. Provincies worden vanaf 2014 verantwoordelijk voor natuurbeheer en plattelandsontwikkeling. Maar ze krijgen daarvoor beduidend minder geld dan nu. In het regeerakkoord is vastgelegd dat er 600 miljoen wordt bezuinigd op het natuurbeleid (Lieshout, 2011).

Met het aantreden van staatssecretaris Bleker heeft de natuur in Nederland een forse stap terug moeten doen. Bleker bezuinigt 70 procent op natuurbeleid, verkleint de Ecologische Hoofdstructuur, schrapt ecologische verbindingen en onttrekt tientallen natuurgebieden en soorten hun beschermde status (Keulartz, 12).

In een open brief betogen 79 hoogleraren dat de draconische bezuinigingen op zeer korte termijn de teloorgang zullen betekenen van wat in vele decennia is opgebouwd. Daarbij gaat het niet alleen om kapitaalvernietiging, het schenden van internationale afspraken en een verder verlies van biodiversiteit. Het gaat óók, en misschien wel voor alles, om een verslechtering van de leefomgeving voor mensen, bijvoorbeeld vanwege de negatieve gevolgen voor gezondheid, economie en recreatie (Heimans en Thijsse Stichting, 2011).

In het voorjaar van 2012 is de staatssecretaris van plan de nieuwe Wet natuur bij de Tweede Kamer in te dienen. De Wet natuur moet uiteindelijk drie bestaande wetten vervangen de Flora- en Faunawet, de Natuurbeschermingswet en de Boswet. De overheid oppert dat de nieuwe wetgeving een betere verbintenis tussen ecologie en economie veroorzaakt

HUIDIGE SITUATIE ECOLOGISCHE POORTEN

In 2010 is er voortgangsrapportage van het plan Vitaal Gelderland 2009 verschenen. In dit rapport is gekeken naar de voortgang van ieder afzonderlijk project. Volgens de rapportage liggen aan het eind van 2009 alle poorten procesmatig op schema, bijlage 3. Op de Hattemer poort na bevinden alle plannen zich in de realisatiefase (Provincie Gelderland, 2006).

Onderdeel van de totstandkoming van de ecologische poorten is de opheffing van infrastructurale barrières (snel- en spoorwegen). Middels de realisatie van enkele ecoducten tracht de provincie de aanwezige barrières te verminderen. Deze ecoducten maken deel uit van het project “Negen ecoducten” en zijn gereed of naderen hun voltooiing (Meerjarenprogramma Ontsnippering, 2012). De totstandkoming van de ecoducten is mogelijk gemaakt nadat provinciale staten besloten had een tekort van € 884.000 te dekken, afkomstig uit de € 7 miljoen (Veluwe-2010 middelen) die waren gereserveerd voor 2014 ter dekking van de gevolgen van het bestuursakkoord ‘Decentralisatie Natuur’ en afwikkeling van bestaande ILG-verplichtingen (Provinciale Staten Gelderland, 2011).

Bevindingen in de voortgangsrapportage en de ontwikkelingen binnen het project “Negen ecoducten” schetsen een positief beeld over de uiteindelijke totstandkoming van de ecologische poorten. Wanneer er stil wordt gestaan bij de huidige politieke sfeer en de voortgang van de poorten op individueel niveau, blijkt dit beeld onjuist.

De meest bekende poort is, de inmiddels (bijna) afgeronde, Renkumse. De Renkumse poort zorgt voor een verbinding tussen de Veluwe, Rijn en Utrechtse Heuvelrug. In dit ambitieuze plan “Renkums Beekdal” is een rode functie (bedrijventerrein) geweken voor een groene (natuur). Nooit eerder werd een dergelijke functieverandering van deze omvang doorgevoerd. De kosten om dit project te realiseren bedroegen €36 miljoen. Met politieke en financiële steun vanuit het Rijk, de provincie Gelderland is de Renkumse poort ontwikkeld. Een andere poort is de Havikerpoort welke de verbinding tussen de Veluwe en IJssel dient te herstellen. Bij deze poort zijn twee particuliere

landgoederen betrokken Middachten en Hof te Dieren. De aangekondigde bezuinigingen en herijking van de EHS hebben negatieve doorwerking op de Havikerpoort (Moll, 2012). Door middel van particulier initiatief om zand af te graven en vervolgens te verkopen lijkt de natuurrealisatie versoberd door te kunnen gaan. Inmiddels is de planvorming lopende en is een m.e.r. procedure voor de ontgronding gestart (Moll, 2012).

Uit de actualisatie van de financiële risicoanalyse Provinciaal meerjarenprogramma Vitaal Gelderland is gebleken dat er problemen spelen rondom de verwerving van de gronden in de poorten (Provincie Gelderland, 2011). Bijvoorbeeld de Hierdense poort waar 79 hectare nodig is, waarvan 44 hectare in procedure is en slechts 6 hectare is verworven. Ook de Beekberger en Soerense poorten kampen met verwervingsproblemen (zie bijlage 6). De Soerense poort is bijna klaar maar toch ook weer niet, vertelde Nienke Moll betrokken via gemeente Rheden bij de Havikerpoort (Moll, 2012).

Onzekerheden zijn er ook bij de Hattemerpoort. Op 23 mei 2011 is door de Provinciale staten besloten een deel van het terrein van de voormalige Berghuizerpapierfabriek in Wapenveld alsnog aan te kopen. Het besluit is genomen zonder duidelijkheid over financiële bijdrage van de provincie Overijssel. Het terrein, van 13 hectare is aangekocht voor vijf miljoen euro (Stichting Apeldoornskanaal, 2011). De Beekberger poort en Hierdense poort kampen beiden met verwevingsproblemen en zijn nog niet volledig afgerond. Zo meldde Joop Hellinga, beheerder bij Natuurmonumenten dat er weinig voortgang ten aanzien van de verwerving en realisatie te merken was in de Hierdense poort (Hellinga, 2012). De Voorthuizer poort is ondergebracht in de ontwikkelingen omtrent de robuuste verbindingzone in de Gelderse Vallei (Bolck, 2012).

HOE NU VERDER?

Dat de kabinetsplannen een negatieve doorwerking op de ecologische poorten hebben, blijkt onder andere uit een artikel verschenen in de Nieuwe Veluwe. In dit artikel "Stoppen met de EHS in het zicht van de haven" komen de gevolgen van de bezuinigingen ter sprake. Zo stelt Piet Winterman, directeur Regio Oost van Staatsbosbeheer: Ook het aankopen van grond voor verbindingen tussen stukken in de poorten die al zijn aangekocht is gestopt. Wat er aan poorten was aangekocht en overgedragen aan Staatsbosbeheer kan amper nog worden ingericht, laat staan dat er voldoende kan worden gesurveilleerd. 'Er wordt niet meer aangekocht en wat we hebben wordt uitgehold', aldus Winterman (Hegener, 2010).

Ook zijn er onzekerheden over de beschikbaar gestelde gelden van de provincie (€ 20 miljoen) en het Rijk (€ 24 miljoen). Met deze financiële middelen zijn volgens Peter van der Kreeke (Hoofd van het bureau Veluwe-Vallei) gronden verworven. De gronden zijn echter niet allemaal verworven op de juiste plaats en fungeren deels als ruilgronden. Henk Bleker heeft in recent overleg met de provincie gemeld dat de € 24 miljoen, beschikbaar gesteld door het Rijk, mogelijk teruggestort moet worden (Hegener, 2010). De provincies krijgen vanaf 2014 samen 100 miljoen euro per jaar. 'Hoeveel Gelderland hiervan krijgt is nog niet precies bekend' (iNSet, 2012).

In hoeverre de ecologische poorten nog kunnen worden gerealiseerd en binnen welk tijdsbestek is onduidelijk. Eddie Nijenhuis bepleitte in 2010 de inzet van resterende middelen voor de voltooiing van een beperkt aantal poorten. "DIE KUNNEN DAN ALS LEERGBIED DIENEN VOOR DE ANDERE POORTEN OVER EEN AANTAL JAREN.' HET IDEE DAT DE POORTEN OVER VIJF, TIEN OF VIJFTIEN JAAR KUNNEN WORDEN AFGEMAAKT IS LOGISCH GENOEG: ANDERE KABINETTEN EN ANDERE ECONOMISCHE TIJDEN ZOULDEN DE RAMP VAN NU KUNNEN KEREN" (Hegener, 2010).

1.2 Doelstelling

Het projectkader beschrijft het oude streven van het Rijk en de provincie om de ecologische poorten te ontwikkelen. Ook is duidelijk gemaakt dat er door politieke verandering minder financiële middelen beschikbaar worden gesteld voor de ontwikkeling en beheer van nieuwe natuur. Tevens kampen verschillende poorten met problemen rondom de verwerving van grond. In

het onderzoek wordt getracht per ecologische poort vast te stellen wat het streven was, welke voortgang is geboekt en wat het toekomstperspectief is. De doelstelling in dit onderzoek luidt als volgt:

Een bijdrage leveren aan de totstandkoming van de ecologische poorten op de Veluwe, door het analyseren van de toekomstperspectieven van de individuele poorten.

De analyse wordt gedaan aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering van, Van Tatenhove, Arts en Leroy. De beleidsarrangementen-benadering(BAB) is een relatief eenvoudige, maar toch veelomvattende, integrale benadering van beleid. De BAB kent vier dimensies, te weten: Actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discours(en). De dimensie actoren en coalities bestaat uit de samenwerkende en betrokken partijen, welke zowel positief als negatief processen kunnen beïnvloeden. Hulpbronnen zijn de beschikbare middelen welke kunnen bestaan uit; gelden, vastgoed, kennis enz. De dimensie spelregels bestaat deels uit het geldende beleid, wet-/regelgeving en informele regels met betrekking tot de toetreding van actoren tot het proces. De laatste dimensie, discours is een som van alle opvattingen en ideeën van de betrokken actoren. Tussen de dimensies van de BAB is sprake van onderlinge samenhang en wederzijdse beïnvloeding. Zo kan bijvoorbeeld het huidige discours worden beïnvloed door de geldende spelregels en beschikbare hulpbronnen. De beleidsarrangementen-benadering wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 2, het theoretisch kader.

Aan de hand van de vier dimensies worden de poorten geanalyseerd. Vervolgens wordt er gekeken naar de toekomstperspectieven van de poorten. Het toekomstperspectief zal bestaan uit de mogelijkheden voor de realisatie van de poorten. Onderdelen waaraan gedacht kan worden zijn; hectares nieuwe natuur, natuurdoelen en tijdsspanne).De realisatie kan wellicht worden voltooid door een verandering binnen de dimensies of van de bestaande beleidsarrangementen.

1.2.1 Maatschappelijke relevantie

De ecologische poorten hebben niet alleen een functie voor de natuur(biodiversiteit, verbinding droog en nat, afronden EHS enz.). Zo zal de totstandkoming eveneens leiden tot een stimulans van de lokale recreatie en economieën. Een voorbeeld van een positief effect van natuurontwikkeling is de waarde stijging van de omliggende huizen. De voortgang en het toekomstperspectief van de ecologische poorten zijn dus vanuit maatschappelijk oogpunt relevant.

Maatschappelijke trends hebben invloed op ruimtelijke veranderingen en bepalen hoe we met het huidige landschap omgaan. Wanneer trends worden doorgetrokken kan er een voorspelling worden gedaan over de landschappelijke veranderingen in de toekomst. Belangrijke ontwikkelingen zijn demografische en individualisering. *'In de maatschappij verschuiven de opvattingen over het landschap steeds meer van nut, modernisering en kwantiteit naar beleving, authenticiteit en kwaliteit ofwel van productieruimte naar consumptieruimte. Het landschap is in beweging en zal altijd in beweging blijven als gevolg van economische en culturele ontwikkelingen'* (Braaksma & Bos, 2007, p. 5).

De kosten en baten van het landschap kunnen volgens Braaksma en Bos onderverdeeld worden in kwantitatieve en kwalitatieve kosten zoals tevredenheid, geborgenheid en geluk bij bewoners en gebruikers. Braaksma en Bos stellen in hun onderzoek dat deze baten in gedrang kunnen komen door maatschappelijke trends en ruimtelijke ontwikkelingen. Schaalvergroting in de landbouw, aanleg van infrastructuur, energie productie en verspreide verstedelijking leiden tot verlies van landschappelijke kwaliteit(Braaksma & Bos, 2007). Het laatste is ook aan de orde in de provincie Gelderland. De Veluwe wordt bijna omsloten door de rode functies van aangrenzende dorpen. Om onder ander dit te voorkomen zijn de plannen van de ecologische poorten verschenen.

Investeren in de ontwikkeling van nieuwe natuur en instandhouding van het landschap brengt kosten met zich mee, maar leidt ook tot meer tevredenheid over het landschap bij de burgers. De conclusie van het onderzoeksrapport *'Investeren in het Nederlandse Landschap Opbrengst: geluk en euro's'* luidt dan ook dat het interessant is om te investeren in het landschap. *"Wanneer de kosten van investeringen worden afgezet tegen de baten die dat oplevert, ontstaat er een positief kostenbatensaldo van 17,8 miljard"* (Braaksma & Bos, 2007, p. 6)

Uit bovenstaande kan worden opgemaakt dat investeren in natuur van belang is van de gehele maatschappij en dat het uiteindelijk geld oplevert. Een ander punt is het feit dat er al vele miljoenen euro's zijn gespendeerd aan de realisatie van de poorten. De inspanningen en investeringen hebben geleid tot nieuwe natuur maar de poorten kennen nog een behoorlijke restopgave. Het niet volledig afronden van de gemaakte plannen is niet te verantwoorden tegenover de reeds geïnvesteerde tijd en energie. *"Je kan er één poort uit halen maar het gaat om het gehele systeem"* aldus Winterman (Winterman, 2012).

1.2.2 Wetenschappelijke relevantie

Het onderzoeksrapport is wetenschappelijk relevant omdat de ecologische poorten aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering zullen worden geanalyseerd. De vier dimensies binnen de benadering zorgen voor een brede analyse van het streven, de voortgang en het toekomstperspectief van de ecologische poorten. In dit onderzoek wordt gekeken naar de mogelijkheid om de beleidsarrangementen theorie te koppelen aan een toekomstperspectief. De analyse en verwachte doorwerking van de afzonderlijke dimensies en hun interdependentie zullen resulteren in een aantal aanbevelingen.

Met de analyse van de verschillende dimensies wordt geprobeerd knelpunten en kansen van de poorten aan het licht te brengen. Door de analyse kunnen goede coalities, handwijze of oplossingen naar voren komen, welke wellicht ook kunnen worden toegepast bij de totstandkoming van andere poorten.

De analyse omvat alle poorten van de Veluwe en biedt hiermee een beeld wat generaliseerbaar is. Hiermee zou het ook kunnen bijdragen aan de realisatie van robuuste ecologische verbindingzones in Nederland. De problemen waar men in Gelderland mee te kampen heeft spelen namelijk elders ook. Een voorbeeld hiervan is de robuuste verbinding "OostvaardersWold" waar veel onzekerheden mee samenhangen. *'Met het aantreden van het kabinet Rutte in oktober 2010, heeft het rijk plotseling een andere koers ingezet. In het regeerakkoord staat dat robuuste verbindingen geschrapt worden, inclusief het Oostvaarder Wold'* (Provincie Flevoland, 2012).

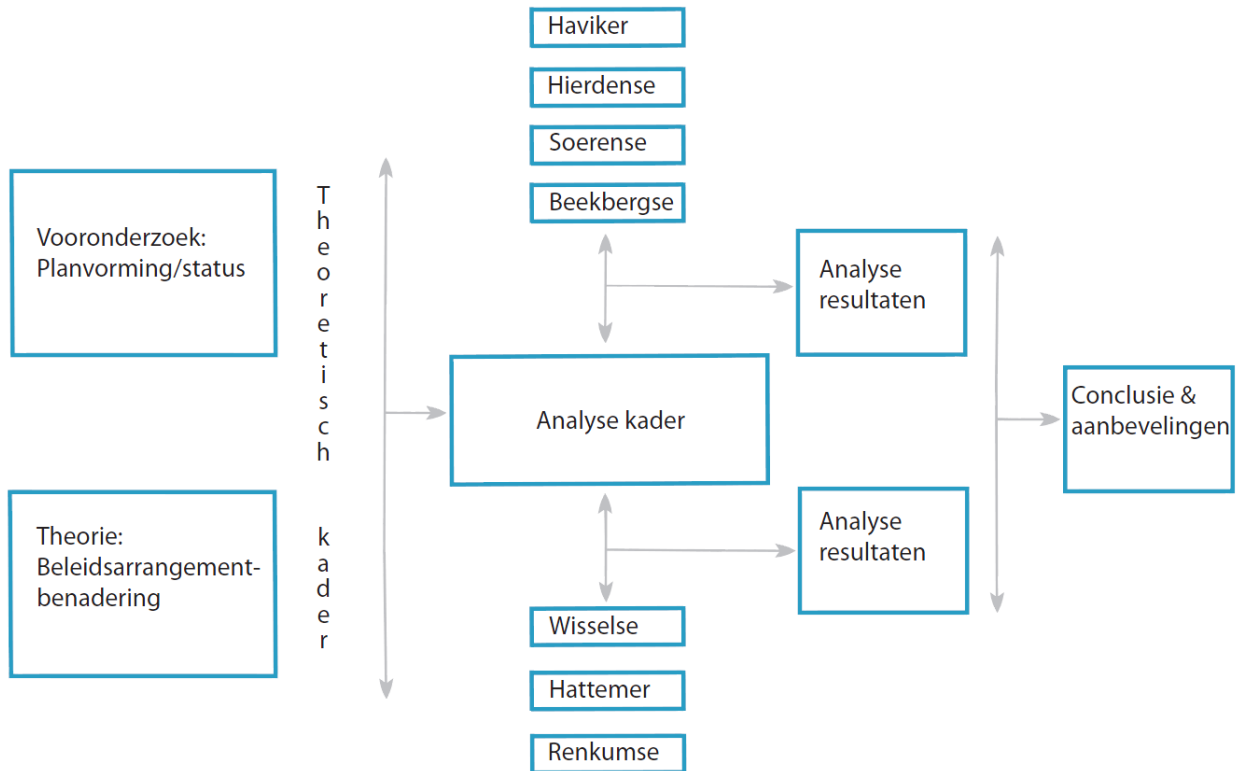
Een belangrijke dimensie binnen de BAB is discours(zie paragraaf 2.1.4), het discours kent in Nederland een omslag welke verschillende vormen aanneemt. De laatste decennia heeft het concept 'natuurontwikkeling' een prominente rol gespeeld in het Nederlandse natuurbeleid. De ecologische hoofdstructuur vormde een belangrijk onderdeel van het natuurontwikkelingsdiscours, door de nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur werd het begrip robuuste ecologische verbindingen onderdeel van het discours (Lijster, 2011).

Hoe het natuurdiscours zich zal structureren en ontwikkelen valt op dit moment niet te zeggen. Actoren zijn zoekende, ze vragen zich af welke weg te volgen in het natuurbeleid, welke strategieën te hanteren en welke allianties te sluiten (Lijster, 2011).

Aanvankelijk hadden de ecologische poorten een 'natuurontwikkelings' discours wat deels gekoppeld was aan de verdere verspreiding van het Edelhert. Het besloten gebied van het Veluwe hert zou worden verruimd met de uiterwaarden, Utrechtse heuvelrug en Duitsland. Het beeld wat van het Edelhert is geschetst is in de meeste poorten niet haalbaar. Wellicht leidt de analyse van dit rapport tot inzichten die kunnen leiden tot een nieuw en passend discours.

1.3 Onderzoeksmodel

Figuur 1 geeft het onderzoeksmodel van dit onderzoek weer. Het model dient van links naar rechts te worden gelezen, hiermee wordt een overzicht verkregen van de globale achtereenvolgende stappen van het onderzoek. De analyse zal worden uitgevoerd door middel van de beleidsarrangementen-benadering van Tatenhove, Arts en Leroy. Met de analyse wordt getracht de centrale vraag in dit onderzoek te beantwoorden.

FIGUUR 1 ONDERZOEKSMODEL

Het analyse kader bestaat uit de vier dimensies van de beleidsarrangementen theorie(BAB); Actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discours. Inzicht in de individuele dimensies per poort en hun mogelijke relaties/verbanden vormen de basis voor de aanbevelingen m.b.t. de realisatie van de ecologische poorten. Allereerst zal de actuele situatie van iedere poort worden onderzocht. Belangrijke elementen hierbij zijn; planstatus, planologische verankering, percentage verworven en gerealiseerd. Tevens zal de BAB worden uitgewerkt tot een analysekader wat vervolgens per poort kan worden toegepast. Iedere poort zal middels de BAB worden geanalyseerd, de resultaten van deze analyse zullen leiden tot een toekomstperspectief. Het laatste onderdeel bevat de conclusie en aanbevelingen welke door de voorgaande elementen kunnen worden gedaan en beantwoord. In het onderzoeksmodel is de Voorthuizer poort niet meer opgenomen, deze is namelijk komen te vervallen. In paragraaf 3.1 wordt uitgelegd waarom.

1.4 Vraagstelling

Om de eerder genoemde doelstelling te verwezenlijken wordt in dit rapport getracht antwoord te geven op de onderstaande centrale vraag. De centrale vraag is een directe vertaling van de doelstelling. De deelvragen zijn op haar beurt weer afgeleid van de centrale vraag en helpen deze stapsgewijs te beantwoorden. Met de deelvragen wordt geprobeerd het streven, de voortgang en het toekomstperspectief van de ecologische poorten in beeld te brengen.

De in het projectkader vastgestelde problematiek rondom de totstandkoming en het wegvallen van hulpbronnen kunnen wellicht worden verholpen door veranderingen binnen de dimensies en zorgen voor nieuwe beleidsarrangementen. In het verlengde van deze gedachte is de volgende centrale vraag ontstaan;

Centrale vraag:

Met welke nieuwe beleidsarrangementen zouden de ecologische poorten alsnog kunnen worden gerealiseerd?

Deelvragen:

1. *Met behulp van welke actoren, spelregels, hulpbronnen en discoursen werd er door het Rijk, de provincie en anderen betrokken actoren gestreefd naar de totstandkoming van de ecologische poorten?*
Met deze vraag worden de oorspronkelijke ambities en plannen van de poorten vastgesteld. De vraag geeft inzicht in het streven van de betrokken partijen. Met de verkregen gegevens kan vervolgens worden gekeken naar de actuele situatie.
2. *In hoeverre zijn de opgaven van de ecologische poorten gerealiseerd?*
Volgend op de eerste deelvraag wordt gekeken naar de geboekte voortgangen van de poorten. Hierbij wordt gekeken naar natuurdoelen, planologische verankering, (ontbrekende) verworven hectares enzovoort. Gegevens over de voortgang geven ook de knelpunten en resterende opgave weer.
3. *In hoeverre hebben de natuurbeleidsarrangementen het succes van de totstandkoming bepaald?*
De in deelvraag twee ontstane knelpunten en resterende opgave kunnen worden verklaard aan de hand van de dimensies en hun veranderingen. In deze deelvraag worden getracht het succes te verklaren aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering.
4. *Welke mogelijkheden bieden nieuwe actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discoursen?*
De mogelijkheden bestaan uit kansen voor de realisatie welke in de analyse naar voren moeten komen. Inzicht in de dimensies van de verschillende poorten kunnen leiden tot voorbeelden. De voorbeelden kunnen bestaan uit succesvolle coalities, creatieve omgang met hulpbronnen, een verandering in spelregels of een ander discours.

1.5 Werkwijze

Het eerste deel van het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en het in kaart brengen en regelen van de mogelijk te interviewen personen. Deze informatie is in het tweede deel van het onderzoek verwerkt en geordend onder de dimensies van de beleidsarrangementen-benadering. Met inzicht in de dimensies van de individuele poorten is geprobeerd een toekomstperspectief op te stellen.

Centraal in het onderzoek staan de zeven onderzoeksgebieden, waarbij aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering zal worden getracht een betrouwbaar antwoord te geven op de hoofvraag en de daarop aansluitende deelvragen, die hiervoor zijn geformuleerd. De zeven caseobjecten, gelegen in de provincie Gelderland zijn de ecologische poorten te weten; Haviker poort, Renkumse poort, Hierdense poort, Beekbergse poort, Soerense poort, Hattemer poort en de Wisselse poort.

Door middel van het bestuderen van de gemaakte plannen en verschenen rapporten/artikelen, het houden van interviews, en het analyseren van beschikbare evaluaties is de empirische basis van het rapport verzameld. Interviews zijn gehouden met de grote terrein beherende instanties de vereniging van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, provincie Gelderland, de gemeenten Rheden en Hattem, en een behorend rentmeester. De interviews weergeven kijkrichtingen uit verschillende hoeken om zo een gedegen empirische basis te kunnen vormen voor het rapport.

1.6 Opbouw thesis

Na dit inleidende hoofdstuk volgt hoofdstuk 2 waar de gehanteerde benadering wordt uitgewerkt in het theoretische kader, schematisch weergegeven in een onderzoeksmodel. De onderzoeksmethode wordt toegelicht in het derde hoofdstuk en schematisch weergegeven in een conceptueel model. De daadwerkelijke analyse van het onderzoeksgebied krijgt ruimte in hoofdstuk 4. De analyse bestaat uit twee componenten, een analyse van het gehele systeem en van de poorten op individueel niveau. Aansluitend op de resultaten van de analyse volgt een vergelijking van de betreffende ecologische poorten. In het laatste hoofdstuk is ruimte gereserveerd voor de conclusie, aanbevelingen en reflectie op het gedane onderzoek en ontstane resultaten.

2 THEORETISCH KADER

Zoals in de inleiding al naar voren kwam, zal in dit onderzoek de beleidsarrangementen-benadering van Van Tatenhove, Arts worden gebruikt om de huidige beleidsarrangementen van de ecologische poorten vast te stellen en waar mogelijk kansen voor vernieuwde arrangementen in kaart te brengen. In dit hoofdstuk zal allereerst de theorie en zijn dimensies worden toegelicht. Na de toelichting in paragraaf 2.1 volgt in paragraaf 2.2. het conceptuele kader waar middels het conceptueel model de begripsmatige vorm van het onderzoek wordt verduidelijkt.

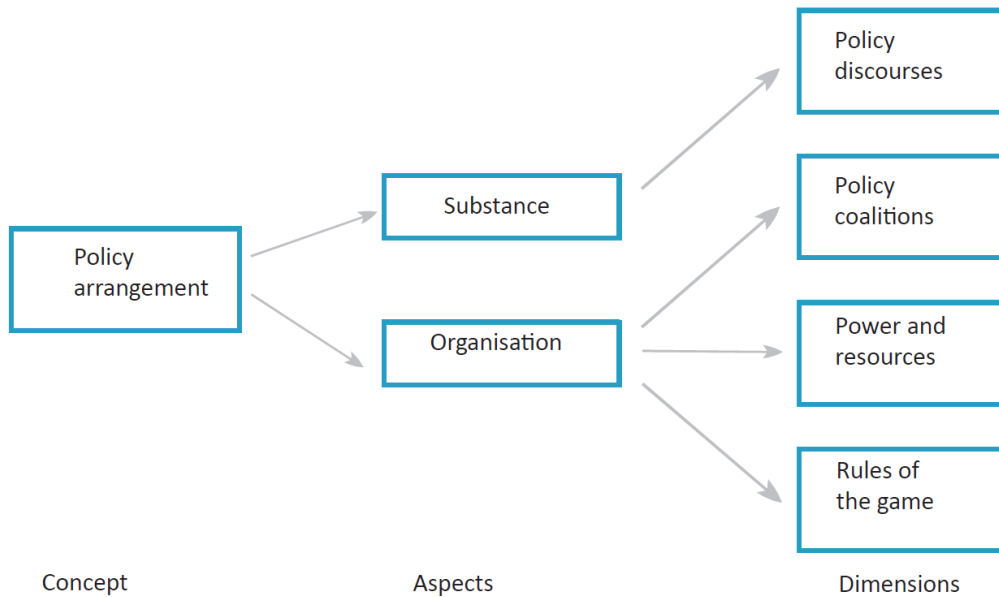
2.1 De beleidsarrangementen-benadering

Om sturing te geven aan het empirische gedeelte van het onderzoek wordt gebruik gemaakt van de Beleidsarrangementen theorie van Arts, Van Tatenhove en Leroy. Met behulp van de BAB wordt getracht de huidige problematiek rondom de totstandkoming van de ecologische poorten te verklaren en een toekomstperspectief te schetsen. De beleidsarrangementen-benadering laat zich lenen voor het analyseren van momentopnames. Aan de hand van de methode kan de complexiteit en dynamiek van beleidsprocessen worden geanalyseerd. De benadering kijkt naar de inhoudelijke en organisatorische situatie binnen het beleidsveld in een situatie waar sprake is van een zekere mate van stabiliteit (Vreke, 2007). ‘Deze benadering beoogt verandering of stabiliteit van beleidsarrangementen te begrijpen aan de hand van de wisselwerking van alledaagse beleidspraktijken en meer structurele processen van ‘politieke modernisering’, zoals individualisering en Europeanisering’ (Buizer, 2008, p. 8).

Om de stabiliteit en verandering in de beleidsarrangementen te kunnen analyseren is het noodzakelijk de hoofdelementen uit te werken: Organisation(organisatie) en Substance(inhoud). (Bas Arts, 2004) Wat betreft organisatie sluiten Tatenhove en Aarts zich aan bij de structuratietheorie van Giddens. Middels deze theorie wordt organisatie als een sociaal systeem geconceptualiseerd. Een sociaal systeem bestaat uit; *sets of agents that are nested in structures of rules and resources* (Bas Arts, 2004) Binnen zo’n sociaal systeem kan onderscheid worden gemaakt in drie dimensies: agents(coalitions), rules and resources. Het tweede element van het beleidsarrangement, inhoud is geoperationaliseerd in de term discours.

Volgens de socioloog Athony Giddens probeert men veel te vaak verandering eenzijdig te verklaren vanuit het gedrag van actoren, of juist vanuit de mogelijkheden of beperkingen(Zoals spelregels en hulpbronnen) die structuren bieden dan wel opleggen. Giddens stelt dat (on)mogelijkheden ontstaan in de wisselwerking tussen beiden en betiteld dit als dualiteit van actor en structuur. De macht van de actoren en de structuren liggen niet vast. (Buizer, 2008)

Een beleidsarrangement wordt beschreven aan de hand van vier dimensies(zie figuur 2); Policy discourses(discours), Policy coalitions(actoren), Power and resources(hulpbronnen) en Rules of the game(spelregels).

FIGUUR 2 DE BELEIDSARRANGEMENTEN-BENADERING (B. ARTS & V.TATENHOVE, 2004)

Figuur 2 is een schematische weergave van de kernelementen van het begrip 'policy arrangement'. Een belangrijke relatie tussen de vier dimensies is de interdependentie. De interdependentie bestaat uit wederzijdse uitwisseling van invloeden. Als er een verandering optreedt ten aanzien van één dimensie, heeft dit vaak gevolgen voor de andere dimensies. Zo bepalen bijvoorbeeld de dimensies 'hulpbronnen' en 'spelregels' de grenzen van de actoren en coalities. En kan het discours gevormd worden door de betrokken actoren en de spelregels. Een belangrijk onderdeel van het onderzoeken van een beleidsarrangement is dan ook de samenhang tussen de vier dimensies. (Bas Arts, 2004) 'Een verandering van één van deze vier dimensies werkt meteen door in de andere dimensies. Dit kan uiteindelijk dus weer tot nieuwe arrangementen leiden' (Bosch, Balduk, van Dam, Veeneklaas, Vreke, 2005)

Een beleidsarrangement is gedefinieerd als een tijdelijke stabilisering van de inhoud en de organisatie van een beleidsdomein. De benadering beschouwt de ontwikkeling van beleid vanuit een aantal wisselwerkingen:

1. tussen actor en structuur
2. tussen inhoud en organisatie
3. tussen discours en praktijken; en
4. tussen alledaagse praktijken en structurele ontwikkelingen (Buizer, 2008, p. 3).

Zoals eerder vermeld bestaat de BAB uit vier dimensies: Actoren en coalities, Hulpbronnen, Spelregels en Discours(en). Iedere dimensie wordt hieronder uitgewerkt.

2.1.1 Actoren en coalities

De actoren kunnen zowel bestaan uit publieke als private partijen die, al dan niet in coalities, betrokken zijn bij een beleidsarrangement. Een coalitie bestaat uit een duurzame samenwerking tussen minimaal twee actoren op basis van gedeelde doelen, hulpbronnen en/of interpretaties van beleidsdiscoursen (Vreke, 2007). Relaties tussen de betrokken actoren kunnen zowel van strategische als van institutionele aard zijn. Een strategische aard wordt gekenmerkt door de poging van actoren om invloed te vergroten door een consensus te bereiken en samen beleidsdoelen te halen. Bij institutionele coalities komen relaties voort uit een politiek model (Heijnen, 2011). De relaties tussen de betrokken actoren kunnen verschillen, enkele voorbeelden van deze relaties zijn: pluriformiteit, interdependentie, geslotenheid en dynamisch (Bruijn, ten Heuvelhof, in 't Veld 2008)

2.1.2 Hulpbronnen

De betrokken actoren kunnen over allerlei hulpbronnen beschikken. Dit kunnen formele bevoegdheden zijn, maar ook expertise, kennis, menskracht, financiële middelen of grondbezit. Hulpbronnen kunnen worden onderverdeeld in kapitaal (vastgoed, financieel), productie (mensen, computers, ideeën) en financieel (aandelen, hypotheek). De verdeling van hulpbronnen is niet onveranderlijk, maar bepaalt wel de machtsverhoudingen binnen een beleidsarrangement. Hulpbronnen kunnen worden ingezet om een doel te bereiken (Vreke, 2007). In het voorbeeld van een hulpbron is politieke macht, gedefinieerd als de mogelijkheid van een actor om bepaalde (beleids)uitkomsten te bereiken (door de eigen sociale en fysieke omgeving te behouden of te veranderen). Hierbij is de uiteindelijke beslissing of uitwerking niet alleen van belang, maar ook de agenda, het bepalen van beleidsthema's en het veranderen van de spelregels. Een deel van de politieke macht kan zelfs onzichtbaar zijn, doordat actoren in hun handelen al anticiperen op de macht van anderen. 'Hoe meer relaties van afhankelijkheid vastgelegd zijn in institutionele mechanismen en routines, des te meer deze machtsverschillen als normaal worden gezien' (Bosch, Balduk, van Dam, Veeneklaas, Vreke, 2005). De macht van de actoren kan zowel positief (productiemacht) als negatief (blokkade macht) werken in een proces. Positieve invloeden zijn factoren die actoren aanzetten tot proactief gedrag, ook wel incentives genoemd. Invloeden die leiden tot relatief gedrag, disincentives kunnen leiden tot blokkades en zo de voortgang van het gestreefde doel tegenhouden of vertragen. Een verkeerde inschatting van de initiatiefnemer over de betreffende actoren en hun belangen en machtsmiddelen kan leiden tot een stroperig planproces (Bruijn, ten Heuvelhof, in 't Veld 2008).

2.1.3 Spelregels

Een beleidsarrangement vertoont enige stabiliteit omdat er bepaalde formele (procedures) en informele (gedragscodes) spelregels gelden. Deze spelregels hebben o.a. invloed op welke actoren wel of niet toetreden aan het proces, en de rollen die de partijen spelen. Ook hoe het beleid wordt gemaakt en uitgevoerd en wie de verantwoording draagt wordt bepaald door de spelregels. (Vreke, 2007) De formele en informele regels bepalen de mogelijkheden en beperkingen van de betrokken actoren. Normen van betrokken partijen bepalen vaak de basis van de geldende regels over bijvoorbeeld de handelswijze of op de interpretatie van legitieme handelingen van actoren in beleidsarrangementen.

2.1.4 Discours(en)

Een discours betreft opvattingen en ideeën die de betrokken actoren hebben over beleidsproblemen en de daarop aansluitende oplossingen, alsmede over de wijze waarop en welke actor de problematiek dient aan te pakken. De som van alle opvattingen en ideeën verwijzen naar één of meerdere discoursen. Binnen een beleidsarrangement kunnen verschillende discoursen met elkaar concurreren of kan er sprake zijn van een 'dominante discours'. Een discours wordt dominant genoemd wanneer er consensus is tussen de actoren over het discours. Door de discours te zien als resultaat van onderlinge wisselwerking tussen actoren, kan het worden gebruikt als referentiekader voor de oplossing van beleidsproblemen en beleidshandelen. (Vreke, 2007) *'Een discours kan worden gezien als de 'bril' waardoor de actor naar de wereld kijkt: het geheel aan normen, waarden, overtuigingen, percepties en concepten dat hij gebruikt. Deze discours hoeft dus lang niet altijd op waarheid te zijn gebaseerd'* (Bosch, Balduk, van Dam, Veeneklaas, Vreke, 2005, p. 80).

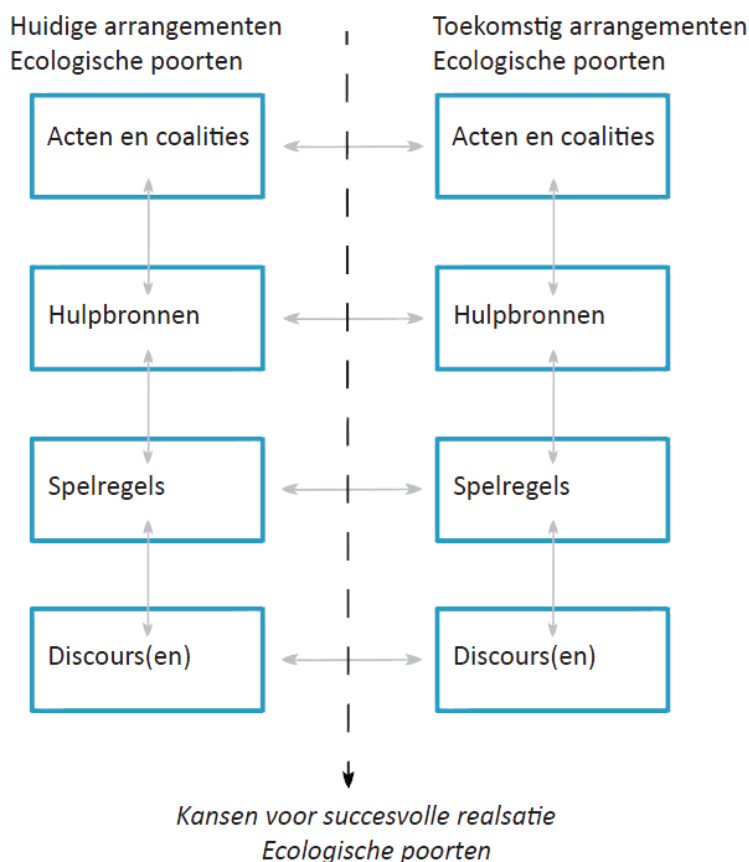
2.2 Conceptueel kader

Het conceptueel model bestaat uit een begripsmatige vormgeving van het onderzoek(zie figuur 3). In dit ontwerp is af te lezen wat er wordt onderzocht, wordt een afbakening gevormd en geeft de onderzoeksrichting weer. De verbanden tussen verschillende verschijnselen komen aan de orde.

Het conceptueel model is opgebouwd uit een tweetal categorieën van elementen: (a) een verzameling van kernbegrippen die duiden op bepaalde fenomenen uit de werkelijkheid, en (b) een verzameling van relaties tussen deze begrippen (Verschuren & Doorewaard, 2010).

De in het model beschreven kernbegrippen doen zich in de werkelijkheid in verschillende modaliteiten en gradaties voor. Onderzoekers spreken om deze reden van variabelen(Verschuren & Doorewaard, 2010).

De vier kernbegrippen van het conceptueel model zijn actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discours(en). Zoals als eerder vermeld is er binnen deze dimensies sprake van samenhang en wederzijdse beïnvloeding. Het model geeft verder de vermoedelijke, noodzakelijke veranderingen van beleidsarrangementen weer. Hierbij zijn de huidige arrangementen bepalend en vormend voor de toekomstige arrangementen. Wellicht kunnen de nieuwe arrangementen leiden tot een afronding van de ecologische poorten, hetgeen onderzocht is in dit onderzoeksrapport. De onderlinge samenhang en beïnvloeding van de dimensies is uit het model op te maken door de dubbele pijlen. Analyse van de huidige en toekomstige arrangementen moet inzicht bieden in mogelijke kansen voor een succesvolle realisatie. De kansen voor een succesvolle realisatie bevinden zich dan ook aan de onderzijde van het conceptueel model en worden gevormd door de arrangementen. Met de laatstbedoelde kansen wordt aangehaakt op de vierde deelvraag die dit onderzoek kent(zie paragraaf 1.4) en de hoofdvraag deels beantwoord.

FIGUUR 3 CONCEPTUEEL MODEL

3 METHOLOGIE

In het vorige hoofdstuk is de theorie waarmee dit onderzoek is uitgevoerd uiteengezet. In dit hoofdstuk staan de methoden en de operationalisatie van de dimensies uit de theorie centraal. De basis van het onderzoek is een casestudy en heeft een karakter van een survey-onderzoek. In de eerste paragraaf wordt de onderzoeksstrategie toegelicht. De concepten uit het conceptueel model (zie figuur 3) zullen verder worden geoperationaliseerd in paragraaf 3.2. Toelichting van de wijze van dataverzameling en analyseren krijgen ruimte in paragraaf 3.3 en 3.4.

3.1 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek betreft een casestudy met het karakter van survey-onderzoek. Gekozen is namelijk voor een zevental onderzoeksobjecten, de ecologische poorten (zie bijlage 1). Laatst genoemde objecten zijn specifiek gekozen en kenmerkt hiermee een casestudy. Het onderzoek in deze vorm probeert een integraal beeld te krijgen van het object als geheel en heeft een holistische werkwijze, typerend voor een casestudy. Een holistische werkwijze uit zich in het gebruik van kwalitatieve en niet voorgestructureerde maar open wijze van dataverzameling. Onder de laatstgenoemde wijze valt het vrije interview, observaties en de interpretatie van tekstueel en audiovisueel materiaal (Verschuren & Doorewaard, 2010).

Aan de andere kant levert de studie een breed overzicht over de actuele praktijk en het toekomstperspectief in de verscheidene poorten, hetgeen kenmerkend is voor een survey-onderzoek.

Een casestudy omvat een onderzoek wat meer de diepte dan de breedte ingaat en analyseert enkele specifiek geselecteerde studieobjecten. Door het voeren van gesprekken in combinatie met het bestuderen van allerlei documenten wordt een diepgaand inzicht verkregen in de wijze waarop bepaalde processen zich in de praktijk voltrekken en waarom ze zich zo en niet anders afspelen. De onderzoeker probeert een diepgaand en integraal inzicht te krijgen in één of enkele tijdruimtelijk begrensde objecten of processen (Verschuren & Doorewaard, 2010, pp. 162-192).

Een survey-onderzoek laat zich typeren door onderzoek met grote aantallen gekozen onderzoekseenheden (poorten), waarbij een breed overzicht over het terrein in kwestie (Gelderland) wordt verkregen (Verschuren & Doorewaard, 2010).

Voor het verkrijgen van een totaalbeeld en om uitspraken te kunnen doen die zo weinig mogelijk afhankelijk zijn van specifieke lokale omstandigheden zijn alle poorten individueel geanalyseerd. Het resultaat zal bestaan uit een breed onderzoek wat generaliseerbaar is voor de situatie in Gelderland. De generalisatie stopt bij de provincie Gelderland omdat, door beleidsveranderingen verschillen op het gebied van beleid en financiering zijn ontstaan tussen provincies.

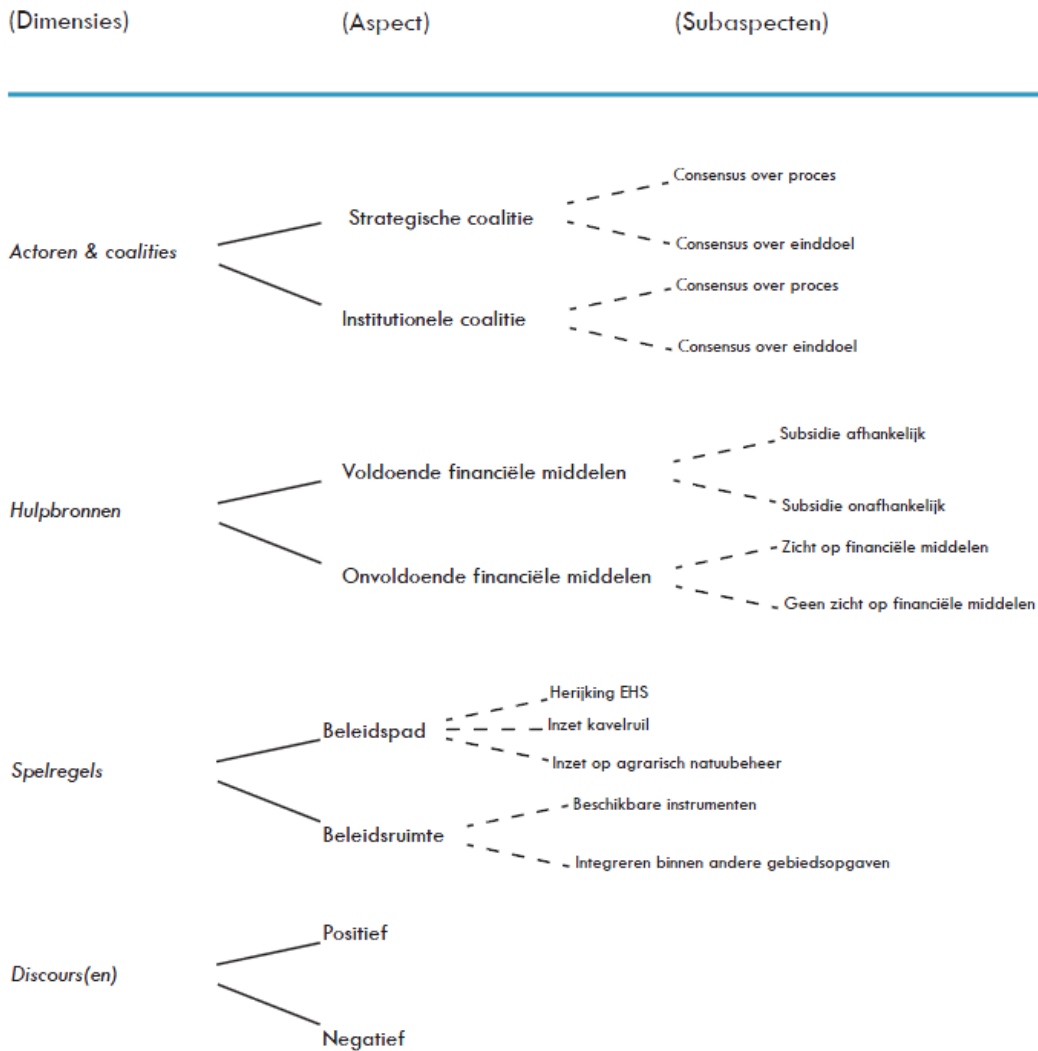
In het plan van aanpak was de insteek om acht ecologische poorten te analyseren. Na bureauonderzoek en na het houden van diepte interviews werd duidelijk dat de Voorthuizer poort formeel geen onderdeel meer uitmaakt van de ecologische poorten. In bijlage 1 is de Voorthuizer poort aangemerkt als "groene wig" en niet als ecologische poort. Ook is de Voorthuizer poort eigenlijk geen onderdeel van Veluwe 2010, maar toegevoegd als onderdeel van de robuuste verbindingzone (Rijken & Hoogveld, 2010). De analyse bestaat om bovenstaande reden uit een zevental onderzoeksobjecten.

3.2 Operationalisatie

Het analytische gedeelte van het onderzoek wordt, zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, uitgevoerd aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering. De beleidsarrangementen kent vier dimensies te weten Actoren & coalities, Hulpbronnen, Spelregels en Discours(en). Laatstgenoemde dimensies vormen het kader van het onderzoek en zullen in deze

paragraaf worden uitgezet. “Bij de operationalisatie is het doel aan te geven wanneer of onder welke voorwaarden een bepaald begrip op een verschijnsel in de realiteit van toepassing is” (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 143).

De studieobjecten worden als het ware geanalyseerd door een BAB-benaderingsbril. Hieronder is een schematische weergave van de dimensies die individueel uiteengezet worden in gekozen indicatoren van het begrip (zie figuur 4). Per dimensie volgt, onder het figuur, een korte toelichting van de aspecten en subaspecten.

FIGUUR 4 OPERATIONALISATIE VAN DE GEHANTEERDE BEGRIPPEN

3.2.1 Actoren & coalities

De dimensie ‘Actoren en coalitie’ is onderverdeeld in de aspecten strategische coalitie en institutionele coalitie. Laatst genoemde coalities zijn herleid uit de beleidsarrangementen theorie, voor toelichting zie paragraaf 2.1.1. Subaspecten zijn consensus over het proces en einddoel. “Over het resultaat van het proces kan consensus bestaan: de betrokken partijen zijn het onderling geheel eens. Het proces is eerlijk geweest en het inhoudelijke resultaat kan op ieders instemming rekenen” (Veld, de Bruijn, Ernst, ten Heuvelhof, 2008, p 26). De mate van consensus over het doel en proces zijn gebruikt voor het in kaart brengen van de dimensie ‘Actoren en coalities’.

3.2.2 Hulpbronnen

Bij de dimensie 'Hulpbronnen' heeft er een onderverdeling plaatsgevonden tussen de aspecten voldoende en onvoldoende financiële middelen. De financiële middelen zijn een belangrijk onderdeel van de dimensie (zie 2.1.2) en heeft de meeste invloed op die andere dimensies. Subaspecten zijn subsidie af- en onafhankelijkheid, waarbij het subaspect subsidieafhankelijkheid als positief wordt gewaardeerd. Voor het toekomstperspectief van de poorten is er een onderverdeling gemaakt in subaspecten die zicht op de financiële situatie kunnen bieden.

3.2.3 Spelregels

De dimensie "Spelregels" is uiteengezet in de aspecten beleidspad en beleidsruimte. Het beleidspad kent een verdere onderverdeling van de herijking van de EHS, inzet op kavelruil en inzet op agrarisch natuurbeheer. Herijking van de ecologische hoofdstructuur kunnen zowel positief als negatief uitpakken en zijn daarom belangrijk voor het in kaart brengen van de dimensie. Met het inzetten van kavelruil wordt geprobeerd de grondmobiliteit omhoog te brengen en gronden vrij te krijgen voor de realisatie van natuur, hetgeen belangrijk voor de realisatie van de poorten.

Agrarisch natuurbeheer is een aspect wat in principe onder meerdere dimensie kan worden geplaatst. Het aspect zou onder 'Actoren & Coalities' kunnen vallen omdat er sprake is van een coalitie, namelijk een contract tussen agrariër en het rijk, over de door te voeren extensivering van de bedrijfsvoering. Ook zou deze vorm van beheer binnen de dimensie 'Hulpbronnen' kunnen worden geplaatst. Reden voor het laatstgenoemde is dat het agrarisch beheer een deel van de opgave van de poorten behelst. Gekozen is echter om het onder de dimensie "Spelregels" te plaatsen omdat het een vorm van beleid is.

Het aspect beleidsruimte kent een onderverdeling van de subaspecten beschikbare instrumenten en het integreren binnen andere gebiedsopgaven. De beschikbare instrumenten kunnen de realisatie bevorderen of het proces versnellen. Het integreren van de ecologische poorten binnen andere, vaak grotere gebiedsopgaven kan kansen bieden en tevens voortgang veroorzaken. Beide elementen van beleidsruimte zijn van belang voor het in beeld brengen van de dimensie.

3.2.4 Discours(en)

Onderverdeling van de dimensie 'Discours(en)' bestaat uit positief en negatief. Een positief discours zou de ontwikkeling van de poorten ten goede komen en het proces kunnen versnellen. Het tegenovergestelde vindt plaats bij een negatief discours. Aan de hand van de vastgestelde negatieve of positief klank wordt het discours in kaart gebracht.

3.3 Dataverzameling

Uitgangspunt voor het verzamelen van informatie over de beleidsarrangementen van de poorten was dat interviews plaatsvonden met de belangrijkste stakeholders. Daarbij is geprobeerd zowel particuliere (landgoederen, rentmeesters, terrein beherende organisaties) als publieke (provincie, gemeenten) partijen, welke betrokken waren bij verschillende poorten, te interviewen. Binnen het gestelde theoretische kader hebben uiteindelijk zes diepteinterviews plaatsgevonden (zie bijlage 8). Dit waren personen die allen betrokken zijn bij een andere poort wat zorgde voor actuele en gebiedseigen informatie. De partijen die zijn geïnterviewd zijn de provincie Gelderland, Gemeente Rheden en Hatter, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en een beherend rentmeester van één van de poorten. De lijst met geïnterviewde is te vinden in bijlage 9. Ook is er een vergadering in de Wisselse poort bijgewoond, hierin werden de integrale opgaven voor de poort besproken. In het bijzonder voor de deelgebieden Tongeren-Wissel en Zuuk-Grift. Om de analyse van de Soerense poort te verstevigen is telefonisch contact opgenomen met Manon Klein Kranenburg, betrokken bij de poort vanuit gemeente Brummen.

Rapporten die van belang waren voor het verzamelen van data waren de evaluaties van het beleid 'Veluwe 2010' en de voortgangsrapportage van Vitaal Gelderland. De evaluatie van

december 2010 bood de meest complete en actuele informatie over de geboekte resultaten, knelpunten en vooruitzichten.

De empirische gegevens zijn tot stand gekomen op kwalitatieve wijze. Namelijk door de combinatie van open diepteinterviews en de analyse van beschikbare evaluaties en rapporten. Door de interviews konden de in rapporten en evaluatie getrokken conclusies en bevindingen deels worden getoetst en vergeleken, hetgeen soms interessante bevindingen opleverde.

Voor de gehouden interviews is gebruik gemaakt van een interviewgide (zie bijlage 9). De gide is voorafgaande het interview opgestuurd naar de geïnterviewde en aangepast per actor. De in gekozen beleidsarrangementen-benadering heeft als basis gediend voor de interviews en zijn aangevuld met bevindingen uit bureauonderzoek. De in bijlage 9 te vinden handleiding is gebruikt voor het interview met de provincie en is sterk vergelijkbaar met de guides gehanteerd bij andere actoren.

3.4 Data-analyse

De operationalisatie van paragraaf 3.2 en de dataverzameling van paragraaf 3.3 dienen als basis voor deze paragraaf en voor de uiteindelijke analyse in hoofdstuk 4. De analyse van de verzamelde data is gedaan aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering en de hierbij horende dimensies 'Actoren en coalities', 'Hulpbronnen', 'Spelregels' en 'Discours(en)'.

In het vierde hoofdstuk wordt gestart met een analyse van het gehele systeem. Onder het gehele systeem worden alle zeven ecologische poorten van de Veluwe verstaan. De analyse van het gehele systeem kent een korte inleiding, gevolgd door een paragraaf over de voortgang. Vervolgens vindt in de paragrafen 4.1.2 tot 4.1.6. een uitwerking van de dimensies plaats. Belangrijke gebruikte gegevens voor deze analyse zijn de evaluaties van 'Veluwe 2010' en het interview met de provincie Gelderland. In Paragraaf 4.1.7 zijn de dimensies van het gehele systeem beoordeeld. Door het gebruik van plussen en minnen in verschillende gradaties zijn de dimensies gewaardeerd. De gradaties variëren van zeer positief tot zeer negatief. Deze waardering is geen exacte wetenschap en geeft enkel de richting van de dimensie weer. De waardering van de dimensies van het gehele systeem zal aan het eind van de analyse in vergelijking worden getrokken met een waardering op individueel niveau (zie paragraaf 4.9). Onder waardering op individueel niveau wordt de beoordeling van de dimensies van de afzonderlijke poorten verstaan.

In de paragrafen 4.2 tot 4.8 zijn de ecologische poorten individueel en per dimensie uitgewerkt. Gehouden diepte interviews vormen de basis voor laatstgenoemde analyse en werden aangevuld door evaluaties en voorgangrapportages. De analyse op individueel niveau wordt afgesloten met hetzelfde waarderingssysteem voor de dimensies als bij het gehele systeem. Ook wordt er aandacht besteed aan de wederzijdse beïnvloeding van de dimensies zoals vermeld in de theorie (zie paragraaf 2.1). In de analyse van de poorten op individueel niveau is gewerkt aan de hand van de geoperationaliseerde aspecten en subaspecten (zie paragraaf 3.2). Door het grote aantal studieobjecten zijn enkel de belangrijkste en meest zwaarwegende facetten toegelicht. Hierdoor worden niet alle aspecten en subaspecten uitgelicht per poort. Het grote aantal studieobjecten heeft gezorgd voor een lichte analyse per poort.

De analyse in hoofdstuk 4 wordt, zoals eerder aangegeven, afgesloten met een vergelijking tussen de dimensies van het gehele systeem en op individueel niveau. De vergelijking vindt plaats aan de hand van een schematische waardering, door middel van plussen en minnen. In deze paragraaf (4.10) wordt geprobeerd overeenkomsten en verschillen te verklaren tussen de resultaten van paragraaf 4.1.7 en 4.9.

De verkregen resultaten in het vierde hoofdstuk maken het beantwoorden van de opgestelde deelvragen en de centraal staande vraag mogelijk.

4 ANALYSE BELEIDSARRANGEMENTEN ECOLOGISCHE POORTEN

In dit hoofdstuk wordt de analyse van het onderzoek uitgewerkt. Dit is gebeurd aan de hand van de gekozen theorie (zie hoofdstuk 2), binnen de kaders van het opgestelde conceptueel model (zie figuur 3) en volgens de methode zoals opgesteld in het vorige hoofdstuk.

Allereerst wordt er ingegaan op het gehele systeem gevolgd door een analyse op individueel niveau. Onder het gehele systeem worden alle zeven ecologische poorten van Gelderland verstaan. Analyse op individueel niveau bestaat uit onderzoek naar de poorten los van elkaar. Bij zowel het gehele systeem als de individuele poorten wordt gestart met een korte inleiding, gevolgd door een analyse van de vier dimensies van de beleidsarrangementen theorie. De basis van de empirische gegevens wordt gevormd door de gehouden interviews en aangevuld door onder andere de evaluaties van het masterplan “Veluwe 2010” en “Vitaal Gelderland”.

Het hoofdstuk wordt afgesloten met een waardering van de poorten op individueel niveau in paragraaf 4.9 en een overkoepelde vergelijking met het gehele systeem in paragraaf 4.10. Hierbij wordt gekeken naar zowel overeenkomsten als verschillen en zal worden geprobeerd deze tot op een zekere hoogte te verklaren. De vergelijking vindt plaats in een schematische waardering van plussen en minnen.

4.1 Ecologische poorten van Gelderland

In deze paragraaf zal worden gestart met een korte inleiding van de poorten. In de hierop volgende paragraaf 4.1.2 wordt de geboekte voortgang van de poorten uitgelicht. De dimensies van de beleidsarrangementen-benadering worden uitgewerkt in de aansluitende paragrafen. Afgesloten wordt in paragraaf 4.1.7 met een korte samenvatting van de eerder uitgewerkte voortgang en waardering van de dimensies van het gehele systeem. Het doel hiervan is laatstgenoemde te kunnen vergelijken met de individuele poorten.

4.1.1 Inleiding

In de loop der tijd is de Nederlandse natuur versnipperd geraakt. De versnippering is veroorzaakt door verschillende functies zoals landbouw, woningbouw en infrastructurele werken. Laatstgenoemde ‘rode’ functies vormen op diverse plaatsen barrières voor plant en dier. Om de aanwezige en nog te realiseren natuurgebieden te verbinden is de ‘Ecologische Hoofdstructuur’, in het kort EHS, in het leven geroepen. De EHS vormt een groene verbinding tussen natuurgebieden, dit kan zowel natte natuur zijn (water) als droge natuur.

Het grootste natuurgebied van Nederland is gelegen in de provincie Gelderland, het Veluwe massief. De Veluwe wordt gekenmerkt door grote karakteristieke bosschages, heidevelden, zandvlaktes en beekdalsystemen en is in zijn geheel als natura-2000 gebied bestemd. Het meest opvallende kenmerk van de Veluwe is het voorkomen van relatief hoge stuwwallen, die in het Saalien (circa 150.000 jaar geleden) door het landijs zijn gevormd. De hoogste toppen van de stuwwallen reiken tot 110 m + NAP (Berendsen, 2005). Het hoge karakter van de Veluwe zorgt voor droge omstandigheden. Dit in tegenstelling tot de natte gronden van de uiterwaarden van Rijn en IJssel. De aansluiting van hoog naar laag en droog naar nat zijn vanuit ecologisch oogpunt dan ook een zeer gewenst. Ook de overgangen van de gradiënten voedselarm naar voedselrijk zijn mogelijkheden voor ecologische verbindingen. Samen met het tegengaan van ongewenste rode functie hebben de unieke biotische en abiotische factoren geleid tot het ontstaan van de ecologische poorten, ook wel ‘groene wiggen’ genoemd. *“DE RANDZONES MET DE HOOGSTE NATUURPOTENTIES HEBBEN DE STATUS VAN “POORT VAN DE VELUWE” GEKREGEN, EN HIER LIGT DE BELANGRIJKSTE OPGAVE VOOR DE REALISERING VAN NIEUWE NATUUR EN AGRARISCH NATUURBEHEER”*. (Rijken & Hoogveld, 2010, p. 17)

Provincie Gelderland geeft in de beleidsnotie Veluwe 2010 hoge prioriteit aan de realisatie van de acht ecologische poorten. Het betreft de Hierdense, Hattemer, Wisselse, Beekberger, Soerense, Haviker, Renkumse en Voorthuizer poort.

4.1.2 Voortgang en evaluatie 'Veluwe 2010'

De ecologische poorten maken deel uit van het masterplan "Veluwe 2010". Veluwe 2010 is een beleidsplan uit het jaar 2000, waarmee provincie Gelderland, samen met gebiedspartijen de bescherming en ontwikkeling van de Veluwe een impuls wilde geven. Het was de opzet om een gezamenlijke visie te bieden voor de partijen die daaraan wilden meewerken. Het plan is inmiddels ontwikkeld tot een programma waaronder een groot aantal projecten, waaronder de poorten, in gang zijn gezet of zijn afgerond.

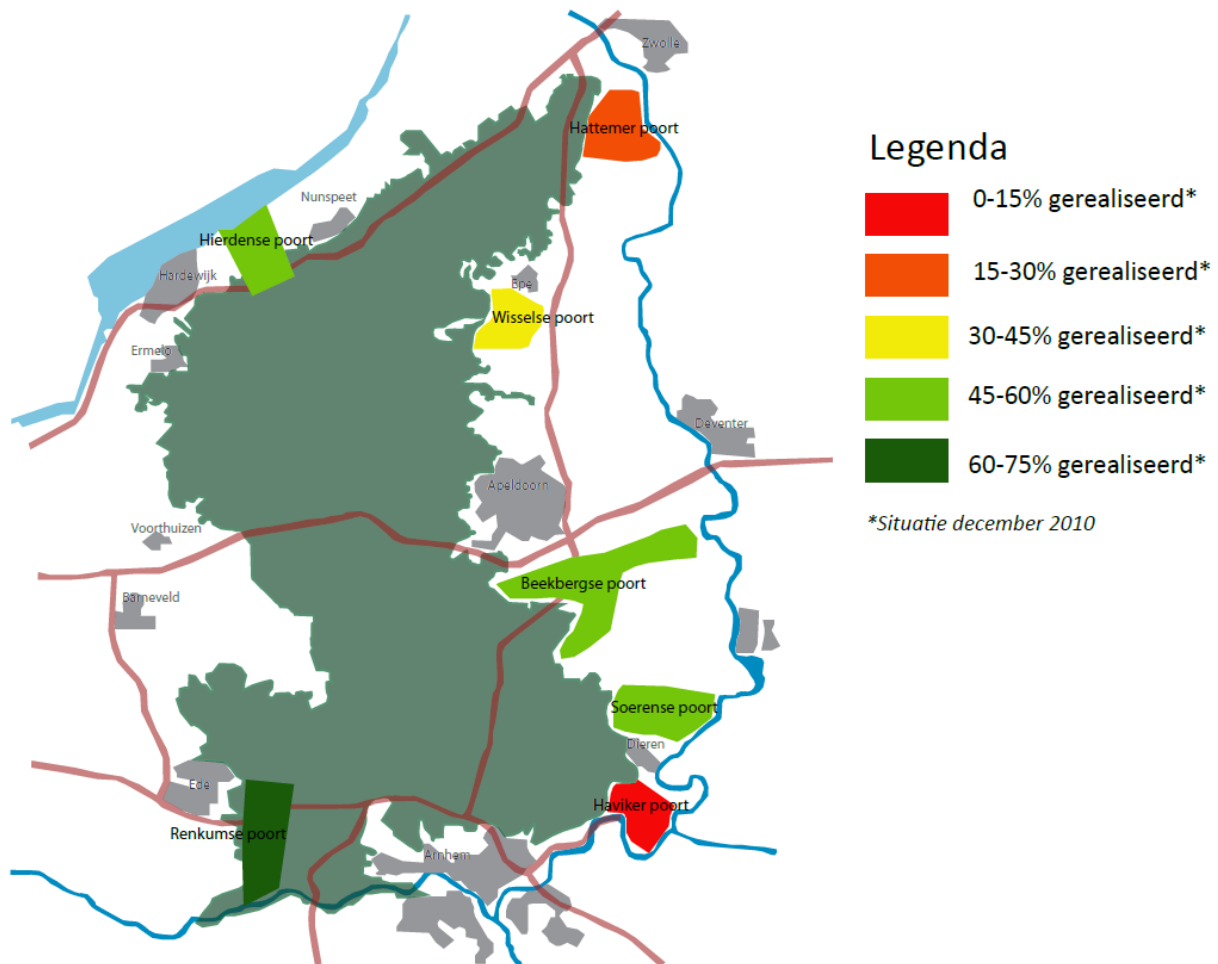
In 1999/2000 tekende de provincie drie intentieverklaringen voor Veluwe 2010: Intentieverklaring Kwaliteitsimpuls Veluwe(10 mei 2000) met het rijk (VROM, LNV en defensie) en de intentieverklaringen Zuid Veluwe (6 juli 1999) en Noord Veluwe (1 november 2000) met gebiedspartners. In november 2000 is het masterplan "Veluwe 2010, een kwaliteitsimpuls" door GS vastgesteld (Bolck, 2005, p. 2).

De voortgang van het masterplan Veluwe 2010 en de poorten is enkele keren geëvalueerd. De eerste evaluatie vond plaats in 2005, in 2009 verscheen de tweede en meest recent is het evaluatierapport wat in december 2010 is gepubliceerd. De evaluatie van 2009 betreft een voortgangsrapportage van het provinciaal meerjarig programma "Vitaal Gelderland". In deze rapportage wordt niet bij alle poorten stil gestaan, de Voorthuizerpoort maakt geen deel uit van de rapportage omdat deze is ondergebracht als onderdeel van de robuuste verbindingzone. De Voorthuizerpoort is formeel geen onderdeel van Veluwe2010(Rijken & Hoogveld, 2010).

De in 2005 verschenen rapportage laat zien dat de meeste poorten zich in de initiatief en planvormende fase bevinden. Zo is de planvorming voor de Hierdense, Beekberger en Havikerpoort opgepakt op initiatief van betrokken partijen. Voor ieder van deze poorten is destijds een stuurgroep en projectgroep samengesteld wat volgens het rapport heeft geresulteerd in breed gedragen uitvoering gerede plannen voor de Hierdense, Beekbergse en Havikerpoort. De Hattemerpoort, Voorthuizerpoort, Wisselse poort en de Soerense poort moesten in 2005 nog worden opgepakt. (Bolck, 2005). Aansluitend bij de uitvoering van de reconstructieplannen werden nadere uitwerking en uitvoering van de ecologische poorten opgesteld. Voor de meeste poorten geldt dat de uitvoeringstermijn simultaan loopt aan die van de Ecologische Hoofdstructuur, 2018
In 2009 verscheen de voortgangsrapportage van Vitaal Gelderland, Veluwe 2010 maakte onderdeel uit van dit rapport. De voortgang is in de rapportage schematisch weergegeven(zie bijlage 2). Hieruit kan worden opgemaakt dat de poorten zich in 2008, behalve de Hattemerpoort, allemaal in de ontwikkelingsfase of realisatiefase bevonden. Het rapport geeft dus een positief beeld over de ontwikkelingen en voortgang van de poorten tot dusver.

Meest recent is de evaluatie van het concept Veluwe 2010, verschenen in december 2010. Opmerkelijk is het geschepte positieve beeld overeenkomstig met dat van de evaluatie van 2005 en 2009. *"We hebben in deze evaluatie geconstateerd dat het concept van Veluwe-2010 goed gewerkt heeft. De basis van dat concept is de balans tussen ecologie en economie. Het is gebleken dat het veel oplevert om daar aan vast te houden."* (Rijken & Hoogveld, 2010, p. 46).

Wanneer kritisch wordt gekeken naar de resultaten uitgedrukt in percentages(zie bijlage 2), ontstaat er een ander beeld. Tien jaar na de start van de plannen zijn zes van de acht poorten voor nog geen 50% gerealiseerd, zie ook figuur 5 of bijlage 4 voor de exacte percentages. De Renkumse poort steekt in het schema uit boven de andere poorten, dit heeft onder andere te maken met een "policy window", waar in paragraaf 4.3 dieper op zal worden ingegaan. Ook bij het agrarische natuurbeheer worden de doelstellingen nog niet voor de helft gehaald, uitzondering hierop is de Soerense poort(zie bijlage 4).

FIGUUR 5 EIGEN BEWERKING VAN VOORTGANGSPERCENTAGES (RIJKEN & HOOGVELD, 2010).

Volgens Nienke Moll, werkzaam bij gemeente Rheden, is nu het doel om de belangrijkste zaken overeind te houden i.v.m. de economische crisis en het huidige beleid. En voorkomen dat het niet achteruit gaat door middel van rode uitwikkelingen. Er zijn al veel delen verloren gegaan door bouwprojecten, aldus Moll. Bezuinigingen en herprogrammeren dwingen tot keuzes anders treedt er volgens de evaluatie van december 2010 stagnatie op.

4.1.3 Actoren en coalities

Het initiëren, vormgeven, uitvoeren, inrichten en uiteindelijk beheren van de ecologische poorten zorgen voor een grote groep stakeholders die allemaal op eigen wijze betrokken zijn bij het proces. Het gaat te ver om in deze analyse alle betrokken actoren toe te lichten. De belangrijkste partners waren enkele Rijksdepartementen, diverse gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties, particuliere grondeigenaren, ondernemers en verschillende organisaties uit de recreatie- en landbouwsector. Zowel de publieke partijen als de particuliere zijn stevig vertegenwoordigd en dragen inhoudelijk en financieel bij. In de evaluatie uit 2005, van “Veluwe 2010”, wordt de samenwerking en passie van betrokken partijen benadrukt als belangrijke factor voor succes “*SAMEN TE WERKEN AAN EEN KWALITEITSIMPULS VOOR DE VELUWE*” (Bolck, 2005, p. 4)

De publieke partijen bestaande uit het Rijk, de provincie en gemeenten hebben een sturende rol in het proces. De overige partijen dragen zorg voor advies, verwerving, ruilverkaveling, inrichting en beheer. Per poort leverde de provincie een projectleider, waarna Gedeputeerde Staten voor elke

poort een stuur(werk)groep vaststelde. Hierin zaten de bestuurder vanuit gemeenten, waterschap, LTO terreinbeherende organisaties enz. Op de werkgroep van de Havikerpoort na zijn alle werkgroepen opgeheven. Het bestuurlijk overleg adviseerde over inhoud en voortgang van de betreffende poort. De afstemming en samenhang tussen de poorten wordt door de provincie bewaakt. Verder draagt de provincie zorg voor gecoördineerde uitvoering per poort en zoekt actief naar partners die meehelpen om ambities waar te maken, zowel op bestuurlijk als financieel vlak (Rijken & Hoogveld, 2010).

Door het vrijwillige karakter van de opgave worden een integrale aanpak en draagvlak gezien als belangrijke kernelementen. Een goed voorbeeld van draagvlak is de samenwerking tussen de gemeente Rheden en het landgoed Middachten (zie paragraaf 4.2). *“BIJ ENKELE PROJECTEN IS ER BIJ EEN DEEL VAN DE BETROKKENEN WEINIG DRAAGVLAK. BIJ DE UITVOERING VAN DEZE PROJECTEN IS EXTRA AANDACHT VEREIST VOOR PUBLIEKSVOORLICHTING EN DRAAGVLAK VAN BETROKKEN PARTIJEN. VOORBEELDEN ZIJN: POORTEN VAN DE VELUWE (LANDBOUWSECTOR), HART VAN DE VELUWE (OMWONENDEN VANWEGE SNELHEIDSMATREGELEN LANGS WEGEN) EN TRANSFERIUM POSBANK (NABURIG HORECA-BEDRIJFSLEVEN).”* (Bolck, 2005, p. 50).

Niet alleen het vrijwillige karakter en het ontbreken van draagvlak zijn knelpunten voor de poorten. Financiële tekorten (en) of onzekerheden, bestuurlijke verandering en tegenstrijdige belangen spelen bij de poorten een rol. Marius Bolck ziet het agrarische natuurbeheer als een niet duurzame manier van beheer en als knelpunt.

Tegenstrijdige belangen ontstaan vaak bij functieverandering van een agrarisch bestemming naar natuur. Maar ook wordt er anders gedacht over cultuurhistorie en economische dragers. Particuliere grondeigenaren zoals boeren en landgoedeigenaren zien natuur vaak als bedreigend. Beiden hechten belang aan de instandhouding van het huidige areaal agrarische grond en waar mogelijk zouden zij deze graag uitbreiden (Vries, 2012).

Natuurbeheerders zien aan de andere kant de sterk gereguleerde waterstanden, ten behoeve van de agrarische sector, op sommige plaatsen graag veranderd. Een voorbeeld hiervan is de vernatting in de Hierdense poort. Ellen ter Stege, projectleider van de Hierdense poort (natuurmonumenten), vertelde dat de waterhuishoudkundige plannen waren aangepast nadat een landgoedeigenaar zich verzette. De eigenaar vreesde namelijk dat zijn eikenopstanden de nieuwe hydrologische omstandigheden niet zouden overleven. De nieuwe inzichten, onder meer verkregen door enkele waterkundige onderzoeksrapporten, hebben geleid tot het aanpassen van het te vernatten gebied. *“DE BEGRENZING VAN HET TOP-LIJSTGEBIED WAS NIET LOGISCH EN IS AANGEPAST OP DE NIEUWE INZICHTEN, HIERDOOR VALT HET LANDGOED BUITEN HET TE VERNATTEN GEBIED”* (Stege, 2012).

In de Soerense poort is volgens Marius Bolck een lastige samenwerking met het landgoed Hof te Dieren. Dit landgoed is voorstander van landbouw en staat hier zeer conservatief in. *“ER WORDT WEL GESPROKEN MAAR ER KOMT NIKS VAN DE GROND”* (Bolck, 2012)

Het agrarische natuurbeheer is vastgelegd via een zesjarig beheertermijn. Tijdens deze jaren moet de betreffende agrariër er een extensievere bedrijfsvoering op na houden, waarvoor als tegenprestatie een beheersubsidie wordt verstrekt. Na het verlopen van de termijn is de agrariër vrij om het nogmaals te verlengen of om het beheer te beëindigen. In de meest recente evaluatie van Veluwe 2010 is er gekeken naar de resultaten van het agrarische natuurbeheer binnen de ecologische poorten. In dit rapport is vastgesteld dat het agrarisch natuurbeheer voor minder dan de helft is gerealiseerd. *“UIT CIJFERS DIE DE GEHELE PROVINCIE BETREFFEN IS BEKEND DAT HET AREAAL AGRARISCH NATUURBEHEER AFNEEMT. ONDER DE NIEUWE SNL-REGELING BLIJKEN DE CONTRACTEN MINDER AANTREKKELIJK GEVONDEN TE WORDEN DAN ONDER DE OUDE SUBSIDIEREGELING. DE OUDE CONTRACTEN LEVERDEN ECHTER GEMIDDELD TE WEINIG NATUURWINST”* (Rijken & Hoogveld, 2010, p. 19). Met de SNL-regeling wordt het Subsiestelsel Natuur en Landschapsbeheer bedoeld. Marius Bolck pleit voor nieuwe contracten voor natuurrealisatie/beheer en een nieuwe vorm van agrarisch natuurbeheer.

De nieuwe contacten krijgen extra ruimte door het gewijzigde beleid van het kabinet. Na lange onderhandelingen zijn het kabinet en de provincies het eens geworden over de decentralisatie van het natuurbeleid. De uitvoering is nu provinciale verantwoordelijkheid (Interprovinciaal overleg, 2012). Ook de verantwoordelijkheid van de te verdelen financiële middelen voor het ontwikkelen van nieuwe natuur en het beheer van het bestaande ligt nu bij de Provincie. Marius Bolck staat positief tegenover de bestuurlijke ontwikkelingen. Bolck, werkzaam als programmamanager landelijk gebied bij provincie Gelderland voorziet een zelfs nog decentraler manier van besturen. De verdere decentralisatie moet worden vormgegeven door een vernieuwde manier van contracteren. De provincie sluit alvorens de natuurontwikkeling wordt gestart een contract op met een particuliere grondeigenaar, landgoedeigenaar of één van de TBO's. In dit contract worden afspraken gemaakt over tijdspanne van de ontwikkeling, natuurdoelen, gelden, beheer enzovoort (Bolck, 2012).

Bolck geeft echter wel aan dat de contractvorm waarschijnlijk niet zal werken in combinatie met agrariërs. *“OM EEN DEEL VAN DE NATUURDOELEN TE REALISEREN IS EEN ANDERE MANIER VAN AGRARISCH NATUURBEHEER GEWENST. WE VERGEN LANGERE CONTRACTEN EN MOETEN AF VAN DE 6-JARIGE CONTRACTEN WANT HIERBIJ IS GEEN SPRAKE VAN DUURZAAMHEID”* (Bolck, 2012). Bolck spreekt over een nieuwe vorm van agrarisch natuurbeheer waarbij in feite de planologische situatie wordt gespiegeld. In het huidige agrarische natuurbeheer blijft de agrarische bestemming gehanteerd en vind er bijvoorbeeld een extensievere manier van boeren of akkerranden-beheer plaats. De boer sluit een contract af voor een tijdspannen van zes jaar, wanneer na het verstrijken van de termijn, de boer desgewenst de agrarische vorm van natuurbeheer kan beëindigen. Bij de vorm van Bolck wordt de natuurfunctie planologisch verankerd en wordt dit gecombineerd met agrarisch gebruik. Laatstbedoelde nieuwe vorm zorgt voor een waardevermindering van de grond, welke op haar beurt zal moeten worden gecompenseerd. De compensatie zou kunnen lopen via de (Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap(SKNL), welke een groot deel van de waardedaling vergoed. Welke partij het blote eigendom in handen krijgt is nog niet bedacht.

4.1.4 Hulpbronnen

Zoals toegelicht in hoofdstuk 2 kunnen hulpbronnen bestaan uit formele bevoegdheden, expertise, kennis, menskracht, financiële middelen of grondbezit. De theorie maakt een onderverdeling tussen kapitale, productieve en financiële hulpbronnen(zie paragraaf 2.1.2). De productieve hulpbronnen van het gehele systeem zijn rijkelijk aanwezig en grotendeels besproken in de vorige paragraaf. Zo zijn vele actoren betrokken, actief(zie 4.1.3) en bestaan er voldoende ideeën en ambities. De kapitale hulpbronnen zullen nader worden toegelicht, zijn niet bij alle poorten even toereikend en bestaat soms veel onduidelijkheid over. Van financiële hulpbronnen zoals aandelen en hypotheek is geen sprake. De uitwerking van de kapitale hulpbronnen bevat twee elementen namelijk de financiën en de grondopgave van de ecologische poorten. De financiële gegevens van deze paragraaf zijn grotendeels afkomstig uit de evaluatie van 2005, dit omdat er in de meest recente evaluatie niet op de financiële zaken wordt ingegaan. Ook is er geen inzicht in de financiële situatie bij aanvang van het proces. Eind jaren negentig, bij het opstellen van het masterplan “Veluwe 2010” zijn geen ramingen gedaan over de te maken kosten. *“IN DIE TIJD WAS HET HEEL GEBRUIKELIJK PLANNEN TE MAKEN ZONDER RAMINGEN”* (Bolck, 2012).

De financiële dekking van de ecologische poorten wordt toegelicht in de evaluatie van het masterplan Veluwe 2010. Uit het begrotingsoverzicht blijkt dat de totale benodigde investeringen voor Veluwe 2010 circa €656 miljoen bedragen(zie tabel 1). Van de totale benodigde gelden was in 2005 73% gedekt, circa € 478 miljoen euro(Bolck,2005). Ook de PM-projecten waren destijds niet volledig gedekt. Het totale te kort in 2005 bedroeg ongeveer € 178 miljoen(27%) (Bolck, 2005).

		Begroot, financieel gedekt	Begroot, financieel niet gedekt	Pm, financieel niet gedekt	Totale actuele begroting
Thema 1	Kwaliteitsimpuls voor natuur , bos en landschap	347	21	25	393
Thema 2	Afstemming tussen verkeer natuur en recreatie	44	40	10	94
Thema 3	Kwaliteitsimpuls voor natuurgerichte recreatie	12	40	5	57
Thema 4	Perspectiefontwikkeling landbouw	50	5	0	55
Thema 5	Kwaliteitsimpuls intergraal Waterbeheer	25	4	5	34
Thema 6	Kwaliteitsimpuls Cultuurhistorie	1	20	0	21
Thema 7	Kwaliteitsimpuls via het spoor gebiedenbeleid	0	0	2	2
Totaal		479	130	47	656

TABEL 1 TOTALE BEGROTING VELUWE 2010 (BOLCK, 2005)

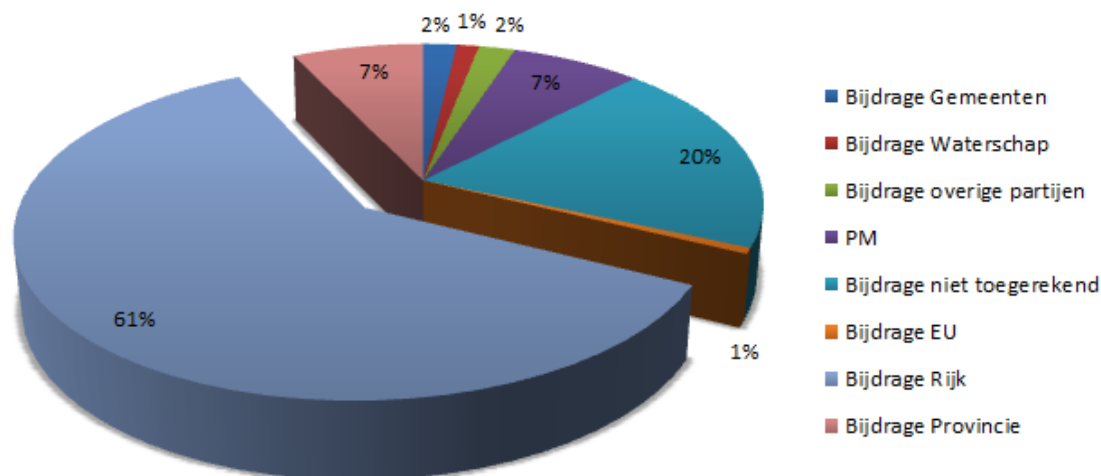
In 2005 zijn de totale kosten voor de realisatie van EHS, EVZ's en de ecologische poorten op ca. 300 miljoen geraamd. Voor de Renkumse poort is nog eens € 46 miljoen. extra ingeschat. Daarnaast worden de aanleg kosten van de ecoducten op ca. €45 miljoen. geschat.(Bolck, 2005). De ecologische poorten vallen onder projecten die grote investeringen vragen. Tabel 2 laat zien dat de volledige begrote financiële middelen voor de poorten begroot waren voor de realisatie van 2700ha nieuwe natuur en € 105 miljoen.

Nr. Project	Naam Project:	Begroting	Gedekt	Niet gedekt
1,2	Ecologische hoofstructuur (realisatie 5200ha)	196	196	0
3 - 10	Ecologische poorten (2700ha)	105	105	0
3	Renkumse Poort	46	36	10
15	Maatregelen langs wegen	18,6	0	18,6
16	Hart van de Veluwe	10	0	10
17	Ecoducten (aanleg 1e tranche)	45	41,2	3,8
18 - 23	Transferia	8,6	2,6	6
26	Groei en Krimp	22,5	9,9	12,6
27	Fietstotaalplan	20	0	20
29	Nationaal Natuureducatiecentrum	5,3	0	5,3
37	Sprengen en beken	27,7	24,1	3,6
39	Cultuurhistorisch erfgoed (Koers 2015)	20,8	0,7	20,1
Totaal		506,9	415,5	110

TABEL 2 PROJECTEN VELUWE 2010, DIE EEN GROTE INVESTERING VRAGEN, EXCLUSIEF PM-PROJECTEN(XMLN) (BOLCK,2005)

De in tabel 1 af te lezen € 479 miljoen dekking komt grotendeels van rijks- en provinciale financiering. Het Rijk en de provincie zorgen gezamenlijk voor 68% van de totale bijdrage(zie figuur 6). Daarnaast is uit het cirkeldiagram de eerder aangehaalde 27% op te merken de som van bijdrage niet toegerekend en de post PM(Bolck, 2005).

Bijdragen 2005-2015 (x 1mln)

FIGUUR 6 EIGEN BEWERKING BIJDRAGEVERDERING TUSSEN PARTIJEN OP BASIS VAN HUIDIGE BEGROTING (RIJKEN & HOOGVELD, 2010).

In de beleidsarrangementen theorie wordt er gesproken over het veranderlijke karakter van de hulpbronnen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de financiële hulpbronnen, welke in 2009 een dieptepunt kenden. In 2009 waren er voor het verwerven van nieuwe grond zeer beperkte middelen beschikbaar. De Gedeputeerde Staten van Gelderland kondigden daarom een 'aankooppaauze' aan, totdat Provinciale Staten instemden met de voorstellen in het Actieplan Grond. In dit plan maakten de Gedeputeerde Staten inzichtelijk hoe de provincie op korte en langere termijn omgaat met grondverwerving, de mogelijkheden van grondruil en de bekostiging hiervan. *"IK REALISEER ME DAT DE AANKOOPPAUZE EEN TEGENSLAG IS VOOR MENSEN DIE MET HART EN ZIEL WERKEN AAN ALLERLEI PROJECTEN EN PROCESSEN IN DE REGIO, GERICHT OP EEN LEEFBAAR LANDELIJK GEBIED. MAAR WIJ WILLEN VOORKOMEN DAT ER EEN SITUATIE ONTSTAAT DIE EEN TE ZWARE HYPOTHEEK LEGT OP HET ACTIEPLAN GROND. WE WILLEN ALS GEDEPUTEERDE STATEN EEN OPEN DEBAT MET PROVINCIALE STATEN VOEREN", ALDUS GEDEPUTEERDE HARRY KEEREWEER*" (Provincie Gelderland, 2009). Dit verhaal op provinciaal niveau is ook van toepassing op de ecologische poorten. De Hierdense poort is één van de poorten die de gevolgen van de aankoopstop goed kon merken. *"TOT 2009 LIEP ALLES SOEPEL EN NA DE AANKOOPSTOP WERD HET MOEIZAAM EN ZOEKEND"* (Stege, 2012).

Onder kapitale hulpbronnen wordt eveneens grond verstaan. De opgave van de ecologische poorten kent een grote behoefte aan grond. Een behoefte die bestaat uit gronden die uit het agrarische areaal worden onttrokken voor de inrichting van nieuwe natuur. Naast de gronden welke onderhevig zijn aan een functieverandering is er ook behoefte aan agrarische gronden die dienen als ruilgronden. Grondposities zorgen voor macht, dit komt door het vrijwillige karakter van de natuurontwikkelingsopgave. *"OM DE NATUURKERNGBIEDEN EN VERBINDINGSZONES VAN DE EHS TOT STAND TE BRENGEN, WERDEN GRONDEN BINNEN EN BUITEN DE BEGRENZING VAN DE EHS AANGEKOCHT. DE AANGEKOCHTE GRONDEN BINNEN DE EHS WERDEN OMGEVORMD TOT NATUUR EN DE GRONDEN BUITEN DE EHS DIENDEN ALS RUILGRONDEN. DEZE RUILGRONDEN WERDEN INGEZET OM MET DE GRONDBEZITTERS BINNEN DE EHS OP LANGERE TERMIJN VAN GROND TE KUNNEN RUILEN"* (Collective, 2012). In het verleden zijn veel gronden aangekocht die dienden als ruilgrond. De manier van handelen bestond toen uit het verwerven van een percentage van de totale grondopgave. Dit waren vaak gronden die buiten de te realiseren natuur lagen. Volgens Marius Bolck heeft er een omslag plaatsgevonden bij de aankoop van grond, de provincie is vandaag de dag terughoudender en voorzichtiger. Na de komst van het Actieplan Grond van Dienst Landelijk Gebied (DLG) werd er kritischer gekeken naar de verwerving van gronden.

Een knelpunt omtrent de grondverwerving bij veel poorten is de grondmobiliteit, aldus Marius

Bolck. De lage grondmobiliteit heeft een vertragende werking op de verwerving en inrichting van gronden voor nieuwe natuur. Het vrijwillige karakter van de gewenst natuurrealisatie speelt hierbij een rol. Een onteigeningstitel voor natuur zou volgens Bolck niet gewenst zijn voor de gehele opgave, omdat dit verhoudingsgewijs veel geld kost en ook een lange termijn vergt. Bolck gelooft wel dat onteigening voor de laatste onderdelen van de ecologische poorten een goed instrument is. Volgens het evaluatierapport van is er belangrijke natuurwinst geboekt, maar is tijdige realisatie van de ecologische hoofdstructuur onhaalbaar. Veel percelen zijn verworven, maar kunnen doordat ze niet aansluiten, nog niet worden ingericht (Rijken & Hoogveld, 2010).

In bijlage 4 zijn de aantal te realiseren hectares nieuwe natuur weergegeven. De tabel maakt inzichtelijk welke opgave iedere poort is opgelegd, in hoeverre deze is behaald en wat het restant is. De kolom waarin de percentages worden uitgedrukt geeft meteen een goed overzicht van de voortgang. Hieruit is op te maken dat alle poorten in december 2010 natuur hebben gerealiseerd en allemaal een behoorlijke restopgave kennen. Er wordt niet alleen op nieuwe natuur ingezet maar ook op de realisatie van agrarisch natuurbeheer. Zoals blijkt uit bijlage 4 hebben bijna alle poorten een opgave waarin agrarisch natuurbeheer is opgenomen.

Uit de actualisatie van juni 2011, van de financiële risicoanalyse Provinciaal meerjarenprogramma "Vitaal Gelderland" blijkt dat de Beekberger poort, Soerense poort en Wisselse poort nog steeds een restopgave kennen, maar er inmiddels wel mee hectares in procedure van verwerving zijn (zie bijlage 6). In het vervolg van dit hoofdstuk zal er per poort bij de vooraf opgestelde plannen, behaalde resultaten en de resterende opgave worden stilgestaan.

De financiële tekorten (en) of onzekerheden vormen bij meerdere poorten een probleem. In veel gevallen liggen er concrete plannen op tafel maar blijft uitvoering achter. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) en Natuurmonumenten in de Hierdense poort. Volgens Ellen ter Stege (projectleider Hierdense poort) wil LTO de ontwikkeling doorzetten, echter zijn er momenteel niet voldoende financiële middelen beschikbaar. In de evaluatie van 2010 over "Veluwe 2010" wordt per poort een eindoordeel gegeven, meerdere malen komt hier de ontoereikendheid of onduidelijkheid van de financiële middelen naar voren (zie tabel 3).

Poort:	Conclusie evaluatie Veluwe 2010:
Hattermer poort	<i>Het project is ernstig vertraagd en door financiële onzekerheid is er geen voortgang in de uitvoering.</i>
Voorthuizer poort	<i>De doelen van de Voorthuizer Poort zijn ernstig vertraagd. Uitvoering is onzeker door onduidelijkheid over de financiële mogelijkheden.</i>
Wisselse poort	<i>Vertragende factor is de beperkte grondverwervingsmogelijkheid, terwijl de ambitie hoog is en de financiële dekking niet toereikend is.</i>
Soerense poort	<i>De natuurrealisatie is ongeveer halverwege. Bijzonder is de hoge deelname aan het agrarisch natuurbeheer. De uitvoering van de plannen stagneert door gebrek aan geld of onduidelijkheid over geld.</i>

TABEL 3 EIGEN BEWERKING CONCLUSIES EVALUATIE VELUWE 2010 (RIJKEN & HOOGVELD, 2010).

4.1.5 Spelregels

Vanuit het Europees beleid sluiten de poorten aan bij het Centraal Veluws natuurgebied(CNV) wat is aangewezen als een Vogel- en Habitatrichtlijngebied. De aanwijzing heeft als gevolg dat ingrepen rondom het CVN, dus ook de poorten, moeten worden getoetst op negatieve effecten voor de beschermde habitatten, soorten en hun leefgebied. Ook op stroomgebiedsniveau van waterkwaliteit van grond- en oppervlaktewater zijn grensoverschrijdende afspraken gemaakt in de Europese Kaderrichtlijn Water.

De overheid ondersteunt Veluwe 2010, en hiermee de poorten beleidsmatig en financieel voor wat betreft realisatie nieuwe natuur. Knelpunt is dat proceskosten(o.a. voorlichting) en overige (herstel) maatregelen meestal nog niet financieel gedekt zijn(zie tabel 3). De ecologische poorten vallen onder de Nota Ruimte(VROM, 2005), de Agenda Vitaal Platteland (LNV, 2004) en de nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur (LNV, 2000).De ecologische poorten zijn tevens opgenomen in het Gelders Streekplan (PS, juni 2005) en in de reconstructieplannen Veluwe en Gelderse Vallei-Utrecht Oost (PS, februari en maart 2005)” (Bolck, 2005).

Na de komst van Veluwe 2010 zijn alle provinciale omgevingsplannen vernieuwd: “Gelders Milieuplan (GMP3, 2004), Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan 2 (PVVP2, 2004), Waterhuishoudingsplan (WHP3, 2004), het Streekplan (2005) en de reconstructieplannen Veluwe (maart 2005) en Gelderse Vallei-Utrecht-Oost (februari 2005). In ieder deze omgevingsplannen is het gedachtegoed van Veluwe 2010 verder uitgewerkt. Hiermee is het beleid van Veluwe 2010 stevig ingebed in het provinciaal beleid” (Bolck, Tussenevaluatie 2005 van Veluwe 2010, een kwaliteitsimpuls!, 2005). Het in 2005 opgestelde streekplan is vooral van belang voor de ecologische poorten.

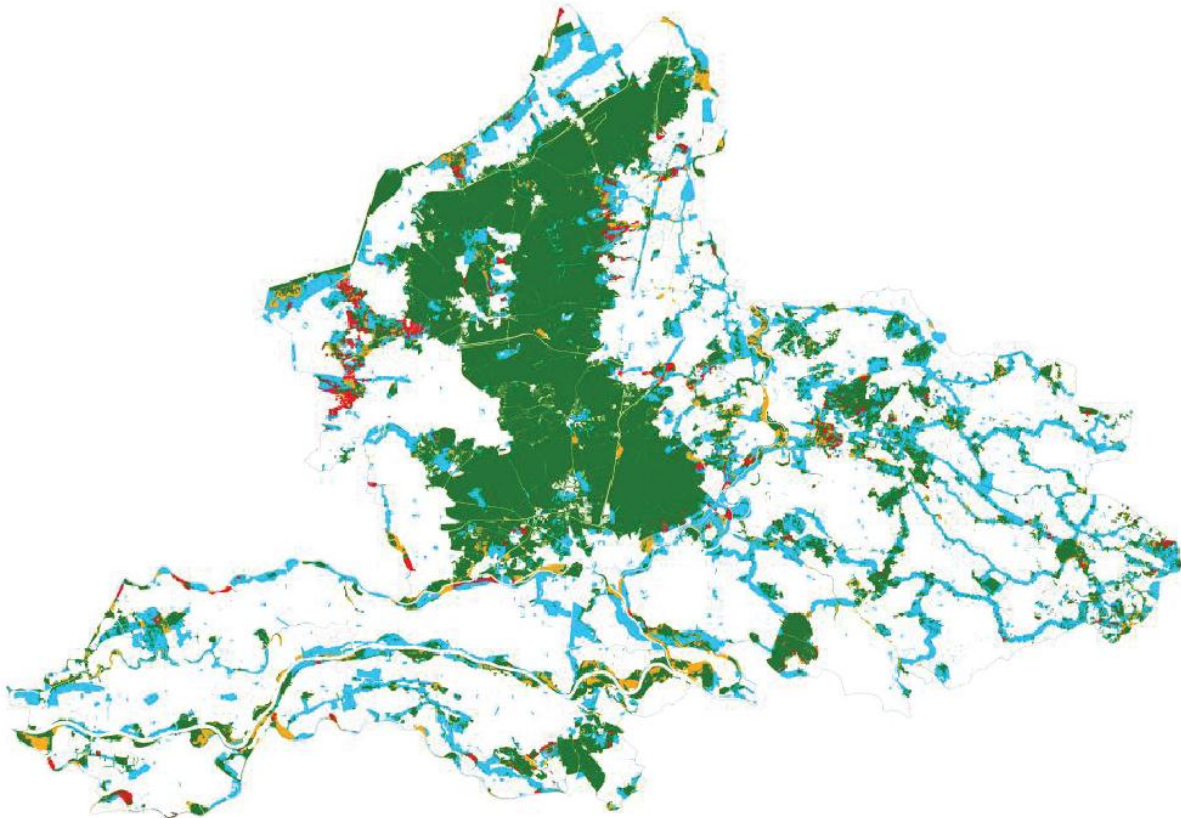
Het vrijwillige karakter van de natuurontwikkeling is in alle poorten ter sprake en wordt belangrijk gevonden. Het persbericht ”Provincie Gelderland zet voorkeursrecht in de ijskast “ van LTO onderstreept het gewicht van deze “spelregel” van het proces (LTO Noord, 2009).

Op 9 mei 2012 kwam de provincie met een voorstel van een eigen natuur- en landschapsbeleid, hiermee is Gelderland de eerste provincie in Nederland. De in 4.1.3 eerder genoemde “nieuwe contracten” worden beschreven in het voorstel van de Beleidsuitwerking natuur en landschap aan Provinciale Staten. De contracten “nieuwe stijl” zijn meerjarig voor beheer en/of ontwikkeling en vallen onder voorbeelden van nieuwe instrumenten en werkwijzen die worden ontwikkeld door de provincie (Generale Staten Gelderland, 2012).

De oorspronkelijke plannen hebben te maken gehad met een versobering. De versobering is het gevolg van de bezuinigingen op natuurontwikkeling en beheer. In figuur 7 is in één opslag het gevolg van de herijking te zien. De rode percelen op de provinciale kaart zijn gebieden waar geen natuur meer wordt ontwikkeld. De lichtblauwe gebieden worden “planologische EHS” genoemd en omvatten ongeveer 75.000 hectare. “*DE PLANOLOGISCHE EHS BETREFT GEBIEDEN DIE MOETEN BIJDAGEN AAN EEN GOED FUNCTIONERENDE EHS MAAR WAAR GEEN FUNCTIE VERANDERING(NIEUWE NATUUR) IS VOORZIEN*” (Grift, Pouwels, Knecht, Eupen, Wegman, 2012, p. 5). Voor natuurontwikkeling binnen de 75.000 ha planologische EHS worden dus geen gelden gereserveerd. Planologische EHS kan bestaan uit weidevogel- en ganzengebieden langs de grote rivieren en Randmeren, landgoederen in de IJsselvallei, de Gelderse vallei en de Achterhoek, en ecologische verbindingzones(zie figuur7).

De provincie verwacht hier de natuurkwaliteit vooral te verbeteren door agrarisch natuur- en landschapsbeheer en het stimuleren van landschapsherstel.

In bijlage 5 is de herijking te vinden waarin de gebieden van de poorten met een cirkel zijn aangewezen. De bezuinigingen zorgen voor vertraging en stilstand, aldus Marius Bolck. Volgens Bolck was de oorspronkelijke opzet van de plannen niet te ambitieus in de tijd waarin ze zijn opgesteld. Menno ter Braak, betrokken bij de Hattemer poort als projectleider vanuit gemeente Hattem, denkt hier anders over zo zei hij; *“HET IS OOIIT BEGONNEN ALS EEN VERZAMELING VAN PROJECTEN, VAN ROEP MAAR EN BRENG HET MAAR IN, IEDEREEN HEEFT WAT GEROEPEN EN DAAR IS EEN NIETJE DOORHEEN GEGAAN”*. (Braak, 2012)

FIGUUR 7 HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR (GRIFT, POWELS, KNEGT, EUPEN, WEGMAN, 2012)

4.1.6 Discours(en)

Het edelhert, de grootse trots van Veluwe(zie figuur 8) en misschien wel heel Gelderland is de grootste doelsoort van de poorten. In de beleidsstukken en plannen van de ecologische poorten wordt het Edelhert veelvuldig genoemd. Naast het edelhert profiteren meerdere dieren van de poorten. *“IN 1999 PUBLICEEDE DE PROVINCIE DE VISIE VELUWE 2010 MET PLANNEN VOOR ACHT ECOLOGISCHE POORTEN DIE DIEREN EN PLANTEN VAN DE VELUWE EEN WEG MOETEN BIEDEN NAAR OMRINGENDE NATUURGEBIEDEN. HET EDELHERT IS DAARBIJ DE GIDSSOORT, MAAR IN HET KIELZOG VAN DEZE GROTE GRAZER MOETEN OOK MUIZEN, DASSEN, EGELS, SLANGEN, HAGEDISSEN, KIKKERS EN ANDERE DIEREN DE POORTEN OVER, MET IN HUN PELS EN UITWERPSELEN DE ZADEN VAN ALLERLEI PLANTEN”* (Woestenburg, 2009).

Als ambassadeur van de poorten vormt het Edelhert een boegbeeld voor de ongerepte natuur en spreekt menig burger aan. Dit positieve discours kent tevens een andere kant. Zo zijn boeren bang dat de komst van Edelherten zorg zal dragen voor de verspreiding van ziekten en schade aan hun gewassen. Niet alleen de boeren verwerpen zich tegen de komst van het Edelhert, ook burgers vrezen een confrontatie met auto of tuin. *“TIEN JAAR GELEDEN DACHTEN WE DAT DE MENSEN WEL MEE ZOU KRIJGEN VOOR DE NATUURONTWIKKELING VOOR DE EHS ALS JE EEN AIBAAR ICOON ZOU HEBBEN. HET*

EDELHERT IS DE MASCOTTE VAN DE VELUWE, NET ZOALS DE ZEEHOND DAT IS VOOR DE WADDENZEE” (Woestenburg, 2009). Het huidige schaderegelingssysteem is geregeld via het faunafonds. Boeren vinden dat deze regeling te bureaucratisch is, te laag taxeert en ze te maken hebben met een te hoog eigen risico. Volgens Marius Bolck is uit rapportage van Gert Jan Speck gebleken dat de schade reuze meevalt.

Naast de gevreesde schade aan auto's, tuinen en gewassen is er onduidelijkheid over het aantal edelherten op de Veluwe. In 7 van de oorspronkelijke 8 poorten is de inrichting van het gebied afgestemd op de eisen van het edelhert en is de ambitie om het gebied voor medegebruik open te stellen. *“OP UITNODIGING VAN AGRARIËRS UIT DE HAVIKERPOORT EN DE SOERENSE POORT BRACHT GEDEPUTEERDE KEEREWEER EEN VELDBEZOEK OM KENNIS TE NEMEN VAN DE PROBLEMATIEK. OOK WERD EEN BEZOEK GEBRACHT AAN AGRARIËRS IN DE ENCLAVE UDDEL-ELSPEET WAAR AGRARIËRS AL JAREN TE MAKEN HEBBEN MET MEDEGEBRUIK VAN EDELHERTEN. GEDEPUTEERDE KEEREWEER BEZOCHT OP 23 JUNI AGRARIËRS IN DE ENCLAVE UDDEL – ELSPEET. MET BOEREN LOPEN DAAR AL 15 JAAR GEDOOGOVEREENKOMSTEN WAARBIJ VOOR GRAS 100 EURO PER HA PER JAAR EN VOOR GROENBEMESTER 185 EURO PER HA PER JAAR WORDEN UITGEKEERD. DE BETROKKEN AGRARIËRS ZIJN TEVREDEN OVER DEZE REGELING. MEN HEEFT IN UDDEL-ELSPEET GEEN ANGST VOOR INSLEEP VAN ZIEKTEN.” (Bolck, 2007)*

Achteraf kan Bea Claessens, werkzaam bij provincie Gelderland, wel verklaren waarom het edelhert als mascotte werd gekozen. *“TIEN JAAR GELEDEN DEDEN WE ONS WERK ANDERS DAN NU. TOEN LIETEN WE HET INITIATIEF VOORAL UIT HET GEBIED ZELF KOMEN. HERTEN AAN DE RIJN WAS EEN PLAN VAN STAATSBOSBEHEER, HET GELDERSCH LANDSCHAP EN DE GEMEENTE ARNHEM, DAT WIJ OMARMDEN OMDAT WE DACHTEN DAT HET HERT EEN MOOI ICOON KON ZIJN. MAAR OP EEN GEGEVEN MOMENT KRIJG JE DE ERFENIS VAN EMOTIES EN ERGERNISSEN OVER DAT HERT. EN DAN WERKT HET SOMS CONTRAPRODUCTIEF” (Woestenburg, 2009).*

Op 12 april 2011 besloten Gedeputeerde Staten dat er geen aanvullende hertenschaderegeling voor agrariërs in de ecologische poorten kwam. Dit besluit is genomen aan de hand van het rapport van de hiervoor ingestelde deskundigencommissie.

Dat nog steeds wordt vastgehouden aan het dominante discours bevestigd de berichtgeving op de website van de provincie. “Eerste beelden overstekende edeherten op ecoduct” kopte het bericht op de provinciale website. Vol trots wordt het eerst vastgelegde edelhert op het ecoduct ‘Tolhuis’ aangekondigd, inclusief videobeelden. Het ecoduct ‘Tolhuis’ is onderdeel van de Hattemer poort. Na 1 oktober 2012 kunnen dieren ook gebruik maken van de ecoducten bij Hieren/Harderwijk en Ede/Wolfheze (Provincie Gelderland, 2012).

FIGUUR 8 EDELHERT (BAX, 2008)

4.1.7 Het Beleidsarrangement Ecologische poorten in vogelvlucht

De in paragraaf 4.1 beschreven voortgang en dimensies worden hieronder kort samengevat, met als doel deze aan het eind van het hoofdstuk te kunnen vergelijken met de analyse op individueel niveau. De samenvatting van de dimensies en voortgang gebeurt overeenkomstig met de manier van de poorten zoals in paragraaf 4.9. Aan de hand van een schematische waardering, door middel van plussen en minnen, worden de arrangementen beoordeeld en wordt gekeken naar het gemiddelde voortgangpercentage van het gehele systeem.

Dimensie:	Ecologische poorten :
Actoren & coalities	0/-
Hulpbronnen	0/-
Spelregels	0
Discours(en)	-
Gemiddelde voortgangpercentage*	36%

* Afkomstig uit evaluatie Veluwe 2010.

Legenda:	
++	Zeer positief
+	Positief
0	Niet positief en negatief
-	Negatief
--	Zeer negatief

TABEL 4 OVERZICHT ALLE ECOLOGISCHE POORTEN

Actoren en coalities

De dimensie 'Actoren en coalities' zijn redelijk negatief beoordeeld (zie tabel 4). Negatieve beoordeling is te verklaren aan de hand van enkele knelpunten. De knelpunten zijn het vrijwillige karakter van de realisatie, het ontbreken van draagvlak en tegenstrijdige belangen. Financiële tekorten en onzekerheden zijn onderdeel van de dimensie 'Hulpbronnen' maar hebben negatieve doorwerking op de dimensie 'Actoren en coalities'. Doorwerking in de vorm van verlies van draagvlak onder de betrokken actoren en schade aan coalities. Binnen deze coalities is veelal sprake van het ontbreken van consensus tussen de coalities, zie operationalisatie in paragraaf 3.2.

Hulpbronnen

Ook de dimensie 'Hulpbronnen' is niet positief beoordeeld. Aanwezige financiële onzekerheden en tekorten zijn verantwoordelijk voor deze waardering. De waardering is een afgeleide van de operationalisatie in paragraaf 3.2. Veel van de poorten ondervinden stagnatie of vertraging door laatstgenoemde tekorten en onzekerheden (zie paragraaf 4.1.4). Een ander knelpunt binnen de dimensie is de lage grondmobiliteit die de ontwikkelingen verder heeft vertraagd. Opvallend is de aanwezigheid van een financieel hoofdstuk in de eerst gepubliceerde evaluatie van 'Veluwe 2010' en het ontbreken hiervan in de hierop volgende evaluaties. Uit de meest recente evaluatie blijkt dat de dimensie negatieve doorwerking heeft op de poorten (zie tabel 3).

Spelregels

De dimensie 'Spelregels' is niet positief en niet negatief beoordeeld (zie tabel 4). Herijking van de ecologische hoofdstructuur heeft de ambities van de poorten redelijk getemperd en passender bij deze economische tijd gemaakt. Door herijking zijn de opgaven bij enkele poorten verminderd en realistischer geworden. De genoemde 'nieuwe stijl' en werkwijzen (zie paragraaf 4.1.5.) sluiten aan bij het aspect beleidsruimte en bieden wellicht kansen. Terugkijkend naar het operationalisatieschema in paragraaf 3.2 zijn zowel de beleidsruimte (nieuwe stijl) als het beleidspad (herijking EHS) gebruikt voor de waardering.

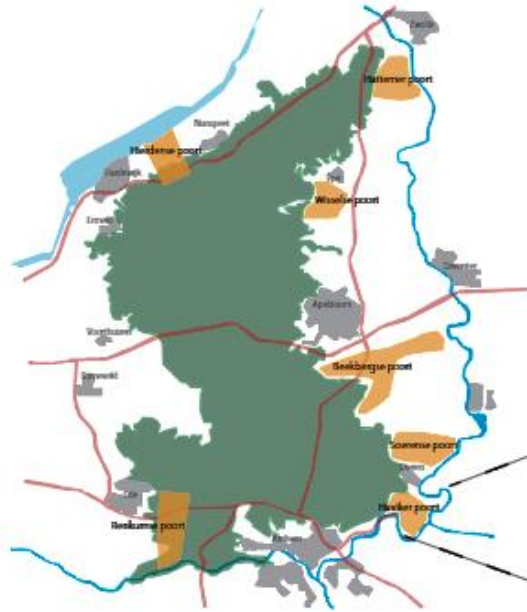
Discours(en)

Bij de waardering van de dimensie 'Discours' is gekeken of deze een positieve of negatieve klank kent (zie paragraaf 3.2). Het dominante discours wordt gevormd door het geschikt maken van de poorten voor de migratie van het edelhert van de centrale Veluwe naar de uiterwaarden van Rijn en IJssel. Het discours is negatief gewaardeerd omdat het tot weerstand en verlies van draagvlak leidde. Het edelhert wordt veelal negatief gekoppeld aan de ecologische poorten.

Voortgangpercentage

Het voortgangpercentage van alle poorten is gemiddeld en komt neer op 36% (in december 2010). Dit percentage toont aan dat er nog een behoorlijke opgave voor de ecologische poorten resteert. Door een negatieve dimensie 'Hulpbronnen' is het twijfelachtig of deze resterende opgave volledig zal worden gerealiseerd binnen de gestelde termijn, tot 2021.

Havikerpoort:

4.2 Havikerpoort

De Havikerwaard is gelegen in het uiterwaardensysteem van de IJssel en ligt ter hoogte van Ellecom en De Steeg. Naast de ecologische opgave, afkomstig uit Veluwe 2010, speelt het gebied een rol als recreatief uitloopgebied voor de bewoners van de naastgelegen woonkernen. Het agrarische gebruik in het gebied is de belangrijkste gebruiksfunctie. Met de poort wordt het Veluwe massief, natura-2000 gebied verbonden met de voedselrijke uiterwaarden. Belangrijk component in het project is de realisatie van een nevengeul langs de rivier. Een groot deel van het gebied Havikerwaard behoort tot de domeinen van de heerlijkheid Middachten. Zandwinning gecombineerd met herinrichting moet de ruimtelijke kwaliteit in het gebied verbeteren.

Andere doeleinden waarop de gebiedsvisie van de Havikerwaard zich richt zijn:

- verruiming van de bergingscapaciteit en het stroomprofiel in het winterbed;
- landschapsontwikkeling en vergroten van de milieudiversiteit;
- natuurontwikkeling en structuurversterking;
- realiseren van recreatieve fiets- en/of wandelroutes;
- realiseren van een duurzame methode waterwinning (Gemeente Rheden, 2011).

De verschillende opgaven bestaat uit:

- ontsnippering en ontsluiting van het gebied door onder meer aanleg van een faunapassage onder de A348 en het voor fauna optimaal inrichten van de aanliggende gronden
- herstel van het Top-lijstgebied Faisantenbos door middel van een integrale uitvoering met aandacht voor het agrarisch cultuurlandschap
- versterken van de kwaliteit van de natuur en vergroten van het areaal (agrarische) natuur met name door particulieren
- realiseren van natuurontwikkeling in een aan te leggen nevengeul
- recreatief medegebruik door aanleg van fiets- en wandelroutes (Provincie Gelderland, 2006, pp. 5-6).

4.2.1 Actoren en coalities

Bij de ontwikkelingen zijn zowel publieke als private partijen betrokken. De belangrijkste actoren zijn; Gemeente Rheden, Natuurmonumenten, Landgoed Hof te Dieren, Landgoed Middachten, het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Waterschap Rijn en IJssel, provincie Gelderland en Prorail. Opmerkelijk is de nog actieve werkgroep van de poort, waarmee de Havikerpoort een uitzondering binnen het gehele systeem is.

De belangrijkste actoren zijn de provincie, gemeente Rheden en landgoed Middachten. Opmerkelijk is de strategische coalitie(zie paragraaf 2.1.1) welke wordt gevormd tussen de publieke lichamen en het landgoed. Middachten draagt zorg voor de financiering van de natuurontwikkeling en heeft verplichtingen op zich genomen om een aantal economische dragers te ontwikkelen. De financiering is mogelijk door gelden die vrijkomen bij het gedeeltelijk ontgronden van de uiterwaarden. Ontgroning zal leiden tot een nevengeul die vanuit ecologisch oogpunt voor een meerwaarde zorgt.

Knelpunten in de betreffende dimensie zijn overeenkomstig met het beeld van het gehele systeem. Ook in deze groene wig vormen tegenstrijdige belangen een zekere belemmering in de vorm van draagvlak. Landgoed Middachten, een belangrijke speler in het uiterwaarden gebied is voor een duurzame instandhouding van het landgoed. Voor de instandhouding van het landgoed wordt het agrarische gebruik als belangrijk onderdeel beschouwt. Volgens Moll is Middachten voor ca. 30% afhankelijk van de inkomsten uit landbouw en wil blijven inzetten op de agrarische componenten. Een functie verandering van agrarisch naar natuur is dan ook niet aantrekkelijk voor het landgoed. Ook landgoed Twickel, gelegen in het noorden van de opgave, bood weerstand tegen de geplande hydrologische aanpassingen in het gebied(Moll, 2012). Naast de landgoederen is er weerstand afkomstig uit de agrarische sector. Komst van het edelhert baart de agrariërs zorgen op het gebied van schade en dierziektes. De boeren in het gebied zijn verspreid

vertegenwoordigd, dit maakt het creëren van draagvlak lastiger. Vijf boeren hebben juridische stappen ondernomen tegen de faunapassage, de Raad van State doet hier 7 juni uitspraak over (Moll, 2012).

4.2.2 Hulpbronnen

Wederzijdse beïnvloeding van de dimensies “actoren & coalities en hulpbronnen” vind in deze poort plaats door de coalitie van gemeente en Middachten. Zo zorgt het landgoed Middachten voor het grootste gedeelte van de financiering. De resterende financiering is afkomstig uit het ILG, het gebiedsplan Natuur- en Landschap, de SNL-regeling, en het plan ‘ecoducten Veluwe’ (Bugter, Kamphorst, Corporaal, Kater, van Rooij, 2012).

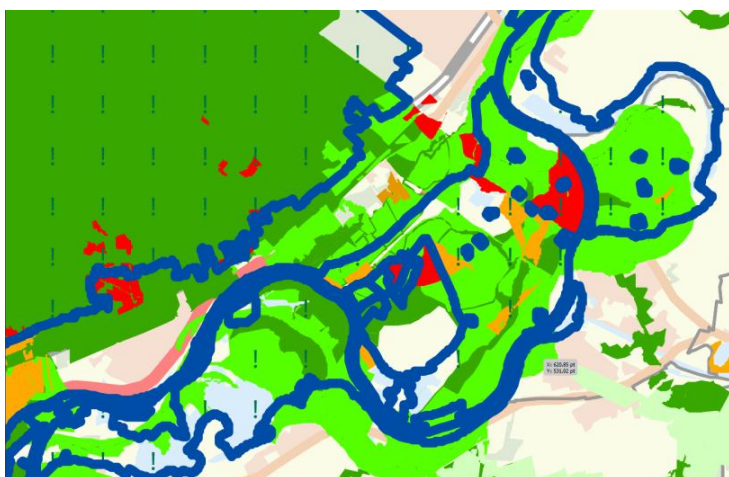
“DE INRICHTING EN HET BEHEER VAN DEZE NATUUR IS NIET AFHANKELIJK VAN SUBSIDIE, MAAR WORDT GEFINANCIERD MET DE OPBRENGSTEN VAN HET ZAND. HIERDOOR IS HET IN DEZE TIJD TOCH MOGELIJK OM NATUUR TE REALISEREN EN BEHEREN” (Gemeente Rheden, 2011). De ontgronding wordt uitgevoerd door Z.E.M De Havikerwaard B.V. en de gewonnen stoffen worden door Valewaard B.V. geëxploiteerd.

Voor Middachten is het uitgangspunt, dat elke geldstroom die ontstaat op het landgoed ten gunste komt van de instandhouding van Middachten. Naast de uitvoeringskosten welke samenhangen met de inrichting van natuurgebieden en de eindafwerking van de ontgrondingslocatie worden de opbrengsten uit de hier gelegen zandwinning aangewend voor de fondsverwerving ten behoeve van duurzame instandhouding. *DE INSTANDHOUDINGSOPGAVE IS FORS EN BESTAAT UIT HET KASTEEL EN BIJGEBOUWEN, EEN GROTE TUIN, ORANJERIE, LANEN, HAGEN EN CA. 40 STENEN MONUMENTEN. HET RESTAURATIEBUDGET IS IN 2001 BEREKEND TE SAMEN MET DE OVERHEID EN BEDRAAGT ONGEVEER €10 MILJOEN.* (Gemeente Rheden, 2011)

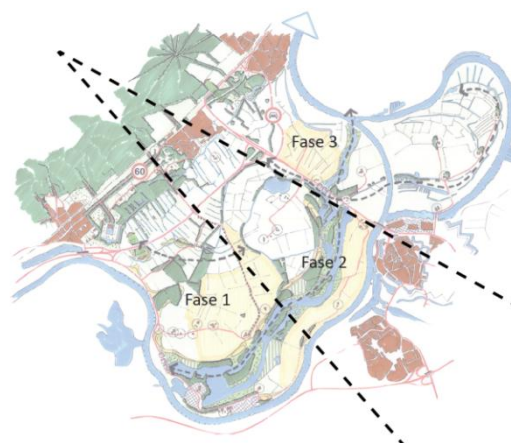
Een financieel knelpunt was het tekort bij de provincie voor de aan te leggen faunapassage. *“EEN PROVINCIE DIE GEEN GELD UITKEERT, IS BEST EEN PIJNLIJK VERHAAL. WE WAREN BEZIG MET EEN BESTEMMINGSPLANPROCEDURE EN VERVOLGENS WAS HET GELD OP. DIT WAS ÉÉN VAN DE ECODUCTEN DIE HET VERSTE VOORUITGESCHOVEN WERD EN ER ONTSTOND EEN TEKORT OP HET BUDGET, HET WAS DE LAATSTE ECODUCT IN DE REEKS”* (Moll, 2012). Geld tekort heeft er voor gezorgd dat het ecoduct van 40m breed 4m hoog naar 10 breed naar 3 meter hoog. Een gevolg van verkleinde uitvoering is dat het Edelhert naar alle waarschijnlijkheid de poort niet meer zal gebruiken. (Moll, 2012)

4.2.3 Spelregels

De opgave van de poort is opgedeeld in drie fasen (zie figuur 10). De eerste fase is momenteel een m.e.r. procedure gestart. *“DE INITIATIEFNEMER VAN DE ONTGRAVING HEEFT NOG 19 VERGUNNINGEN NODIG VOOR DE ONTGRONDING VAN DE UITERWAARDEN. HET IS DUS TE VOORBARIG OM TE ZEGGEN DAT FASE 1 DOORGAAT”* (Moll, 2012). De eerste fase is volgens Moll het meest van belang voor het functioneren van de poort. Fase 2 heeft geen prioriteit en fase 3 is voorlopig van de baan. Als hogere overheden, provincie of Rijk het zo belangrijk zouden vinden zou het wel van de grond komen, meldt Moll. Ook in de perioden dat het goed ging is het niet opgepakt. Het uiteindelijke doel is de verbinding tussen hoog-laag en nat-droog, aldus Nienke Moll.

FIGUUR 9 EIGEN BEWERKING HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR (SPEK, 2011)

FIGUUR 8 FASERING HAVIKERPOORT (GEMEENTE RHEDEN, 2011)

Ook in de Havikerpoort zijn de gevolgen van de herijking merkbaar, echter is dit wel minimaal zoals op figuur 9 is te zien. Een overzicht van de volledige herijking van de ecologische hoofdstructuur is te vinden in bijlage 5. Volgens Nienke Moll, breiden er zelfs boeren uit in de rode vlek (aanwezig binnen fase 3). Een ecologische poort functioneert niet anders omdat een paar percelen meer of minder niet tot natuur worden omgevormd, aldus Moll.

Wanneer er wordt gekeken naar de cijfermatige voortgang, zoals deze is gepresenteerd in de evaluatie van december 2010 (zie bijlage 3), wordt een uiterst negatief beeld gevormd. Net zo negatief luidt de slotconclusie van de evaluatie over de Havikerpoort, *“WAT GEREALISEERD IS, IS ZONDER MEER POSITIEF. MAAR ZO LANG GEEN ZICHT IS OP VOLDOENDE NATUURONTWIKKELING IN HET GEBIED, KAN HET ZICH NIET TOT VOLWAARDIGE POORT ONTWIKKELEN”* (Rijken & Hoogveld, 2010, p. 21).

Uit het interview met Moll is gebleken dat de cijfers en conclusies in twijfel kunnen worden getrokken. Mevrouw Moll is veel positiever over de voortgang van de poort, en ziet de Havikerpoort in 2018 als volledige poort ontwikkeld. Als je de vernatting voor elkaar kan krijgen, de faunapassage en fase 1 afrondt dan is de poort goed functionerend. Het liefst ontwikkelende we ook fase 1 en 2, aldus Moll.

4.2.4 Discours(en)

Het gemeentelijke discours is zeer positief, en ziet de Havikerpoort als één van de poorten waarin de provincie Gelderland nog wel op inzet. *“HET MOET TOCH GEWOON VAN DE GROND KOMEN, HET IS ÉÉN VAN DE POORTEN WAAR ZE JUUST WEL OP IN WILLEN ZETTEN. HET IS ÉÉN VAN DE POORTEN DIE BOVEN DE STREEP EINDIGT. DE STREEP IS DE GRENS WELKE PROJECTEN WEL OF GEEN GELD KRIJGEN, DE HAVIKERPOORT LIGT DAAR BOVEN”*. (Moll, 2012)

Zoals in 4.2.1 beschreven leidt in de Havikerpoort ook het edelhert tot weerstand bij de betrokken bewoners en heeft het een negatieve klank gekregen. Ook de graaf van Middachten is niet enthousiast over de eventuele komst van het edelhert. Als ik een lijst zou opstellen met 35 dingen die ik zou willen realiseren staat het edelhert op 35, aldus de graaf van Middachten (Moll, 2012). Het dominante discours wat eerst werd gevormd door het edelhert is geprobeerd te transformeren naar ecologisch waardevolle flora fauna.

Volgens Nienke Moll, betrokken bij de poort vanuit gemeente Rheden, is er geprobeerd het oorspronkelijke discours om te vormen van edelhert naar een vlindersoort, de gehakkelde aurelia (zie figuur 12). De gehakkelde aurelia is dan ook terug te vinden in de laatst gepubliceerde factsheet met gegevens van de poort. Nienke Moll heeft niet het idee dat het werkt en geeft ook aan dat er verder niet veel aan is gedaan, wel is er een nieuw logo ontwikkeld. Ondanks dat de gehakkelde aurelia een relatief algemene vlinder is zullen niet zoveel mensen het dier kennen in vergelijking met het edelhert. In de Soerense poort is met dezelfde gedachte de slanke sleutelbloem (zie figuur 11) geprobeerd te koppelen aan een nieuw discours (zie paragraaf 4.6.4). Volgens Moll moet een verhaal worden gebracht over de schoonheid van het gebied en de betrokken partijen dit laten inzien.

Een verandering in discours moet zorgen voor het besef van de meerwaarde van de ontwikkeling. *JUUST DE SCHOONHEID EN BELEEFBAARHEID VAN ZO’N ONGEREPT FRAAI STUK UITERWAARDEN RELATIEF DICHT BIJ DE GROTE STEDEN IS FANTASTISCH. ÉEN HELE BOEL MENSEN BESEFFEN NIET IN HOE UNIEK GEBIED ZE WONEN”* (Moll, 2012).

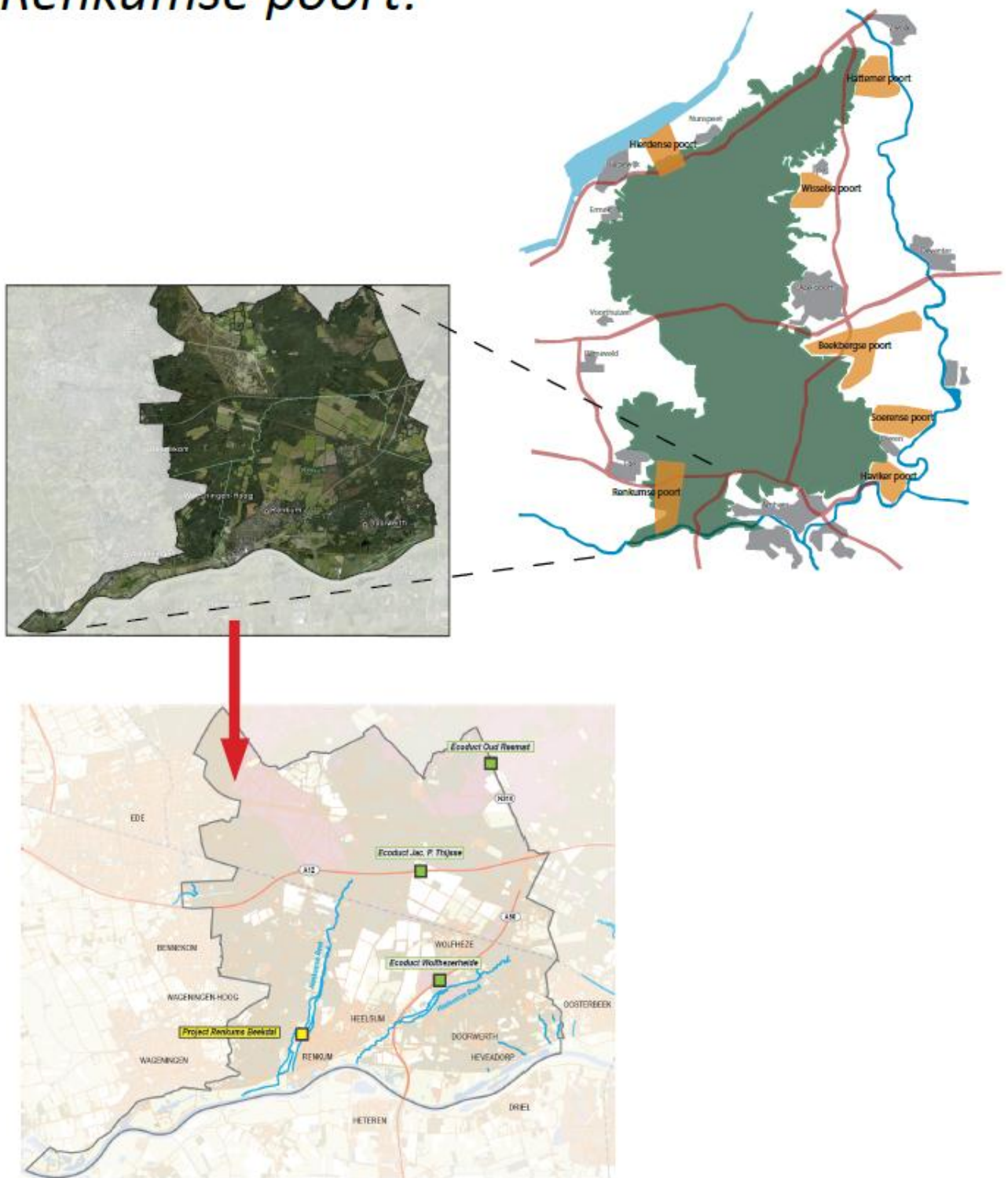

FIGUUR 11 SLANKE SLEUTELBLOEM, (BAALBERGEN, 2011)

FIGUUR 12 GEHAKKELDE AURELIA (BAX, 2008)

Renkumse poort:

4.3 Renkumse poort

De Renkumse poort is wat betreft voortgang en hulpbronnen de meest succesvolle poort. De realisatie is bijna afgerond en de vrijgekomen gelden zijn uniek. Project Renkums Beekdal omvat een functieverandering van bedrijventerrein naar de functie natuur. Nooit eerder werd een dergelijke functieverandering van deze omvang doorgevoerd. De kosten om dit project te realiseren bedroegen €36 miljoen (Lebbink, 2012). Het bedrijventerrein de Beukenlaan werd verworven, gesaneerd en ingericht tot een volledig onderdeel van de Renkumse poort (ambitieuw proces om een robuuste ecologische verbinding te maken tussen de Veluwe, Rijn en Utrechtse Heuvelrug).

Het Renkums beekdal is een smal, langgerekt en laaggelegen natuurgebied aan de westelijke Veluwezoom vlakbij Arnhem. Het gebied is rijk aan flora, fauna, cultuurhistorie en vertegenwoordigt een zeer hoge landschappelijke waarde. De cultuurhistorie in dit gebied wordt onder andere gevormd door de vele beken welke het gebied kenmerken. De beken zijn aangelegd voor het proceswater voor de papierindustrie.

In de voormalige situatie werd de cruciale verbinding tussen de Zuidwest Veluwe en het uiterwaardengebied van de Rijn geblokkeerd door het aanwezig bedrijventerrein de Beukenlaan. Het herstelplan van het Renkums beekdal realiseerde echter een verplaatsing van het bedrijventerrein, welke het beekdal over de gehele breedte belemmerde. Het beekdal is hiermee een belangrijke schakel geworden in de EHS (ecologische hoofdstructuur). Na de herinrichting van het 12 ha grote gebied heeft Staatsbosbeheer het beheer overgenomen.

De opgaven van de Renkumse poort zijn;

- Verplaatsen van bedrijventerrein Beukenlaan, een terrein van 12 ha groot met 19 bedrijven.
- Ecoducten over de A12, de A50 en de N225
- Ecopassages in de spoorlijn Utrecht – Arnhem
- Snelheid beperkende maatregelen op wegen.
- Natuurontwikkeling: omvormen van 225 ha landbouwgrond naar natuurlijke grasweiden
- Educatieproject Renkums Beekdal voor de basisscholen van de gemeente Renkum. (Provincie Gelderland, 2006, pp. 3-4)

4.3.1 Actoren en coalities

Het voortraject is gestart bij de terreinbeherende organisaties welke een coalitie hebben gevormd met defensie, kroondomeinen, recreatiehoek, Gelderslandschap, natuurmonumenten, Staatsbosbeheer een intentieverklaring Noord-West Veluwe, welke uiteindelijk grotendeels is overgenomen in Veluwe 2010 (Lebbink, 2012). Hiermee is de intentieverklaring een wezenlijke start geweest voor het wat groter denken dan ieder zijn erf, belemmeringen weghalen, aldus Eric Klein Lebbink.

In de Renkumse poort werkten samen: de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieu, Dienst Landelijk Gebied, de provincie Gelderland, gemeente Renkum, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Prorail. De terreinbeherende organisaties waren de initiatiefnemer in het project. In het begin van de planvorming stond de gemeente Renkum negatief tegen over de natuurontwikkeling.

Bij het opstellen van het bestemmingsplan heeft de gemeente Renkum een afweging moeten maken tussen de rode en groene belangen. De rode belangen hebben een economisch karakter en betreft de vestigingsmogelijkheden voor lokale bedrijven en werkgelegenheid in de regio. De groene belangen zijn ecologisch van aard en betreffen het ecologisch functioneren van het Renkums beekdal en de ecologische verbinding, 'de Renkumse poort' tussen de Veluwe en de uiterwaarden van de Rijn. De gemeente was in het begin van het planproces niet overtuigd dat het groene (ecologische) belang zwaarder woog dan het rode (economische) belang. De focus lag

daarom ook op de renovatie en instandhouding van het bedrijventerrein. Het inzicht bij de gemeente is ontstaan door de verheldering van de natuurproblematiek door Staatsbosbeheer en de haalbaarheidsstudie van Alterra in 2000.

De land en tuinbouworganisatie bood in het begin weerstand omdat het areaal agrarisch af zou nemen door de natuurontwikkelingen, dit is later bijgetrokken volgens Lebbink.

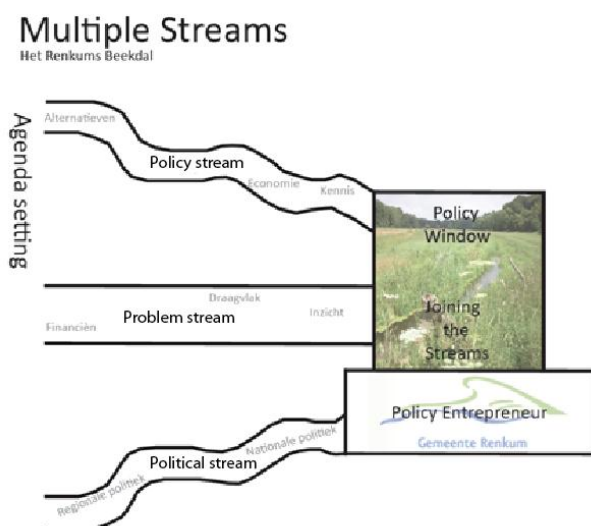
4.3.2 Hulpbronnen

De dimensie hulpbronnen is vergeleken met de andere poorten zeer positief. Met gelden uit de Europese unie, verschillende ministeries en de provincie is er fors geïnvesteerd in het gebied en heeft mooie en unieke resultaten gebracht. Naast het ministerie van LNV hadden ook de ministeries VROM en EZ belang bij de omvorming en daarom hebben de drie ministeries in 2003 toegezegd om 80% van de kosten voor omvorming te betalen. De Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland besloten in 2002 om de resterende 20% van de kosten voor de omvorming te dekken. *“IK DENK DAT DE AFGELOPEN JAREN, INCLUSIEF DE BEUKENLAAN, ONGEVEER 60 MILJOEN EURO HEBBEN GEÏNVESTEERD”* (Lebbink, 2012).

VOLGENS LEBBINK LIGGEN ER NOG EEN PAAR SNIPPERS DIE GEREALISEERD MOETEN WORDEN. HET DISTRICTSHOOFD KAN ZICH DAN OOK NIET VINDEN IN DE CIJFERS VAN DE EVALUATIE VAN VELUWE 2010(ZIE BIJLAGE 3). “Een hectare of 30 kan ik plaatsen maar geen 100 of 200 hectare” (Lebbink, 2012).

4.3.3 Spelregels

De ontwikkeling vond plaats op het juiste moment, er was een gebied met een probleem, en er waren verschillende partijen met een oplossing. Het probleem van de gemeente was de vondst van asbest op het bedrijventerrein en vanuit ecologisch oogpunt vormde het terrein een grote barrière. Het probleem, beleidsalternatieven en de politiek maakten deze ecologische poort tot een succes. J.W Kingdon (1984) ontwikkelde een methode welke drie stromen in het proces van beleidsvorming onderscheidt. De stromen bestaan uit ‘Policy stream’(beleidsalternatieven), ‘Problem stream’(ontwikkeling van problemen) en ‘Political stream’politiek. De drie stromen vormden een ‘policy window’ welke het succes van de Renkumse poort kunnen verklaren(zie figuur 12)(Poppink, Damen, Jelsma, 2011).

FIGUUR 13 POLICY WINDOW RENKUMSE POORT (POPPINK, DAMEN, JELSMa, 2011,)

Het toekennen van deelgebieden was succesvol voor de Renkumse poort, dit zou ook kunnen werken voor andere poorten volgens Klein Lebbink. Het gaat om het concreet maken van de opgaven, de poorten zijn relatief groot en hebben te maken met verschillende facetten en tegenstrijdige belangen.

4.3.4 Discours(en)

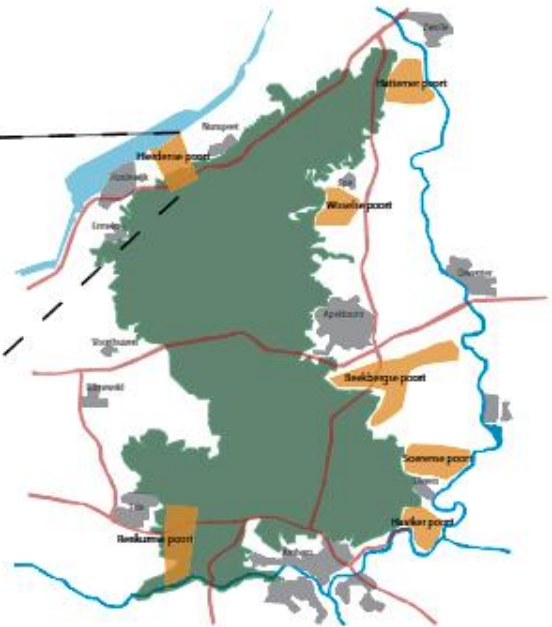
Ook in de Renkumse poort wordt het dominante discours gevormd door het Edelhert. “Edelhert kan in 2015 wellicht de Rijn bereiken”, kopte de Gelderlander op 20 juni 2007. In hetzelfde artikel uitte de fractievoorzitter van het provinciale CDA, Harry de Vries zijn vraagtekens bij het plan; *“IK BEN NIET TEGEN NATUURONTWIKKELING, MAAR ER IS MEER DAN ALLEEN HET BEEKDAL. EN LATEN WE WEL WEZEN: WIE ZIT ER TE WACHTEN OP EEN PAAR HERTEN AAN DE RIJN?”*

Volgens Lebbink had het project, Herten aan de Rijn nooit zo genoemd moeten worden. Het edelhert is slechts de vlag op een groot ecologisch schip. Ook dassen, wilde zwijnen, talloze vogels, insecten, reptielen en amfibieën voelen zich goed in de zompige uiterwaarden.

Het dier heeft zich tegen ons gekeerd, wat heeft geresulteerd in een poging voor een vernieuwde schaderegeling voor herten. Deze poging is echter mislukt en heeft geleid tot hekken op de nieuw aangelegde ecoducten bij de Hierdense, Hattemer en Renkumse poort (Lebbink, 2012).

Een verandering van discours is voor het Renkums Beekdal niet meer mogelijk aldus Lebbink. *“HET EDELHERT IS DIEP GEWORTELD IN DE SAMENLEVING, HIER DOEN WE HET VOOR”*(Lebbink, 2012).

Hierdense poort:

4.4 Hierdense poort

Door de Hierdense poort stroomt de Hierdense Beek, een benedenloopse beek welke wordt omringd door landgoederen, natuurgebieden en een stevig areaal agrarische gronden. In het gebied is sprake van een geleidelijke overgang van hoog naar laag. Om de karakteristieke kwaliteit te behouden is er een plan opgesteld wat is gericht om verschillende doelstellingen te realiseren. Behoud en herstel van de landschappelijke kwaliteit van het gebied, ontwikkeling van de landschap ecologische gradiënten, bijdrage aan duurzame landbouw, herstel en ontwikkeling van de beken, uitbreiding van het leefgebied van het edelhert tot het Veluwemeer en het ontwikkelen van een oeverzone langs het Veluwemeer zijn de belangrijkste opgaven die de poort kent.

Prioriteit van de poort is het Top-lijst gebied Bloemkampen. Bloemkampen/Hierdense beek maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) op de Veluwe. De provincie wees het aan als TOP-lijstgebied, waar maatregelen nodig zijn tegen verdroging en waar de schade aan de 'natte' natuur met prioriteit moet worden hersteld. Ook wordt in deze gebieden nieuwe natuur gerealiseerd. Prioriteit van de Hierdense poort is het Top-lijstgebied (Provincie Gelderland, 2009).

4.4.1 Actoren en coalities

De provincie heeft als trekker en opdrachtgever van het geheel een overkoepelende functie. Dienst Landelijk Gebied (DLG) is de uitvoerder van het proces. Natuurmonumenten is verantwoordelijk voor een groot deel van de inrichting en het uiteindelijke beheer. Partijen die verder betrokken zijn of waren bij de Hierdense poort zijn Waterschap Veluwe, gemeente Harderwijk, gemeente Nunspeet, Federatie Particulier Grondbezit, landinrichtingscommissie, Kadaster, Rijkswaterstaat, LTO, Landgoed Barrebos, Landgoed Essenbergh en enkele particulieren grondeigenaren.

Opmerkelijk is de coalitie tussen Natuurmonumenten en Waterschap Veluwe. Beide partijen hebben gezamenlijk een plan ontwikkeld voor het inrichtingsplan van het gebied en de realisatie van hydrologische aanpassingen die de spelende verdroging aanpakken. Zo is één projectleider verantwoordelijk, wordt één bestek gemaakt en wordt er gezamenlijk gecommuniceerd. Dit is bedoeld om de voortgang te bewaken door duidelijkheid en eenzijdige communicatie (Stege, 2012).

Waar in de meeste poorten de LTO een kritische houding heeft en zich niet kan vinden in de opgaven, blijkt hier het tegendeel. Volgens Ellen ter Stege zou LTO een snelle ontwikkeling wensen en wil dat er wordt doorgepakkt, echter ontbreken de financiële middelen. Een verklaring voor de meewerkende organisatie is volgens ter Stege te danken aan het feit dat slechts een klein deel van het gebied intensieve landbouw omhelst.

De particuliere landgoederen staan over het algemeen positief tegenover de poort, aldus ter Stege. De landgoedeigenaren hadden alleen een andere visie m.b.t. de verdroging van het Top-lijst gebied Bloemkampen. De door de provincie en natuurmonumenten gewenste vernatting zou volgens de landgoedeigenaren kunnen leiden tot schade aan de in het gebied gevestigde eikenopstand. Na diverse onderzoeken en overleggen is besloten het projectgebied, wat onderhevig is aan vernatting, aan te passen op de wensen van het landgoed. De begrenzing was niet logisch en is aangepast op de nieuwe inzichten hierdoor viel het landgoed buiten het projectgebied. *“ALLES LIEP BEHOORLIJK GOED, ALLEEN WAS HET DOOR VELE ACTOREN LOG EN MINDER DAADKRACHTIG”* (Stege, 2012).

4.4.2 Hulpbronnen

In 2009 kondigde de provincie een aankoopstop aan ten behoeve van de aankoop van nieuwe natuur (zie paragraaf 4.1.4). Door deze pauze ontstond er geld tekort en dit leidde tot stilstand van de ontwikkelingen in de poort. Voor de aankoopstop liep alles in de poort op schema volgens

ter Stege. Na de opheffing van de aankoop Pauze werd ingezet op de aanleg van nieuwe natuur en kavelruil in de Hierdense poort en het Top-lijstgebied Bloemkampen (Bolck, 2010).

De gelden voor het Top-lijstgebied zijn rond, het Waterschap mist echter nog financiële middelen voor de vernattingsmaatregelen. Ter Stege geeft aan dat na de inrichting er nog een deel van de door de provincie beschikbaar gestelde gelden overblijven. Dit restbedrag zag de projectleider graag van Natuurmonumenten richting Waterschap gaan, om op deze manier alsnog de realisatie te kunnen garanderen. Wel benadrukt ze dat de provincie er in principe zelf moet kunnen uitkomen met het waterschap, dit is volgens haar bij andere poorten ook geslaagd.

Het is nog onduidelijk naar welke partij de nog te verwerven gronden in de poort gaan. Een mogelijkheid is dat de provincie de gronden op de markt zet en het aan de partijen overlaat. Ter Stege geeft aan dat het niet duidelijk is wie de opgaven zullen oppakken en Natuurmonumenten zich eerst zal focussen op de Bloemkampen.

Volgens de evaluatie van Veluwe 2010 moet 73% van de poort nog worden verworven (zie bijlage 4). Ellen kan zich niet vinden in de cijfers maar geeft aan dat er nog een stevige opgave ligt. Precieze cijfers weet ze niet te noemen.

4.4.3 Spelregels

Voor het Top-lijst gebied is duidelijk wat de resterende opgave is (ongeveer 70 ha.), hoe dit wordt ingevuld/ingericht en wie het in beheer neemt is onduidelijk (Stege, 2012). De onduidelijkheid over de restopgave en invulling van het proces van de poort zou de provincie kunnen oplossen. Onduidelijkheid over de toe te treden actoren en wie de verantwoording neemt en gaat dragen zorgen voor onstabiele binnen de dimensie spelregels.

Een deel van het Top-lijstgebied is verworven door Bureau Beheer Landbouwgronden, maar deze levert de grond nog niet door aan Natuurmonumenten. Dat is het gevolg van een uitspraak van de Europese Commissie over gelijkberechtiging van particuliere landgoedeigenaren (Stege, 2012).

De vernattingsmaatregelen zorgen voor weerstand onder enkele boeren in de Hierdense poort. Een opmerkelijk instrument wat het Waterschap bezit is onvrijwillige vernatting ook wel de "Ladder van Keereweer" genoemd. Dit instrument kan als dwingend middel worden toegepast om de vernatting zonder toestemming van de grondeigenaar uit te voeren. Een voorwaarde is dat het te vernatten areaal slechts 5-10% van de totale ontwikkeling. Het zou kunnen worden ingezet voor de laatste hectares, 10 a 15 hectare (Stege, 2012).

4.4.4 Discours(en)

Ook in de Hierdense poort is het lastig van het hert af te komen. Ter Stege gelooft dat het goed is om het discours niet meer zo specifiek op het hert te richten maar het in een breder kader te stellen. Het hert loslaten is volgens haar ook niet verstandig.

De projectleider van de ecologische poort zou graag onderscheid maken in een discours voor het bredere publiek en dat op lokaal niveau. Het bredere publiek zou juist kunnen worden getriggerd door het hert en zou kunnen zorgen voor draagvlak en giften. Op lokaal niveau zou een breder verhaal moeten worden gebracht over landschappelijke, recreatieve en ecologische kwaliteiten bijvoorbeeld. Het hert zorgt volgens ter Stege voor NIMBY-(Not In My Back Yard) gedrag, de mensen vinden herten prachtig maar niet in eigen tuin of akker.

De LTO staat kritisch tegenover de komst van herten ze vrezen schade, verspreiding van dierziekten en een slechte schadevergoeding. LTO verlangt dat de boeren vooraf een vaste vergoeding per hectare krijgen, de provincie kan zich hier echter niet in vinden en blijft dit regelen via het Faunafonds. Het Faunafonds keert achteraf een vergoeding uit wanneer er aantoonbare schade is ontstaan.

Beekbergse poort:

4.5 Beekberger poort

De Beekberger poort moet functioneren als groene wig tussen het Centraal Veluws Natuurgebied en de IJssel en is qua oppervlak de meeste omvangrijke poort. In het gebied stromen langs een lange zone zowel beken als sprengen. Ook deze poort kent afwisselingen tussen hogere zandgronden naar lagere beekdalen. Kenmerkend is de kleinschaligheid van het cultuurlandschap afgewisseld met grotere en kleine bos- en natuurgebieden. In het gebied zijn de economische functies landbouw en recreatie verworven met natuur en water. Langs de beken van de Beekbergse poort zijn meerdere landgoederen die als ware een keten vormen. De landgoederen zijn; Krepel, Klarenbeek, Ekeby, Beekzicht en De Poll. Met de eigenaren zijn afspraken gemaakt voor de realisatie van diverse doelen voor natuur, landschap en landbouw.

De belangrijkste gebiedsopgaven zijn het realiseren van nieuwe natuur, agrarisch natuurbeheer, aanleggen van landschapselementen, aanleggen van vispassages in de bekensystemen en het aanpakken van de verdroging van de Empese en Tondense heide en het Lampenbroek. Verder wordt verbrede landbouw gestimuleerd en worden recreatieve mogelijkheden vergroot door de aanleg van wandel- en fietspaden.

Topprioriteit in de Beekbergse Poort is het herstel van de natuur in de verdroogde gebieden en langs de beken. Voor de Empese en Tondese Heide, Lampenbroek en Appense veld maakt het Waterschap Veluwe een herstelplan (Duzijn, 2012).

4.5.1 Actoren en coalities

De samenwerkende partijen in de poort zijn verschillende ministeries, de provincie Gelderland i.s.m. de gemeenten Apeldoorn, Voorst en Brummen, Waterschap Veluwe, LTO, Dienst Landelijk Gebied, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Gelders Particulier Grondbezit, agrariërs en verschillende landgoederen (zie figuur 13).

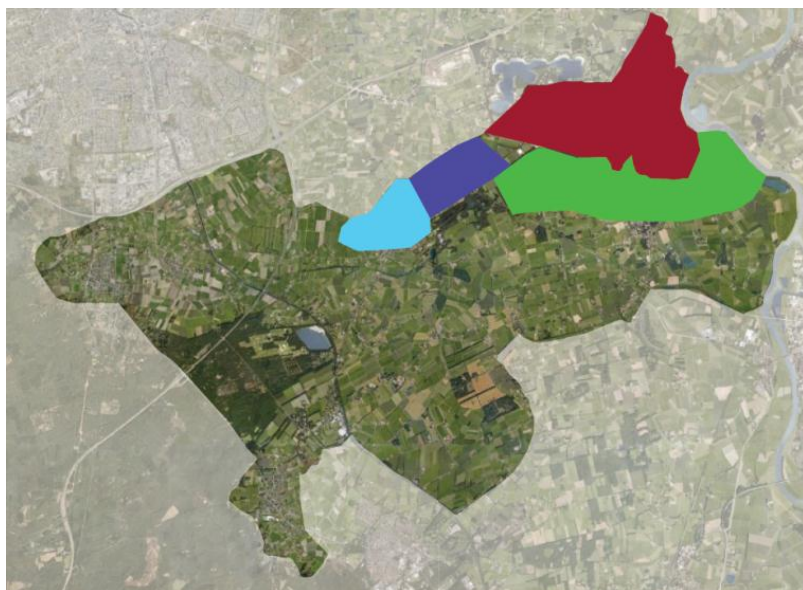
Een voor de hand liggende coalitie is die tussen de Soerense en Beekbergse poort. De samenwerking is vastgelegd in een bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst "Gebiedsontwikkeling IJsselsprong" genaamd. Het is een bestuurlijke overeenkomst tussen enkele ministeries, de provincie, gemeenten Zutphen, Brummen en Voorst en het Waterschap (Ministerie van Volkhuysvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 2009).

Volgens de evaluatie van Veluwe 2010 is het gebiedsproces in de Beekbergse Poort moeizaam verlopen. De LTO is enig moment afgehaakt omdat ze niet mee wilde werken aan de doelen, maar heeft zich weer aangesloten nadat een coördinator voor kavelruil was aangesteld.

Volgens H.P de Vries werd in de beginfase iedereen actief betrokken, dit zwakte later in het proces af. De Vries is als rentmeester werkzaam voor kantoor Witte en actief in de werkgroep van de Beekberger poort. Renmeesterkantoor Witte beheert een tweetal grote landgoederen in de Beekbergse poort, de rode en paarse vlakken in figuur 13. *BEIDEN ZIJN TRADITIONELE LANDGOEDEREN EN AFHANKELIJK VAN DE INKOMSTEN UIT LANDBOUW, BOSBOUW EN VASTGOED. NATUURONTWIKKELING DIE TEN KOSTE GAAT VAN BOVENSTAANDE ECONOMISCHE DRAGERS IS VOOR DE LANDGOEDEREN UITGESLOTEN. NIEUWE NATUUR DIE HET AREAAL VAN HET LANDGOED VERGROOT IS AAN DE ANDERE KANT GEWENST (Vries, 2012).*

Natuurmonumenten stond vooraan bij de ontwikkeling van nieuwe natuur en wou op deze manier hun areaal vergroten, aldus de Vries. *HET IS DE BEDOELING VAN NATUURMONUMENTEN OM ZOVEEL MOGELIJK NATUUR TE REALISEREN. NATUURREALISATIE IS HUN EERSTE DOEL EN FINANCIËN STAAN OP DE TWEEDE PLAATS. VOOR PARTICULIERE LANDGOEDEREN IS DE INSTANDHOUDING MIDDELS DUURZAME ECONOMISCHE DRAGERS HET HOOFDDOEL EN KOMT NATUUR OP EEN TWEEDE OF DERDE PLAATS. DOOR ELKE VIERKANTE METER AGRARISCHE GROND DIE JE INLEVERT MIS JE INKOMSTEN. (Vries, 2012)*

FIGUUR 14 GLOBALE LIGGING LANDGOEDEREN IN BEEKBERGSE POORT (VRIES, 2012)

4.5.2 Hulpbronnen

Zoals bij de meeste poorten is het grootste struikelblok in het proces financiën. (Rijken & Hoogveld, 2010).

Ook de Beekberger poort heeft te maken gehad met de aankoop Pauze van de provincie. Na de opheffing is er ingezet op herstel van natte natuur in het Top-lijstgebied Empese en Tondese heide (natura 2000-gebied). De combinatie met kavelruil is aangemerkt als een kans om de opgave te realiseren.

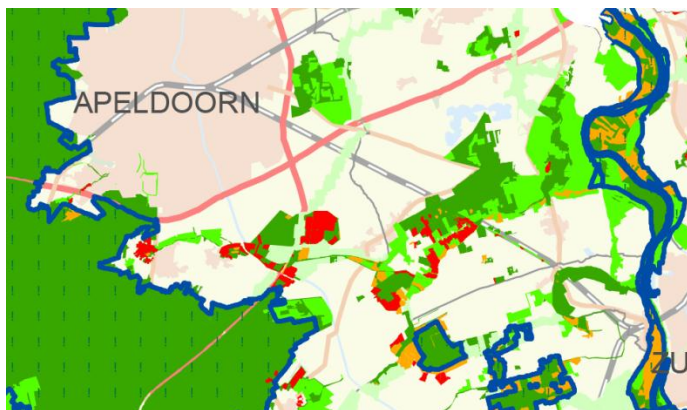
In het plan van aanpak voor de verbetering van de ruilverkaveling van de IJsselsprong wordt de sturing op kavelruil bevestigd. Hierin staat vermeld dat zowel in de Beekbergse als Soerense Poort kavelruil planmatig kan plaatsvinden. De planmatige kavelruil kan worden begeleid door DLG en het kadaster, echter is geen wettelijke herverkaveling voorzien. Een knelpunt is de geringe behoefte aan kavelruil bij de bestaande bedrijven. Indien de wens bestaat kan Gedeputeerde staten besluiten een Wettelijke Herverkaveling op basis van de WILG (Wet Inrichting Landelijk Gebied) te laten plaatsvinden. Het plan van aanpak haalt tevens de mogelijkheden van Actieplan Grond aan voor de realisatie van EHS, enkel verloopt deze grondverwerving eveneens op vrijwillige basis.

Jan Terwel heeft een melkveehouderij in Voorst, midden in het gebied van de Beekbergse poort. De agrariër geeft aan dat de ruilverkaveling in de poort problematisch zal worden. *“NA DE RUIVERKAVELING BRUMMEN- VOORST LIJKT HEM EEN NIEUWE INVENTARISATIE VOOR GRONDVERKOOP, RUIVERKAVELING EN DEELNAME AAN WATERBERGING EEN LASTIGE OPGAVE, ‘OMDAT IEDEREEN NET HEEFT GERUILD”* (Provincie Gelderland, 2007, pp. 1-4).

Rentmeester de Vries geeft aan dat er momenteel alleen gelden beschikbaar zijn voor specifieke projecten. De normale subsidie voor natuurontwikkeling; de Subsidie Natuur en Landschap (SNL) en de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) worden op dit moment voor nieuwe natuur helemaal niet verstrekt, volgend jaar waarschijnlijk wel weer. (Vries, 2012)

4.5.3 Spelregels

De oorspronkelijke plannen en ambities van de provincie zijn aardig vermagerd door de herijking (zie figuur 14). De aanwezige Top-lijstgebieden blijven geheel ongeschonden door de herijking. In de evaluatie van december 2010 staat vermeld dat de Beekbergse poort voor 46% gerealiseerd is en een restopgave heeft van 504.1 hectare (zie bijlage 4). Na de herijking blijft er nog een aanzienlijke opgave over. Dezelfde evaluatie toont aan dat de Beekbergse poort een restopgave van 273 hectare te realiseren agrarisch natuurbeheer heeft (zie bijlage 4). De in december getrokken conclusie voorspeldt een dreigende stagnatie. Ook staat vermeld dat het project weinig heeft opgeleverd en het twijfelachtig is of de doelen gehaald gaan worden (Rijken & Hoogveld, 2010).

FIGUUR 15 EIGEN BEWERKING HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR (SPEK, 2011)

4.5.4 Discours(en)

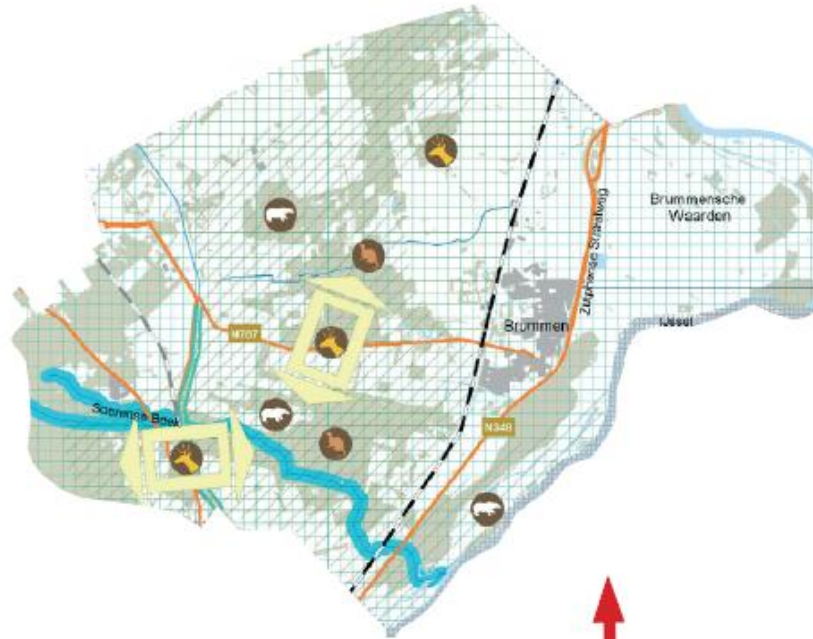
In de beleidsstukken en plannen over de Beekbergse poort wordt het edelhert gebruikt als gidssoort en lijkt ook het discours te domineren. Op één van de landgoederen worden regelmatig edelherten waargenomen, aldus de Vries. De rentmeester van twee landgoederen in het gebied geeft aan dat de particuliere eigenaren de komst van het edelhert niet gewenst vinden. Ook de boeren staan negatief tegenover het gevormde discours, aldus H.P de vries.

“DE BEDOELING IS OM DE HERTEN VAN DE VELUWE IN DE UITERWAARDEN TE KRIJGEN, DAN MOETEN ZE DOOR DE LANDBOUWGRONDEN EN DAT IS NIET DE BEDOELING. SCHADE AAN GEWASSEN WORDT GEVREESD EN SCHADE VERHALEN BLIJFT LASTIG” (Vries, 2012).

De negatieve houding van agrariërs en particuliere eigenaren ten op zichte van het faunafonds verklaart de rentmeester aan de te bureaucratische vorm van het vergoedingssysteem. Voor een schadevergoeding moet de boer kunnen aantonen dat deze voorzieningen heeft genomen om de schade zoveel mogelijk te beperken. Vervolgens dienen er vele papieren ingevuld te worden en komt er een taxateur langs om de schade op te nemen. De Vries geeft aan dat boeren dit veelal zelfstandig niet kunnen uitvoeren en hiervoor een adviseur moeten inschakelen. Voor een schade, die vaak ‘maar’ enkele honderden euro’s bedraagt laten de boeren het er vaak bij zitten (Vries, 2012).

Naast de mogelijke schade vreest de Vries aanrijdingen op bijvoorbeeld de Deventerweg.

Soerense poort:

4.6 Soerense poort

Het gebied en landschap in de Soerense poort is overeenkomstig met die van de Beekbergse poort. De uiterwaarden worden gekenmerkt door kleinschalige afwisselingen tussen bos, natuur en een fors areaal agrarische grond. Net als in de Beekbergse poort zijn er enkele landgoederen aanwezig. Ecologische kansen liggen bij het verhogen van de waterkwaliteit van de Soerense Beek. Bijzonder aan de beek is het feit dat deze een open verbinding heeft met de IJssel. Natuurwaarden in de uiterwaarden zijn deels afhankelijk van het kwelwater waarmee het gebied wordt gevoed. Infrastructurele werken zoals (spoor)wegen zorgen voor versnippering van de natuur in de poort. Een verbinding tussen Veluwe naar de IJssel en van de Empese en Tondense heide via landgoed Voorstonden naar landgoederenzone Brummen-Voorst wordt door de Soerense poort bewerkstelligd.

De opgaven van de poort bestaan uit:

- Omvormen van een deel van de landbouwgronden tot natuur.
- Waterherstelprojecten waarbij water wordt afgestemd op de natuurdoelen.
- Goede bestaansmogelijkheden voor de bestaande landgoederen.
- Wandel en fietsmogelijkheden.
- Landschap herstellen door aanleg van kleine bosjes, singels etc.
- Het gebied wordt ingericht als leefgebied voor het hert.
- Grondgebonden landbouw wordt verduurzaamd.
- Het Apeldoorns kanaal wordt passeerbaar gemaakt voor amfibieën en vissen.
- Barrières voor boomarter, steenarter en das worden opgeheven door aanleg van Ecopassages. (Provincie Gelderland, 2006, p. 17)

4.6.1 Actoren en coalities

Zoals als in alle poorten is de provincie Gelderland opdrachtgever en coördineert het proces. In de poort werken samen: gemeenten Rheden en Brummen, waterschap Veluwe, provincie Gelderland, Dienst Landelijk Gebied, Federatie Particulier Grondbezit, LTO Noord en Vereniging Natuurmonumenten.

Zoals al aangegeven in 4.5.1 bestaat er een coalitie tussen de Beekbergse en Soerense poort. Verdere samenwerkingen, op gebied van agrarisch natuurbeheer, worden in paragraaf 4.6.3 toegelicht. Ook in de Soerense poort heeft de LTO zich teruggetrokken uit het planproces, net als in de Beekbergse Poort (Rijken & Hoogveld, 2010).

Voor de ontwikkeling van de Soerense poort is een communicatieplan opgesteld. Het plan moest concrete handvaten bieden om het draagvlak voor de projecten in het kader van de Soerense poort en voor het gebiedsproces te vergroten. *“VOOR HET SLAGEN VAN DE PROJECTEN VAN DE SOERENSE POORT IS NIET ALLEEN VOLDOENDE GROND, EEN ZAK MET GELD ÉN AFSTEMMING MET ANDERE GEBIEDSPROCESSEN VAN BELANG. MINSTENS ZO BELANGRIJK IS DAT IN HET GEBIED DRAAGVLAK VOOR DE PROJECTEN BESTAAT”* (Citaat communicatie, 2009).

Uit het communicatieplan blijkt dat verschillende organisaties die vertegenwoordigd zijn in de stuurgroep kritisch zijn over het ambitieniveau van de provincie. De kritische houding wordt verklaard door de combinatie met de beschikbare middelen en het aangegeven tijdsplan.

4.6.2 Hulpbronnen

De getrokken conclusie uit de evaluatie van Veluwe 2010 verklaart stagnatie van de planuitvoering door een gebrek aan geld of onduidelijkheid over de financiën (Rijken & Hoogveld, 2010). Deze conclusie laat de doorwerking van de dimensie hulpbronnen op de andere dimensies zien, zonder financiële middelen wordt het afronden van de poort lastig.

Een gevolg van de doorwerking van de tekorten binnen de dimensie hulpbronnen is de uitvoerbaarheid van plannen. Een concreet voorbeeld is het herstelplan voor 25 poelen, het plan is in uitvoering gered echter stagneert deze door ontbreken van subsidie (Rijken & Hoogveld, 2010).

De totale opgave van de poort was in december 2010 voor 45% gerealiseerd en had hiermee nog een opgave van 506 hectare (zie bijlage 4). Met 45% scoort de poort gemiddeld wanneer het in vergelijking wordt getrokken met het gehele systeem. In een statennotie over de nog te verwerven grond blijkt dat de Soerense poort op 1 maart 2011 nog steeds een flinke opgave kent. Net als in de Beekberger poort heeft er een aankoop Pauze in de Soerense poort plaatsgevonden. In enkel de drie deelgebieden Soerense Beek, Cortenoever en de Landgoederenzone is nog 83 hectare nodig waarvan slechts 1 hectare is verworven (zie bijlage 6). Focus kregen de drie deelgebieden na de opheffing van de aankoop Pauze, hierbij werd er ingezet op nieuwe natuur en planmatige kavelruil (Bolck, 2011). Na opheffing is ook ingezet op herstel van natte natuur in het Top-lijstgebied Empese en Tondese heide.

Op het gebied van agrarisch natuurbeheer heeft de poort uitstekende resultaten geboekt (zie bijlage 3). De opgave van 242 hectare is al in het eind van 2010 voor 80% gerealiseerd. Met 80% heeft de Soerense poort het hoogste percentage, van de gestreefde doelstelling, van alle poorten behaald. Het succes van het agrarische natuurbeheer is volgens Kranenburg (medewerker gemeente Brummen) mogelijk te danken aan de gebiedsmakelaar. *“DE GEBIEDSMAKELAAR IS LOKAAL BEKEND, LIGT GOED IN HET GEBIED EN HEEFT GOEDE CONTACTEN. HIERDOOR HEEFT HIJ DE SUBSIDIES GOED AAN DE MAN KUNNEN BRENGEN”* (Kranenburg, 2012). Kranenburg geeft verder aan dat de boeren een afwachtende houding kende in het gebied.

4.6.3 Spelregels

De herijking van de EHS heeft in de Soerense poort voor weinig verandering in de resterende opgave gezorgd (zie bijlage 5).

Via het project de IJsselsprong kan vanuit de Soerense poort en de Beekbergse poort worden aangesloten op de Baakse beek corridor en de Winterswijkse beken. De IJsselsprong is volgens de evaluatie van Veluwe 2010 een kans op extra financiële middelen voor grondverwerving voor landbouw en natuur. Hiermee wordt de samenhang en wederzijdse beïnvloeding tussen de dimensies Hulpbronnen en Spelregels aangetoond.

Naast grondaankoop en kavelruil wordt er bij de Soerense poort ook ingezet op de mogelijkheden van natuurbeheer door landgoedeigenaren en andere particulieren, waarvoor subsidie beschikbaar wordt gesteld. De combinatie met kavelruil is aangemerkt als een kans om de opgave te realiseren. Kavelruil is afhankelijk van de bereidwilligheid van de agrariërs die in het gebied zijn gevestigd. Het vrijwillige karakter van de ecologische poorten komt ook hier bovendrijven. Volgens het plan van aanpak van “de IJsselsprong” is er in zowel in het gebied van de Beekbergse en Soerense poort weinig behoefte aan planmatige kavelruil bij de betrokken boeren.

In de operationalisatie van paragraaf 3.2 kwam de beleidsruimte ter sprake, onderdeel hiervan was het integreren van de poorten in andere gebiedsopgaven. In figuur 15 wordt de samenwerking van de Soerense poort met andere gebiedsprocessen getoond.

Gebiedsproces/project	Belang	Afstemming via
Natura-2000	In de poort liggen drie Natura-2000 gebieden: Veluwe, IJsseluitwaarden en landgoederen Brummen	Gebiedsontwikkelaar neemt deel aan projectgroep voor het opstellen van het beheerplan van het Natura-2000-gebied Landgoederen Brummen. Waterschap Veluwe stelt gelijktijdig een plan op voor het Gewenst grond- en Oppervlaktewaterregime (GGOR)
Ruimte voor de rivier/IJsselsprong	Cortenoever is in de PKB Ruimte voor Rivieren aangewezen als gebied, waarvoor maatregelen worden getroffen om de veiligheid tegen wateroverlast van de IJssel te garanderen. In kader van IJsselsprong worden extra maatregelen voorgesteld voor natuur en landschap	Gebiedsontwikkelaar stemt af met projectsecretaris IJsselsprong
Beekbergse Poort	Grenst aan Soerense Poort; kansen en knelpunten van beide poorten overlappen elkaar deels	Gebiedsontwikkelaar overlegt met gebiedsontwikkelaar Beekbergse Poort, diverse leden stuurgroep nemen ook deel aan stuurgroep Beekbergse Poort
Havikerpoort	Grenst aan Soerense Poort; kansen en knelpunten van beide poorten overlappen elkaar deels	Gebiedsontwikkelaar overlegt met gebiedsontwikkelaar Havikerpoort, diverse leden stuurgroep nemen ook deel aan stuurgroep Havikerpoort

FIGUUR 16 AFSTEMMING EN SAMENWERKING TUSSEN PARTIJEN (CITAAT COMMUNICATIE, 2009)

4.6.4 Discours(en)

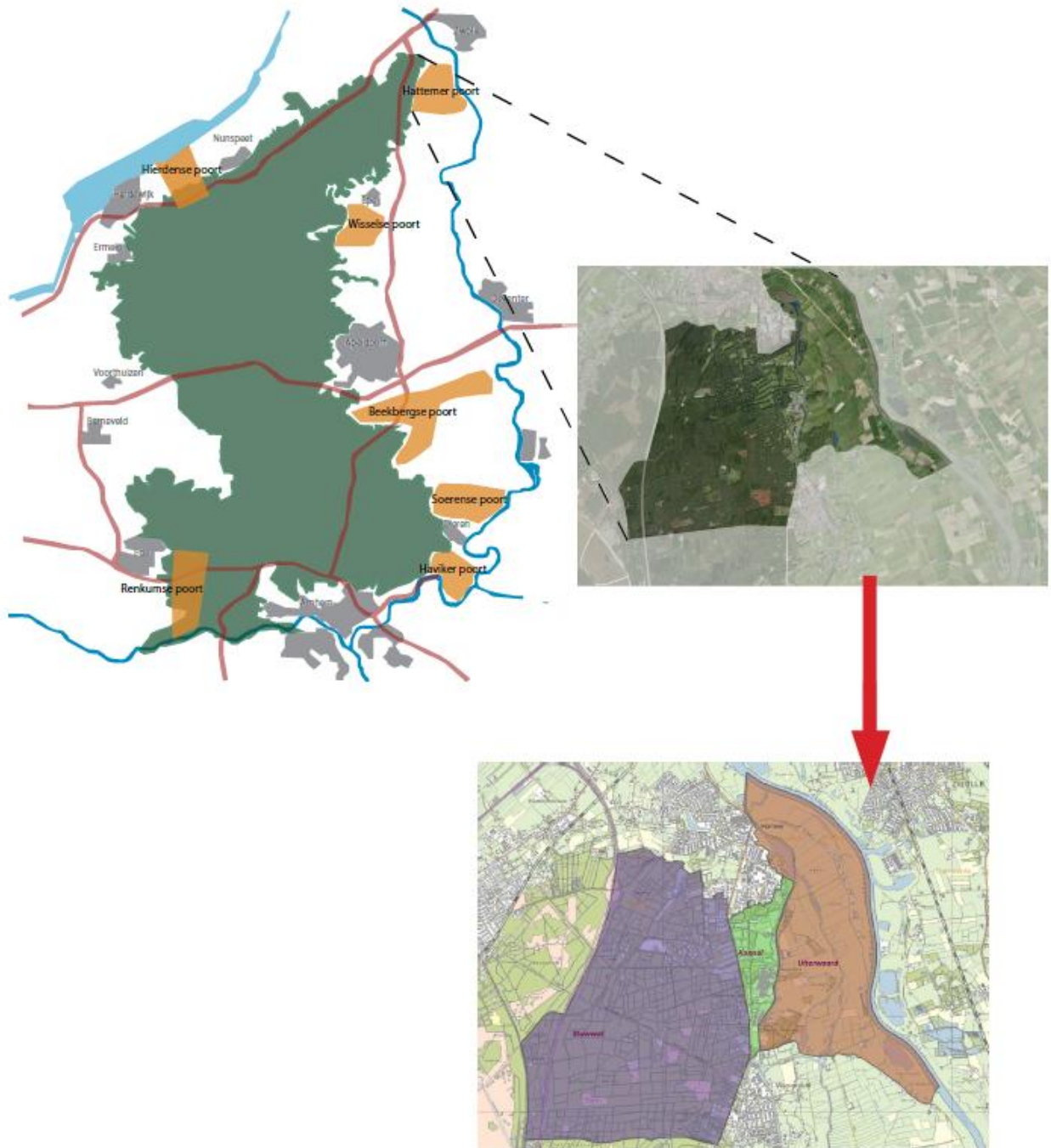
Het is de bedoeling het gebied in te richten als leefgebied van het edelhert (Provincie Gelderland, 2006, p. 17). *“HET EDELHERT LIGT GEVOELIG BIJ DE AGRARIËRS IN HET GEBIED. FORMEEL GEZIEN IS DE POORT NOG GESLOTEN VOOR MIGRATIE VAN HET HERT, MAAR ER BEVINDEN ZICH AL 10 TOT 15 DIEREN IN HET GEBIED”*(Kranenbrug, 2012).

Het discours is door de gemeente Rheden en Brummen geprobeerd te veranderen van hert naar slanke sleutelbloem. *“HET EDELHERT IS DE GIDSSOORT, WE HEBBEN HIER GEKOZEN VOOR DE SLANKE SLEUTELBLOEM*(Moll, 2012). De slanke sleutelbloem(zie figuur 11, paragraaf 4.24) is vanwege de ecologische waarde gekozen en dankt zijn groeiplaats aan de hydrologische kwaliteiten van de bronbossen. Met de slanke sleutelbloem is geprobeerd de schoonheid van het gebied weer te geven, dit is echter niet gelukt(Moll, 2012).

De mening over verandering van discours kent volgens Manon Klein Kranenburg een tweedeling. *“DE ECOLOGEN WILLEN VASTHOUDEN AAN HET EDELHERT, TERWIJL ANDEREN WILLEN STUREN OP ANDERE DIEREN ZOALS DE DAS”* (Kranenburg, 2012).

Een opgesteld communicatieplan, met als doel het draagvlak te vergroten, stuurt aan om het hert minder te profileren. In het plan wordt aangehaald dat voor kort, in de communicatie over de Soerense poort, centraal stond dat het gebied als leefgebied wordt ingericht voor het hert. Het hert blijkt in de communicatie een diersoort te zijn dat veel discussie oproept, onder andere bij boeren. *“EEN GESPREK OVER DE SOERENSE POORT MONDT DAN AL SNEL UIT IN EEN DISCUSSIE OF DE HEKKEN VOOR HET HERT NU WEL OF NIET MOETEN WORDEN VERLAAGD”* (Citaat communicatie, 2009). Volgens het communicatieplan gaat het bij de Soerense poort ook om natte natuur en om ruimte te creëren voor duurzaam boeren, recreatie en cultuurhistorie. Het advies luidt om in de communicatie het hert minder te profileren en tegelijkertijd meer accent te leggen op de combinatie van natuur, landbouw, recreatie en cultuurhistorie. *“HIERMEE IS OVERIGENS NIET GEZEGD DAT HET VERGROTEN VAN HET LEEFGEBIED VAN HET HERT ONDER DE PET MOET WORDEN GEHOUDEN. DIT IS GEENSZINS HET GEVAL, ALLEEN MOET HET ACCENT BREDER WORDEN GELEGD: DE SOERENSE POORT BETEKENT MEER NATUUR, RUIMTE VOOR LANDBOUW, RECREATIE EN CULTUURHISTORIE”* (Citaat communicatie, 2009).

Hattermerpoort:

4.7 Hattemer poort

De Hattemer poort vormt een ecologische verbinding tussen de uiterwaarden van de IJssel en de Veluwe. En is onderdeel van de Robuuste Ecologische VerbindingsZone (REVZ) Oostvaardersplassen - Veluwe - Salland - Twente - Duitsland. De opgaven voor de realisatie van de EHS en REVZ hebben een centrale plaats in de poort. Naast de ontwikkeling van natuur spelen recreatie, landbouw, waterbeheer en cultuurhistorie een rol. Het doel is het creëren van een divers en recreatief aantrekkelijk landschap en kwalitatief hoogwaardige leefgebieden.

De wateropgave in de Poort richt zich met name op het verbeteren van de waterkwaliteit. Tevens ligt er een opgave van het Ruimte voor de Rivier project, Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld.

Landschappelijke opgaven behelzen het versterken van diversiteit en natuurlijke gradiënten tussen de verschillende landschappen in het gebied. Cultuurhistorie is nauw verbonden met de cultuurhistorie, een voorbeeld hiervan is het zichtbaar maken van de geschiedenis van het gebied.

Voor de recreatie is de beleving en herkenbaarheid van de Poort van belang en het aanleggen van faciliteiten zoals wandel- en fietsroutes.

Bij de agrarische sector wordt stevig ingezet op agrarisch natuurbeheer, beheerboerderijen en aan het combineren van de agrarische bedrijfsvoering met het uitoefenen van (streekeigen) nevenfuncties. (Kusters, 2010)

Net als in de Renkumse poort is in de Hattemer poort een rode functie opgekocht en getransformeerd tot de functie natuur. De voormalige functies waren de het KIBO-terrein en de Berghuizerpapierfabriek. Het project de Berghuizerpapierfabriek kostte volgens Menno ter Braak vier á vijf miljoen euro. De fabriek is aangekocht door de provincie en aan het Gelders Landschap in beheer gegeven.

4.7.1 Actoren en coalities

Partijen die betrokken zijn bij de Hattemer poort zijn; De gemeenten Hattem en Heerde, Rijks waterstaat, Waterschap Veluwe, Gelders Landschap, landbouwers, LTO-noord, Recreatiegemeenschap Veluwe, provinciale en Staatsbosbeheer. Volgens Menno ter Braak, betrokken bij de poort via de gemeente Hattem, was het een rommelig proces. Alle aandacht verschoof op een gegeven moment richting de Berghuizerpapierfabriek. Het project kreeg zelfs zijn eigen projectleider, Gert-Jan Giesselink. De meeste tijd en energie werd in de fabriek gestoken, het gebied was volgens de provincie cruciaal voor het hert om de tocht van de Veluwe naar de IJssel te maken. Door de Berghuizerpapierfabriek kreeg de poort als geheel minder aandacht.

Ter Braak geeft aan dat het goed voor de voortgang van de gehele poort is dat de werkgroep af en toe weer bij elkaar zou komen. De groep is nooit officieel opgeheven. *“DE PROVINCIE IS AAN HET SCHUIVEN MET MENSEN EN HET IS MOMENTEEL NIET DUIDELIJK WIE DE PROJECTLEIDER IS”* (Braak, 2012).

De activering van de werkgroepen is een mogelijke verandering die de dimensie “Actoren en coalities” ten goede zou kunnen komen.

4.7.2 Hulpbronnen

Volgens ter Braak zijn alle financiën van de poort gedekt in het deel wat binnen de gemeente Hattem valt. Uit de conclusie van de evaluatie van Veluwe 2010 blijkt echter dat er vertraging is opgelopen door financiële onzekerheden, volgens ter Braak klopt dit beeld voor de gemeente Hattem niet. *“IN DE COMBINATIE VAN ALLE MAATREGELEN HEB JE DUURDERE EN GOEDKOPERE MAATREGELEN. EN IN DE HATTEMERPOORT ZIJN DE DUURDERE WEL GEDAAN, HET ECODUCT EN DE BERGHUIZERPAPIERFABRIEK.”* (Braak, 2012)

Wanneer gekeken wordt naar het overzicht met kostenramingen afkomstig uit het rapport Uitvoeringsprogramma Hattemerpoort 2010-2018 wordt een ander beeld verkregen (zie bijlage 7). Het tabblad "Kostenraming Totaal" laat zien dat 14 van de 17 posten worden aangeduid met "PM", ofwel Pro memorie, ter herinnering, wordt vaak gebruikt bij begrotingen of kostenramingen als (nog) geen uitsluitel bestaat over de kosten.

Ook de berichtgeving in Trouw was niet positief over de financiën en voortgang van de poort; *MAAR VOORLOPIG LIGT DE ONTWIKKELING VAN HET GEBIED STIL. EN ALS DE CONSEQUENTIES VAN HET STOPZETTEN VAN DE EHS ERGENS DUIDELIJK WORDEN, IS HET WEL AAN DE RAND VAN HET APELDOORNSCH KANAAL* (Marijnissen, 2011).

4.7.3 Spelregels

Bijna de gehele Hattemer poort is bestemd als natura-2000 gebied. De provinciale herijking van de ecologische hoofdstructuur heeft, waarschijnlijk door de natura-2000 status, de poort grotendeels ontzien (zie bijlage 5). De vooraf opgestelde opgaven zijn dus nog steeds hetzelfde.

Wanneer er wordt gekeken naar cijfers afkomstig uit de evaluatie van Veluwe 2010 blijkt dat de Hattemer poort slechts voor 22% is gerealiseerd en een restopgave kent van 298.1 hectare (zie bijlage 3). Menno ter Braak kan zich niet vinden in deze cijfers en stelt dat de poort voor zijn gevoel al voor 40-50% is gerealiseerd. Ook de totale opgave lijkt Menno aan de hoge kant. *"IK HEB HET GEVOEL DAT WE NIET MEER ZOVEEL MOETEN DOEN"* (Braak, 2012).

Volgens ter Braak zit het verschil in de mate waarin je maatregelen toepast, niet alles hoeft te worden uitgevoerd om een poort goed te laten functioneren.

4.7.4 Discours(en)

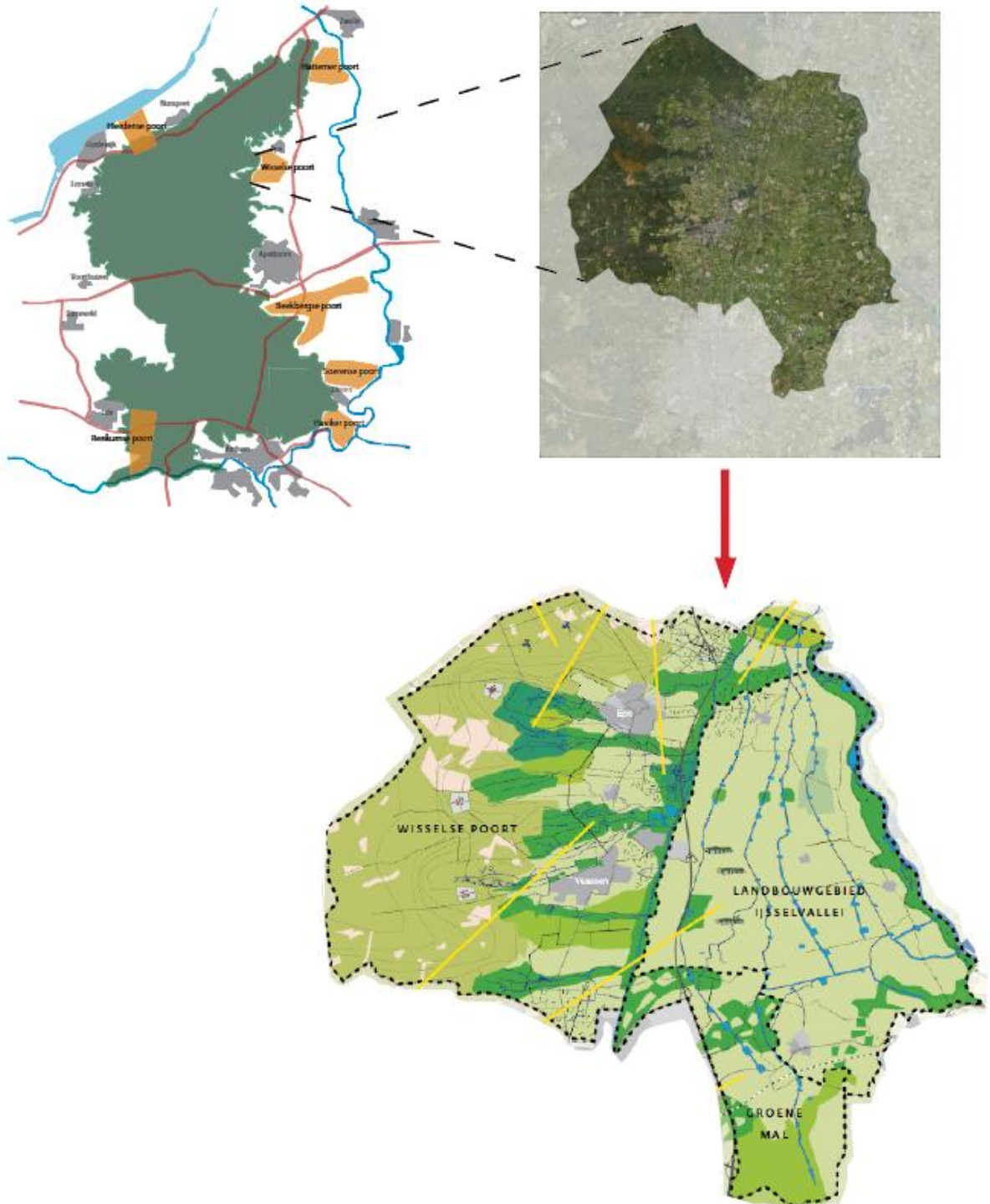
Ook de Hattemer poort kent als dominant discours het edelhert, wat veelvuldig wordt genoemd in bijvoorbeeld het Uitvoeringsprogramma van de Hattemerpoort. *ZO ZAL IN DE HATTEMER POORT DE MIGRATIE VAN EDELHERTEN MOGELIJK WORDEN GEMAAKT*" (Kusters, 2010, p. 4).

Hoewel in de meeste poorten het Edelhert een negatieve klank heeft gekregen is het hert volgens Menno ter Braak nog steeds gewenst. De gebruikelijke weerstand van agrariërs is te verwaarlozen, deze zijn volgens de gemeente plat gelopen door gebiedsmakelaars i.v.m. het project rondom "Ruimte voor de Rivier". Tevens is het grootste gedeelte van de gevestigde boeren werkzaam voor het Gelders landschap en is vaak sprake van agrarisch natuurbeheer.

Het aan te leggen ecoduct over de A50 "Tolhuis" is inmiddels gereed. Het ecoduct is wel voorzien van een hekwerk zodat herten geen doorgang hebben. In de nabije toekomst zullen er zo'n acht herten kunnen lopen, alleen moet er dan eerst duidelijkheid zijn bij de provincie, aldus Menno ter Braak,

Het edelhert is in de Hattemer poort een positief discours. Volgens Ter Braak zal het gebied niet erg veranderen met de komst van het hert. De in de poort gelegen golfbaan staat heel positief tegenover de komst van het Edelhert, *"MOET JE VOORSTELLEN DAT JE EEN BALLETJE SLAAT BIJ ZONSOPKOMST EN ER EEN EDELHERT STAAT"* (Braak, 2012). In het uitvoeringsprogramma van de Hattemer poort is het Golfterrein opgenomen als project. Het project "Golfterrein" behelst een overeenkomst tussen de golfbaan en gemeente om het terrein zo in te richten dat migratie van edelherten, reeën, dassen vlinders en andere kleine dieren mogelijk is. Hiermee wordt een recreatieve functie optimaal gecombineerd met een natuurlijke.

Wisselse poort:

4.8 Wisselse poort

De Wisselse poort is de meeste waterrijke in het gehele systeem en maakt deel uit van plangebied Epe-Vaassen. Identiteitsdragers van het gebied zijn het natuurlijke landschap, landbouw, beken en landgoederen. De poort is een gebied met zeer hoge natuurpotenties. Het omvat de beekdalen van Tongerense beek, Verloren beek, Klaarbeek, Smallerse beek, etc. Een karakteristiek en industrieel kenmerk van de poort is de aanwezigheid van watermolens die werden gevoed door opgelegde beken. *“EEN OPGELEGDE BEEK IS EEN DOOR DE MENS GEREALISEERDE BEEK WELKE WATER BENUT DOOR WATER RELATIEF LANGZAAM AF TE LATEN DALEN, HET HOOGTEVERSCHIL WORDT IN EEN LATER STADIUM BENUT DOOR DE WATERMOLEN”* (Kamperman, 2012).

Aanvankelijk ging het in de Wisselse poort vooral om korenmolens, later kwamen er ook papiermolens, kopermolens, oliemolens en volmolens (Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw & Landschap adviesbureau voor landschap, 2011).

De opgaven van het gebied zijn;

- Ontwikkelen van nieuwe natuur: Prioriteit ligt bij uitbreiding van het bosgebied het Vossenbroek, bij aangrenzende zones langs beken en sprengen en bij kwelgebieden.
- Kavelruil om de landbouwstructuur te versterken en om nieuwe natuur te realiseren.
- Waterherstelprojecten waarbij, water wordt afgestemd op de natuurdoelen.
- Ecopassages aanleggen.
- Mogelijkheden creëren voor nieuwe landgoederen en goede bestaansmogelijkheden voor de bestaande landgoederen.
- Herstel van landschap door aanleg van kleine bosjes, singels, heideterentjes ed.
- Door landschappelijke beplantingen en ontsnipperende maatregelen wordt het gebied tot de A-50 ingericht als leefgebied voor het edelhert en wild zwijn.
- Tegengaan van verstening van het landschap om de doorgangen van de Veluwe naar de IJsselvallei open te houden (Provincie Gelderland, 2006, pp. 13-14).

4.8.1 Actoren en coalities

Volgens de evaluatie van Veluwe 2010 zaten alle partijen in december 2010 op één lijn en is het gebiedsproces de uitvoeringsfase ingegaan. De provincie organiseert hier het gebiedsproces Epe-Vaassen, om samen met instanties in het gebied te werken aan het vervullen van de opgaven en vernieuwing van het landschap (Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw & Landschap adviesbureau voor landschap, 2011).

Samenwerkende partijen in de poort zijn de provincie Gelderland, Dienst Landelijk Gebied (DLG) welke zorg draagt projectleiding, gemeente Epe, het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit, waterschap Veluwe, LTO, Gelders Landschap en de Federatie particulier grondbezit (Provincie Gelderland, 2006, pp. 13-14).

4.8.2 Hulpbronnen

Hoewel het proces zich in de uitvoeringsfase bevindt en er overeenstemming is tussen alle partijen is de vertragende factor de beperkte grondverwervingsmogelijkheid. De ambitie van de grondverwerving is hoog en de financiële dekking is niet toereikend (Rijken & Hoogveld, 2010). Door de financiële situatie kan er niet tijdig op de juiste plaats over grond beschikt worden om de voortgang voldoende in het proces te houden. De opgave was in 2010 voor 36 procent gerealiseerd en kent dan ook een behoorlijke restopgave.

In het Wisselse veen zijn kansen voor een WILG-traject, wat de realisatie ten goede kan komen. Net als in de Beekbergse poort (zie 4.5.2) vormt de wettelijke verkaveling een koppeling tussen de dimensie “Hulpbronnen” en “Spelregels”.

In het artikel “Minder nieuwe natuur: plaatselijk jammer, soms rampzalig” van Michiel Hegener worden de gevolgen van de herijking van de EHS op de Beekbergse, Hierdense en Wisselse poort aangekaart. Een opvallende uitspraak in dit artikel werd gedaan door Ger Verwoerd van het Geldersch Landschap, die rechtstreeks verantwoordelijk is voor de poort; *“WE MOESTEN WEL INLEVEREN, MAAR DE WISSELSE POORT IS EEN VAN DE GEBIEDEN DIE VOORRANG KRIJGEN. ALS AL HET GELD OPRAAKT, ZOULDEN DAAR DE LAATSTE CENTEN HEEN GAAN!”* (Hegener, 2012, pp. 40-42). Opmerkelijk is de overeenkomst met de uitspraken van betrokkenen bij andere poorten, welke min of meer het zelfde verhaal vertellen.

Als gevolg van het minder toereikend worden van de hulpbronnen zijn de ambities bijgesteld. Zo worden de plannen aan weerszijden van de Smallertsche beek voorlopig niet uitgevoerd en zijn de mogelijkheden van agrarisch natuurbeheer verminderd.

4.8.3 Spelregels

De Wisselse poort valt onder de perspectiefontwikkeling Noordoost Veluwe (Epe-Vaassen) en samen behoren deze plannen tot het beleid van Veluwe 2010. De reconstructie waaraan het gebied onderhevig is heeft het doel verbreed tot “Integrale kwaliteitsimpuls voor het PMJP-gebied. Hiermee overlappen de doelen van dit project met die van de Wisselse poort. Het totale gebied, waar de Wisselse poort onderdeel van is, omvat ook het landbouwgebied in de IJsselvallei. Doel van het gehele project is de ontwikkeling van mogelijkheden voor natuur, recreatie, waterberging en inplaatsingsruimte voor intensieve veehouderij (Rijken & Hoogveld, 2010).

De focus van het uitvoeringsprogramma Epe-Vaassen/Wisselse poort ligt op de realisatie van herstel en ontwikkeling van natuur en kavelruil. Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) heeft gronden in bezit, waarvan een deel wordt ingezet voor kavelruil (Bolck, *Consequenties opheffing*, 2011).

De doelstelling van agrarische natuurbeheer is slechts voor 25% gerealiseerd, hiermee scoort de poort samen met de Renkumse poort als slechtste. De resterende opgave voor het agrarische natuurbeheer is 259 hectare.

De herijking van de EHS heeft in de Wisselse poort flink gehandhaafd (zie bijlage 5).

4.8.4 Discours(en)

Om draagvlak te vergroten voor de komst van het edelhert zijn er in 2010 proeven gestart met het toelaten van enkele dieren in het gebied. Vanuit Provinciale Staten van Gelderland waren er bedenkingen tegen de proef. Het ontbreken van draagvlak bij de agrariërs in de poort was hier een belangrijke reden voor.

Het Gelders college van gedeputeerde staten heeft besloten de boeren te betrekken bij het project om het wantrouwen weg te nemen. Hiervoor is een klankbordgroep opgericht waarin de agrariërs zijn vertegenwoordigd. De proef moet inzichtelijk maken wat de mogelijke schade van de dieren in de poort bedraagt. Ter compensatie krijgen de boeren een vergoeding voor hun percelen van 28 euro per hectare. De verder geleden gewasschade wordt vergoed door het faunafonds.

De provincie heeft een aantal van twee herten per honderd hectare vastgesteld en toegezegd dit streng na te leven doormiddel van afschot (Kooijmans, 2010). De proef wordt na drie jaar geëvalueerd. Hierbij wordt de klankbordgroep betrokken met vertegenwoordigers uit de betrokken gebieden (Kooijmans, 2010).

4.9 Waardering arrangementen

In deze paragraaf is geprobeerd de dimensies te waarderen aan de hand van een waarderingssysteem van plussen en minnen. Gestart wordt met een reeks tabellen per dimensie, het gehele schema en de hierbij horende legenda zijn te vinden in paragraaf 4.9.5. De waardering is gebaseerd op de verzamelde empirie zoals beschreven in hoofdstuk 3 'Methologie' en is een afgeleide van de voorafgaande paragrafen. De ordening van het overzicht van de totale waardering is overeenkomstig met de volgorde zoals toegepast in de voorafgaande analyse, in de paragrafen 4.2 tot en met 4.8.

Per dimensie zullen hieronder de belangrijkste ondervindingen en mogelijke kansen kort worden toegelicht. Volgens het conceptueel model (zie paragraaf 2.2) worden de kansen afgeleid vanuit de huidige en toekomstige arrangementen. De kansen geven antwoord op de vierde deelvraag en aansluitend op de in het onderzoek centraal staande vraag 'Met welke nieuwe beleidsarrangementen zouden de ecologische poorten alsnog kunnen worden gerealiseerd?'. Verder is de operationalisatie van paragraaf 3.2 van belang voor de waardering.

De paragraaf wordt afgesloten met een beschrijving van de wederzijdse beïnvloeding, die de dimensies kennen, aan de hand van enkele concrete voorbeelden.

4.9.1 Actoren en coalities

Bij de waardering van de dimensie actoren en coalities is gekeken naar de aanwezigheid van strategische en institutionele coalities (zie paragraaf 2.1.1).

Poorten waarin deze dimensie zeer positief werden gewaardeerd zijn de Haviker en Renkumse poort (zie tabel 5). Een uiterst goede institutionele coalitie is vastgesteld bij de Renkumse poort. Betrokken publieke partijen (zie paragraaf 4.3) maakten een unieke ontwikkeling door en boekten goede resultaten. Er ontstond als het ware een "policy window", die de ontwikkeling mogelijk maakte (zie 4.3.3). Bij de Haviker poort is er sprake van een duurzame strategische coalitie tussen gemeente Rheden en landgoed Middachten. Beide partijen stelden gezamenlijk een visie op, dragen zelf zorg voor de kosten van natuurrealisatie en garanderen een duurzame instandhouding van het landgoed (zie paragraaf 4.1).

Poorten die minder werden gewaardeerd zijn de Beekbergse poort en Soerense poort. Positief is de samenwerking tussen beide poorten en negatief het afzwakkende proces.

Ecologische poorten :	Haviker poort	Renkumse poort	Hierdense poort	Beekbergse poort	Soerense poort	Hattermer poort	Wisselse poort
Dimensie:							
Actoren & coalities	++	++	+	0	0	0/-	+

TABEL 5 ACTOREN & COALITIES

Kansen nieuwe arrangementen:

- Actief maken van werk- en stuurgroepen in de poorten.
- Duidelijkheid verschaffen over het vervolg van het proces en de rollen verdelen.
- Nieuwe contractvormen voor de realisatie en beheer van nieuwe natuur.
- Nieuwe contractvormen voor agrarisch natuurbeheer.

4.9.2 Hulpbronnen

Bij de waardering van de dimensie hulpbronnen is er gekeken naar de aanwezigheid van voldoende hulpbronnen voor de afronding van de poorten. Voor de waardering diende de evaluaties van Veluwe 2010 als basis en werden deze, waar mogelijk, teruggekoppeld tijdens de interviews.

De arrangementen van de Haviker poort en Renkumse poort zijn net als bij actoren en coalities het positiefste gewaardeerd (zie tabel 6). Het subsidieafhankelijke karakter van de Havikerpoort is positief gewaardeerd. Financiële middelen die ontstaan door de ontgravingsmogelijkheden

bieden naast natuurontwikkeling ook ruimte voor het instandhouding van het landgoed en de daarop gevestigde cultuurhistorische elementen. De poort kent echt een opdeling in drie fasen(zie figuur13), slechts de 1^e fase is gedekt en in uitvoering, fase 2 en 3 worden misschien op langere termijn nog worden ontwikkeld. Financiële knelpunten kende de Renkumse poort niet en is daarom als zeer positief aangemerkt. In zijn totaliteit is in de laatste jaren ongeveer € 60 miljoen geïnvesteerd in de Renkumse gebiedstransformatie.

Negatief zijn de arrangementen van de Hierdense poort, Beekbergse poort en Wisselse poort. Waar een gebrek aan geld of onduidelijkheid over financiële middelen de processen dreigt te stagneren. In de Hierdense poort is de opgave van het Waterschap ongedekt en heerst er onduidelijkheid over de in te richten en verwerven gebieden buiten het Top-lijstgebied Bloemkampen. In de Beekbergse poort is weinig geld beschikbaar en is het grootste struikelblok de financiën(Rijken & Hoogveld, 2010). In de Wisselse poort spelen er problemen rondom de grondverwerving door het ontbreken van financiële dekking(Rijken & Hoogveld, 2010).

Ecologische poorten :	Haviker poort	Renkumse poort	Hierdense poort	Beekbergse poort	Soerense poort	Hattermer poort	Wisselse poort
Dimensie:							
Hulpbronnen	+	++	-	-	0/+	+/0	-

TABEL 6 HULPBRONNEN

De dimensie 'Hulpbronnen' is zeer afhankelijk van het economisch tij en politieke winden en biedt hierom weinig mogelijkheden voor een veranderend arrangement. De Renkumse poort heeft hier van kunnen profiteren, de andere poorten ondervinden echter problemen van de huidige situatie. Hiermee kan worden geconcludeerd dat de ecologische poorten sterk afhankelijk zijn van Rijksfinanciën.

Kansen nieuwe arrangementen:

- Aansluiten bij andere gebiedsontwikkelingsopgaven.

4.9.3 Spelregels

Elementen die van belang waren bij de beoordeling van de dimensie spelregels zijn overeenkomstig met de operationalisatie in paragraaf 3.2. Gekeken werd naar het "Beleidspad" en "beleidsruimte". Het beleidspad wordt bepaald door de richting die het Rijk, de provincie en gemeenten inslaan. Bij het laatstgenoemde valt te denken aan de doorgevoerde herijking van de ecologische hoofdstructuur, de inzet op kavelruil en inzet op agrarisch natuurbeheer. Beleidsruimte wordt bepaald door de beschikbare instrumenten en de mogelijkheden voor integratie van overkoepelende gebiedsontwikkelingen.

Enkel het arrangement van de Renkumse poort is positief gewaardeerd(zie tabel 7). Dit is te verklaren aan andere politieke en economische tijden. De negatieve waardering hangt dan ook nauw samen met de veranderingen binnen de dimensie hulpbronnen. De Hattermer poort is nog redelijk positief beoordeeld, dit is te danken aan de natura-2000 status die het gebied kent. De analyse leert dat natura-2000 gebieden meer kans op uiteindelijke realisatie hebben.

In de Soerense en Beekberger poort wordt ingezet op kavelruil, terwijl hiervoor minimale kansen blijken te zijn dit is negatief gewaardeerd. Positief is de samenwerking tussen de Beekbergse en Soerense poort. In de Hierdense poort is er onduidelijkheid over de verdere invulling van het gebied, maar hier is wel de beschikking over een sterk instrument(Ladder van Keereweer).

Ecologische poorten :	Haviker poort	Renkumse poort	Hierdense poort	Beekbergse poort	Soerense poort	Hattermer poort	Wisselse poort
Dimensie:							
Spelregels	0/+	++	0/-	0	0	+/0	0

TABEL 7 SPELREGELS

Kansen nieuwe arrangementen:

- Het instrument de "Ladder van Keereweer: .
- Het instrument onteigening(in de vorm van een onteigeningstitel voor natuur).
- Het integreren van de poorten in andere, vaak grotere gebiedsopgaven.
- Toekennen van deelgebieden.

4.9.4 Discours(en)

Bij de waardering van het aanwezige discours is gekeken of deze positief of negatief is(zie tabel 8). Eveneens werd gekeken naar de doorwerking van het discours op het proces en de voortgang. Het edelhert wordt sinds aanvang van de planvorming gebruikt als ambassadeur van de ecologische poorten en vormt hiermee het dominante discours. Dit discours bestaat uit het beeld dat de ontwikkelingen die plaatsvinden ten gunste moeten komen voor de migratie van het edelhert naar de uiterwaarden van Rijn en IJssel.

In de meeste poorten wordt het discours niet goed ontvangen en heeft dit een negatieve doorwerking op het proces, draagvlak en de voortgang. Gevreesd wordt dat de komst van de dieren zorgt voor schade aan tuin en gewassen, het overbrengen van dierziekten en een toename aan verkeersongevallen.

Meest negatief wordt het discours in de Havikerpoort ontvangen(zie paragraaf 4.1.6). Agrariërs en landgoedeigenaren zien de komst als bedreiging en enkele hebben zelfs juridische stappen genomen tegen de mogelijke komst. Dit is opmerkelijk omdat het gerealiseerde ecoduct, door een financieel tekort, niet geschikt is voor de migratie van edelherten. In de Hattemer poort wordt de komst van het hert als positief ervaren en blijkt het zelfs te zorgen voor draagvlak(zie paragraaf 4.7.4).

Ecologische poorten :	Haviker poort	Renkumse poort	Hierdense poort	Beekbergse poort	Soerense poort	Hattemer poort	Wisselse poort
Dimensie:							
Discours(en)	--	+/-	-	-/0	-	+	0/-

TABEL 8 DISCOURS(EN)

Kansen nieuwe arrangementen:

- Discours gericht op bijzondere planten en dieren aanwezig in het gebied.
- Edelhert handhaven op breed niveau en op lokaal niveau meer aansturen op een algemener kader.

4.9.5 Wederzijdse beïnvloeding van de dimensies

Zoals in de voorgaande paragrafen duidelijk is geworden zijn de arrangementen van de Haviker poort en Renkumse poort het meest positief beoordeeld. Overeenkomstig tussen deze poorten is de positief tot zeer positief gewaardeerde dimensie 'Hulpbronnen'. De dimensie 'Hulpbronnen' is een dominant arrangement binnen de ecologische poorten en heeft een sterke doorwerking op andere arrangementen van de poorten.

Een voorbeeld is de wederzijdse beïnvloeding van de dimensies 'Hulpbronnen' en 'Actoren & coalities' in de Havikerpoort. Laatstgenoemde beïnvloeding bestaat uit de samenwerking die zorgt voor een gunstig effect binnen de dimensie 'Hulpbronnen'(zie paragraaf 4.2.1 en 4.2.2).

De geldende spelregels ondervinden op haar beurt weer invloed van de beschikbare hulpbronnen. De herijking van de ecologische hoofdstructuur is hier een goed voorbeeld van. Omgekeerd worden de hulpbronnen beïnvloed door de spelregels, de gevolgen van decentralisatie zou dit kunnen bewerkstelligen.

Het negatieve discours wat heerst in de poorten heeft in sommige poorten doorwerking op de

dimensie 'Actoren en coalities. Door de (mogelijke) komst van edelherten in de poort haakte de Land- en Tuinbouworganisatie in meerdere poorten af tijdens het proces.

Ook ontbreekt draagvlak bij bewoners en agrariërs in de meeste poorten. Tevens is er een verband tussen de dimensie 'discours' en 'spelregels'. Het geschikt maken van de poorten voor de migratie van het edelhert heeft gezorgd voor de vraag naar nieuw beleid. Gedoeld wordt op nieuw beleid op het gebied van schadevergoeding en populatiebeheer m.b.t. de edelherten.

Ecologische poorten :	Haviker poort	Renkumse poort	Hierdense poort	Beekbergse poort	Soerense poort	Hattermer poort	Wisselse poort
Dimensie:							
Actoren & coalities	++	++	+	0	0	0/-	+
Hulpbronnen	+	++	-	-	0/+	+/0	-
Spelregels	0/+	++	0/-	0	0	+/0	0
Discours(en)	--	+/-	-	-/0	-	+	0/-
Voortgangpercentage*	6%	63%	36%	46%	45%	22%	36%

* Afkomstig uit evaluatie Veluwe 2010.

Legenda:	
++	Zeer positief
+	Positief
0	Niet positief en negatief
-	Negatief
--	Zeer negatief

TABEL 9 OVERZICHT ALLE DIMENSIES

4.10 Vergelijking dimensies geheel en individueel

In paragraaf 4.1.7 is het gehele systeem van de ecologische poorten beoordeeld, middels plussen en minnen, aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering. Hetzelfde is gebeurd in de voorafgaande paragraaf alleen op individueel niveau. In deze paragraaf zal de waardering van het gehele systeem(tabel 4) in vergelijking worden getrokken met de waardering op individueel niveau(tabel 9). Begonnen wordt met de vergelijking van de dimensies en afgesloten wordt met een vergelijking van voortgangpercentages.

Verschillen in waardering zijn te verklaren door de gebruikte gegevens voor de analyses. De analyse van het gehele systeem is gedaan op basis van verschenen evaluaties en voortgangrapportage en een interview met de provincie. Voor de analyse op individueel niveau hebben voor de meeste poorten diepte interviews plaatsgevonden en zorgden de evaluaties voor aanvulling. De diepte interviews zorgden voor actuele, gebiedseigen informatie en konden worden gebruikt om getrokken conclusies en bevindingen te controleren.

Actoren en coalities

De waardering van de dimensie 'Actoren en coalities' bij de individuele poorten(zie tabel 9) is positiever dan de waardering van het gehele systeem(zie tabel 4). In de evaluaties van Veluwe 2010 kwam weinig draagvlak als knelpunt naar voren. Marius Bolck noemde de tegenstrijdige belangen van actoren als negatief aspect van de dimensie. Uit de diepte interviews is gebleken dat in enkele poorten goede institutionele(Renkumse poort) en strategische(Havikerpoort) coalities aanwezig zijn. Ook kwam in de interviews naar voren dat er onduidelijkheid is over de verdere invulling van de plannen. Verder is er behoefte aan het weer actief worden van de eerder opgerichte werkgroepen.

Hulpbronnen

De dimensie 'Hulpbronnen' is voor het gehele systeem(paragraaf 4.1.7) redelijk negatief beoordeeld. Laatstgenoemde negatieve waardering is te danken aan de getrokken conclusies in de evaluaties van het beleidsdocument 'Veluwe 2010'. Op individueel niveau is een variatie van zeer positief tot negatief waarneembaar. Positieve arrangementen zijn te vinden bij de Renkumse en Havikerpoort waar de hulpbronnen goed waren en zijn vertegenwoordigd. Negatief is de dimensie in de Hierdense, Beekberger en Wisselse poort. De waardering van het gehele systeem is over het geheel gezien vergelijkbaar met die op het individueel niveau.

Spelregels

Waardering van de dimensie 'Spelregels' op individueel niveau is lichtelijk positiever dan van het gehele systeem. Een meer positief karakter van de dimensie is te verklaren door de in interviews naar voren gekomen instrumenten (zie 3.2.3). Positieve uitschieter is de Renkumse poort, waar de zeer positieve dimensie te danken is aan het ontstaan van een 'policy window' (zie 4.3.3).

Discours(en)

Het aanwezige discours is op individueel niveau en voor het gehele systeem negatief gewaardeerd. In zowel beleidsstukken als interviews komen de problemen rondom het edelhert naar voren. Het dominante discours zorgt plaatselijk voor verlies van draagvlak en weerstand. Enkel lijkt het discours positief in de Hattemerpoort (zie paragraaf 4.74).

Voortgangsperscentage

Wanneer gekeken wordt naar de voortgangspersentages van de ecologische poorten scoort de Renkumse poort het hoogste (zie tabel 9). Dit hoge perscentage hangt samen met de positieve waardering van dimensies van de poort. Ook de dimensies van de Haviker poort zijn overwegend positief gewaardeerd alleen kent de poort in december 2010 een voortgangsperscentage van slechts 6%. Hiermee is er dus geen duidelijk causaal verband tussen een positieve waardering van de dimensies en voortgangsperscentage bij de poorten. Wel zegt het iets over de kansen die er voor de poort liggen.

De matige waardering van arrangementen van de andere poorten komt redelijk overeen met de voortgangspersentages. De persentages tonen aan dat de meeste poorten kampen met een behoorlijke restopgave en in bijna alle gevallen niet voor de helft zijn gerealiseerd. De gemiddelde voortgangsperscentage van het gehele systeem bedraagt 36% (zie tabel 4)

Uit interviews is gebleken dat bij de voortgangspersentages, vastgesteld in de evaluatie van december 2010, vraagtekens kunnen worden geplaatst. Nienke Moll, projectleider van de Haviker poort, kan zich bijvoorbeeld niet vinden in de magere 6 % en geeft aan dat dit in werkelijkheid hoger ligt. Ook Menno ter Braak van de gemeente Hattem en Ellen ter Stege van Natuurmonumenten geven beiden aan dat de cijfers aan de persentages aan de lage kant zijn. Wel is duidelijk dat de poorten een behoorlijke restopgave hebben.

5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In de voorgaande hoofdstukken zijn de beleidsarrangementen van de Ecologische poorten uiteengezet. Het resultaat bestaat uit huidige arrangementen en nieuwe arrangementen. De nieuwe arrangementen worden als kans gezien om de realisatie van de poorten te doen versnellen of om verdere stagnatie te voorkomen. In dit hoofdstuk staat de conclusie van dit onderzoek centraal en zal getracht worden een gedegen antwoord te geven op de centrale vraag 'Met welke nieuwe beleidsarrangementen zouden de ecologische poorten alsnog kunnen worden gerealiseerd?'. In paragraaf 5.1 wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag dit gebeurd aan de hand van de resultaten van hoofdstuk 4 en door de beantwoording van de deelvragen. In paragraaf 5.2 is ruimte gereserveerd voor aanbevelingen en vervolgonderzoek. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een kritische reflectie ten aanzien van het resultaat en de gevoerde methodiek in paragraaf 5.3.

5.1 Conclusie

Deze paragraaf zal antwoord geven op de vier deelvragen en de hoofdvraag die in dit onderzoek centraal stond.

Deelvraag 1: Met behulp van welke actoren, spelregels, hulpbronnen en discoursen werd er door het Rijk, de provincie en anderen betrokken actoren gestreefd naar de totstandkoming van de ecologische poorten?

Binnen de dimensie 'Actoren en coalities' werd ingezet op provinciale sturing en institutionele coalities in de vorm van werk- en stuurgroepen per ecologische poort. In deze stuurgroepen werden de belangrijkste stakeholders betrokken. De dimensie 'Hulpbronnen' kende bij aanvang een totale omvang van ongeveer € 300 miljoen (zie paragraaf 4.1.4). Het beleidsdocument 'Veluwe 2010' vormde de basis voor de dimensie 'Spelregels'. De ecologische poorten werden geplaatst onder de ontwikkelingen van de ecologische hoofdstructuur en gedeeltelijk onder de Robuuste ecologische verbindingzones en kenden een vrijwillig karakter. Enkele poorten hebben een gedeeltelijke natura 2000 status. Het edelhert moest de mensen aanspreken en fungeren als boegbeeld van de ontwikkelingen. In diverse beleidsdocumenten en publicaties wordt het edelhert aangemerkt als belangrijke doelsoort en vormt hiermee de dominante discours van de ontwikkeling.

Deelvraag 2: In hoeverre zijn de opgaven van de ecologische poorten gerealiseerd? Kijkend naar de resultaten van de meest recente evaluatie van Veluwe 2010 zijn de opgaven van de poorten nog niet voor 50% gerealiseerd (zie bijlage 3). Zowel de te realiseren nieuwe natuur als de doelstellingen qua agrarisch natuurbeheer komen in het rapport slecht naar voren. Uit de gehouden interviews is echter gebleken dat deze cijfers twijfelachtig zijn en veelal konden de geïnterviewde zich niet vinden in de vastgestelde percentages en (rest)opgaven. Uit de gehouden interviews kwam ook naar voren dat de vooraf opgestelde opgaven, niet in zijn geheel, hoeven te worden gerealiseerd om de poort te laten functioneren. Ook is het de vraag of de plannen niet te ambitieus zijn opgesteld. Hierover wordt verschillend gedacht zo vertelde Marius Bockl van de provincie dat de plannen in de tijd waarin ze zijn opgesteld niet te ambitieus waren. Menno ter Braak van de gemeente Hattem verwoordde dit anders, "Het is ooit begonnen als een verzameling van projecten, van roep maar en breng het maar in, iedereen heeft wat geroepen en daar is een nietje doorheen gegaan". Feitelijk kan worden vastgesteld dat een herijking van de Ecologische Hoofdstructuur heeft plaatsgevonden die de ambities van de poorten heeft doen temperen en de opgaven soms aardig vermagerd. Een voorbeeld van de verlaagde ambitie is te vinden in de Havikerpoort, waar enkel fase één van de drie aanwezige fasen zal worden uitgevoerd (zie paragraaf 4.2.3). Wel gaven de geïnterviewden aan dat de plannen blijven liggen en in beter economisch tij weer kunnen worden opgepakt.

Deelvraag 3: In hoeverre hebben de natuurbeleidsarrangementen het succes van de totstandkoming bepaald? Een succes binnen de dimensie 'Actoren en coalities' zijn de opgerichte werkgroepen. De werkgroepen functioneerden in de beginfase goed maar dit zwakte naar mate het proces

vorderde af. Succesvolle coalities zijn de institutionele coalitie in de Renkumse poort en de strategische coalitie in de Haviker poort (zie paragraaf 4.9.1). Binnen de dimensie 'Hulpbronnen' vormen toereikende financiële middelen voor een vlot proces en goede resultaten bij de Renkumse poort. In de Havikerpoort lijkt ook het succes te danken aan de financiële situatie, specifiek de gedeeltelijke subsidieafhankelijkheid. In de resterende poorten leidt de doorwerking van de dimensie 'Hulpbronnen' tot minder successen. Zo hebben de poorten onder andere te kampen met verwervingsproblemen van grond en dreigende stagnatie. Laatstgenoemde is te danken aan een gebrek aan financiële middelen of onduidelijkheid over de beschikbare financiën. Een succes binnen de dimensie 'Spelregels' is het 'policy window' in de Renkumse poort (zie paragraaf 4.3.3). Het toekennen van deelgebieden is in de Renkumse poort succesvol gebleken. Het samenvoegen van de gebiedsontwikkelingen van de Beekberger poort, Soerense poort en IJsselsprong wordt eveneens als succesvol beschouwd. De dimensie 'Discours' heeft enkel in de Hattemerpoort voor succes gezorgd. In deze poort is de aangrenzende golfbaan betrokken bij de ontwikkelingen en wordt de baan zodanig aangepast dat onder andere het edelhert deze kan gebruiken voor migratie. In de meeste poorten leidde het discours niet tot succes maar tot weerstand en verlies van draagvlak.

Deelvraag 4: Welke mogelijkheden bieden nieuwe actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discoursen? Zoals beschreven in paragraaf 1.4 bestaan de mogelijkheden uit deelvraag 4 uit de kansen voor de realisatie van de ecologische poorten. Laatstgenoemde kansen zijn eveneens terug te vinden in het conceptueel model in paragraaf 2.2. Het conceptueel model laat zien dat de kansen het resultaat zijn van de analyse van huidige en mogelijke toekomstige arrangementen. De in hoofdstuk 4 uitgewerkte analyse heeft geresulteerd in een aantal kansen per dimensie en zijn terug te vinden in paragraaf 4.9. De mogelijkheden voor de dimensie 'Actoren en coalities' zijn; het actief maken van werk- en stuurgroepen, duidelijkheid verschaffen over het vervolg van het proces en nieuwe contractvormen voor de realisatie van nieuwe en agrarisch natuurbeheer. Voor de dimensie 'Hulpbronnen' liggen de mogelijkheden bij het integreren van de poorten in andere vaak grotere gebiedsopgaven. Geconcludeerd is in paragraaf 4.9.2 dat de dimensie en hiermee de ecologische poorten sterk afhankelijk zijn van rijksfinanciën. Dit afhankelijke karakter zorgt voor weinig mogelijkheden. De dimensie 'Spelregels' haar kansen liggen bij instrumenten als "De Ladder van Keereweer" en een onteigeningstitel voor natuur. Echter dient wel opgemerkt te worden dat beide instrumenten slechts betrekking hebben op specifieke, kleine en vaak de laatste onderdelen. Ook de integratie van de poorten in andere, vaak grotere gebiedsopgaven zou positief kunnen werken in het arrangement. Het toekennen van deelgebieden binnen de poort zou eveneens goed kunnen werken. Mogelijkheden voor de dimensie 'Discours' kunnen worden gezocht in het in minder mate profileren van het edelhert, zoals in de Soerense poort (paragraaf 4.6.4). Een discours gericht op bijzondere planten en dieren welke aanwezig zijn in het gebied zou een mogelijkheid zijn. Het edelhert handhaven op breed niveau en op lokaal niveau meer aansturen op een algemener kader lijkt een andere mogelijkheid.

De hoofdvraag luidde: *Met welke nieuwe beleidsarrangementen zouden de ecologische poorten alsnog kunnen worden gerealiseerd?* Nieuwe beleidsarrangementen welke de realisatie van de poorten ten goede kunnen komen zijn door de analyse naar voren gekomen. Een beleidsarrangement wordt beschreven aan de hand van de vier dimensies 'Actoren en coalities', 'Hulpbronnen', 'Spelregels' en 'Discours(en)'. Beantwoording van deelvraag 4 heeft de mogelijkheden van nieuwe dimensies in kaart gebracht. Laatstgenoemde mogelijkheden zijn kansen om de resterende opgaven van de poorten te realiseren. Nieuwe arrangementen die positief kunnen uitpakken bestaan dan ook uit een combinatie van de, in vierde deelvraag genoemde, mogelijkheden. Vooral binnen de dimensies 'Actoren en coalities' en 'Spelregels' zijn veel mogelijkheden naar voren gekomen. Ook is vastgesteld dat de dimensies 'Hulpbronnen' en 'Discours(en)' weinig perspectief bieden. Bij de dimensie 'Hulpbronnen' is dit te danken aan de afhankelijkheid van rijksfinanciën. Het discours wordt gedomineerd door het edelhert en is stevig ingebed bij de betrokken partijen.

5.2 Aanbevelingen

In een poging om de problemen rond de uitvoering en realisatie van de ecologische poorten van de Veluwe, te verminderen, worden er vanuit dit onderzoek in deze paragraaf aanbevelingen gedaan. Zoals uit de analyse naar voren kwam kennen de poorten een grote restopgave en zijn verlies van draagvlak en stagnatie in meerdere poorten aan de orde.

Aan de stagnatie veroorzaakt door tekorten in de dimensie 'Hulpbronnen' is weinig te doen. Op het vlak van de dimensies 'Actoren en coalities' en 'Spelregels' is echter winst te behalen. Meerdere personen in de gehouden interviews gaven aan dat er onduidelijkheid bestond over de afronding van de poorten, hierover kan de provincie duidelijkheid bieden. Het weer actief maken van de eerder opgerichte werkgroepen zou het proces en de realisatie ten goede komen. Waar mogelijk moeten de poorten worden geïntegreerd in overkoepelende gebiedsprocessen en ontwikkelingen.

Tot slot moet het discours minder worden gedomineerd door het edelhert en in een breder kader worden getrokken. Het bredere kader zal leiden tot minder weerstand en wellicht tot meer draagvlak.

5.3 Reflectie

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de beleidsarrangementen-benadering van Van Tatenhove, Arts en Leroy. De benadering diende als basis voor de gehouden interviews en uitgevoerde analyse. Het in kaart brengen van de dimensies die de theorie kent zorgde voor een goed beeld van de arrangementen van de ecologische poorten. Onderverdeling van de benadering in dimensies bood eveneens voor de interviews duidelijke kaders.

Gekozen is voor een analyse van het gehele systeem en op individueel niveau. Onder het gehele systeem vallen alle ecologische poorten. Bij de analyse op individueel niveau zijn dimensies van de poorten afzonderlijk bestudeerd. In totaal zijn alle zeven poorten van de Veluwe geanalyseerd. Het grote aantal studieobjecten in combinatie met de benadering heeft gezorgd voor een analyse van grote omvang. Door de grote opgaven, verschillen in problematiek en kansen van de individuele poorten kunnen ze als zelfstandige studieobjecten worden beschouwd. De beleidsarrangementen-benadering is door zijn allesomvattende karakter dan ook minder geschikt gebleken voor het analyseren van een groot aantal onderzoeksobjecten. De uitwerking en verkrijgen van (empirische) gegevens en informatie voor het in kaart brengen van de dimensies per poort was dan ook een hele opgave.

De waardering van het gehele systeem en op individueel niveau is gedaan door het toekennen van plussen en minnen. Zoals eerder aangehaald in hoofdstuk 3 is laatstgenoemde waardering geen exacte wetenschap en weergeeft enkel een richting van de dimensie. Onderbouwing van de dimensies heeft plaatsgevonden door gehouden diepteinterviews en het bestuderen van verschenen evaluaties en rapporten. Door het tijdsbestek waarin het onderzoek moest worden uitgevoerd kon niet voor elke poort een interview worden gehouden. Om een waarderingen te doen die exacter is zouden meer interviews plaatsgevonden moeten hebben. Gebruikte gegevens voor de uitwerking van de dimensies, afkomstig uit evaluaties en voortgangrapportages, bevatten cijfers uit de periode 2005-2010. De actualiteit van de beschikbare gegevens maakte het lastig de huidige dimensies concreet in beeld te brengen. In de gehouden interviews zijn de conclusies en cijfers afkomstig uit rapportages en evaluaties teruggekoppeld om een beter beeld te krijgen.

REFERENTIE

- Baalbergen, P.(2011) *Slanke Sleutelbloem*.
- Bas Arts, J. V. (2004). Policy and power, A conceptual framework between the 'old' and 'new' paradigm. *Policy Sciences*, 37, p. 339 - 356.
- Bax, E.(2011) *Laagwater fotografie*.
- Berendsen, H. (2005). *Landschappelijk Nederland*. Assen: Van Gorcum & Comp. B.V., p. 45.
- Bolck, M. (2005). *Tussenevaluatie 2005 van Veluwe 2010, een kwaliteitsimpuls!*
- Bolck, M. (2007). *Veluwe 2010 voortgangsrapportage 2006*. Arnhem: Provincie Gelderland.
- Bolck, M. (2010, mei 25). *Landelijk gebied*. Opgeroepen op 6 6, 2012, van gelderland:
<http://www.gelderland.nl/smartsite.dws?id=13027>
- Bolck, M. (2011, mei 25). *Consequenties opheffing aankooppaauze grond Veluwe-Vallei*. Arnhem, Gelderland, Nederland.
- Bolck, M. (2012, maart 26). Arnhem, Gelderland.
- Bolck, M. (2012, mei 8). (H. Jelsma, Interviewer)
- Bosch, F.J.P., Balduk, C., Dam, v.R.I., Veeneklaas, F.r., Vreke, J., (2005). *Speltheorie en complexe besluitvorming*. Wageningen: Natuurplanbureau, p. 11-95
- Braak, M. t. (2012, mei 29). (H. Jelsma, Interviewer)
- Braaksma, P.J., Bos, A.E. (2007). *Investeren in het Nederlandse Landschap, Opbrengst: geluk en euro's*. CPB.
- Brooks, M. P. (2002). *Planning Theory for Practitioners*. Chicago: American Planning Association.
- Buizer, M. (2008). *Samenvatting van het proefschrift Worlds Apart*. Wageningen.
- Citaat communicatie. (2009). *Concept-Communicatieplan Soerense Poort*. Arnhem: "Citaat" communicatie.
- Collective, H. (2012). *RUILGRONDEN*. Opgeroepen op 5 23, 2012, van happylandcollective:
<http://happylandcollective.com/ruilgronden/>
- Duzijn, R. (sd). *Beekbergse Poort*. Opgeroepen op 6 7, 2012, van develuwemooimijnplek:
http://www.develuwemooimijnplek.nl/veluwe_nog_mooier/beekbergse-poort.html
- Els Hofman, M. M. (2010). *Berghuizer Papier Fabriek Notitie Nut en Noodzaak*. Gelderland: Provincie Gelderland.
- Gelderland, G. S. (2012, 5 9). *Gelderland*. Opgeroepen op 5 28, 2012, van Gelderland:
http://www.gelderland.nl/Documenten/Themas/Landelijk_Gebied/BUNL_statenvoorstel_01365789.pdf

- Gelderland, P. S. (2011, 11 22). Dekking tekort op het project Negen Ecoducten. Arnhem, Gelderland, Nederland.
- Gemeente Rheden. (2011, 11). *Ontwikkelingsvisie Havikerpoort Deelplan Havikerwaard zuid*.
- Grift, E.A., Pouwels, B., Knegt, M., Eupen, Wegman, M.(2012). *Toets herijking EHS Gelderland – Fase*. Wageningen: Alterra, Wageningen Universiteit en Research Centrum.
- Hegener, M. (2010). Stoppen met de EHS in het zicht van de haven is kortzichtig. *Nieuwe Veluwe*, 20-23.
- Hegener, M. (2012, 3). Minder nieuwe natuur: plaatselijk jammer, soms rampzalig. *Nieuwe Veluwe*, pp. 40-42.
- Heijnen, N. (2011). *Afstemming natuurbeleid in Nederland, Beleidsmatige congruentie tussen EHS en Natura 2000 nader onderzocht*. Nijmegen.
- Heimans en Thijsse Stichting. (2011, 4 13). *Open brief over het huidige natuurbeleid* . Opgeroepen op 3 8, 2012, van heimansentijssstichting: <http://www.heimansentijssstichting.nl/79hoogleraren.php>
- Hellinga, J. (2012, 3 19). Ermelo, Gelderland, Nederland.
- Hendrien Bredenoord, Arjen van Hinsberg, Bart de Knegt, Hans Leneman. (februari 2011). *Herijking van de Ecologische Hoofdstructuur. Quick Scan van varianten*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).
- Inset. (2012, 2 11). *Bleker: "Alle Provincies steunen natuurakkoord"*. Opgeroepen op 3 16, 2012, van duurzaamnieuws: <http://www.duurzaamnieuws.nl/bericht.rxml?id=76628>
- Interprovinciaal overleg. (2012, 5). *Toelichting op onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur*. Opgeroepen op 5 21, 2012, van ipo: <http://www.ipo.nl/publicaties/toelichting-op-onderhandelingsakkoord-decentralisatie-natuur>
- Kamperman, R. (2012, maart 29). Vaassen, Gelderland.
- Keulartz, J. (12, 2 16). Natuur in stand houden is een taak voor de overheid. *Trouw*.
- Kistenkas, m. d. (2008). *Recht voor de groene ruimte*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Kooijmans, W. (2010, 7 7). Herten op proef in Wissel. *de Stentor*.
- Kooijmans, W. (2010, 5 28). Schaderegeling voor agrariërs. *de Stentor*.
- Kranenburg, M. K. (2012, 6 19). (H. Jelsma, Interviewer)
- Kusters, J. (2010). *Uitvoeringsprogramma Hattemerpoort 2010-2018*. DLG regio Oost: Dienst Landelijk Gebied.
- Lebbink, E. K. (2012, 5 10). (H. Jelsma, Interviewer)
- Lieshout, M. v. (2011, 12 27). Bleker houdt ondanks verzet provincies vast aan natuurakkoord. *Volkscrant*.

- Lijster, E. d. (2011). Strijd om natuurbeleid: op zoek naar nieuwe verhalen, symbolen en coalities. *Landschap*, 179.
- LTO Noord. (2009, 3 10). *Berichten*. Opgeroepen op 8 6, 2012, van ltonoord:
<http://www.ltonoord.nl/persbericht-provincie-gelderland-zet-voorkeursrecht-de-ijstkast>
- Marijnissen, H. (2011, 2 15). Pas op: natuurverbinding stopt bij kanaal. *Trouw*.
- Meerjarenprogramma Ontsnippering. (2012, 2 6). *Project Negen ecoducten*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van mijpo:
http://www.mijpo.nl/actueel/?page=laatste_nieuws&type=detail&id=211
- Ministerie van Volkhuysvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. (2009, 12 15). Opgeroepen op 6 8, 2012, van http://veluwe.city-stream.nl/attachments/16/AP08_0_bestuurlijke_samenwerkingsovereenkomst_project_IJsselprong_overeenkomst.pdf
- Moll, N. (2012, mei 15). (H. Jelsma, Interviewer)
- Moll, N. (2012, maart 19). Rheden, Gelderland.
- Natuurbeheer.nu. (2011, 12 13). *Natuurbeheer*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van De Ecologische Hoofdstructuur (EHS):
[http://www.natuurbeheer.nu/Beleid/Nederland/De_Ecologische_Hoofdstructuur_\(EHS\)/](http://www.natuurbeheer.nu/Beleid/Nederland/De_Ecologische_Hoofdstructuur_(EHS)/)
- Open Universiteit. (sd). Opgehaald van <http://www.ou.nl/web/omgevingsrecht/natuurwet>
- Overheid.nl. (2011, 10 6). *Wet Natuur*. Opgeroepen op 2 13, 2012, van overheid:
<http://www.internetconsultatie.nl/wetnatuur>
- Provincie Flevoland. (2012, 3 24). *Provincie Flevoland*. Opgeroepen op 3 24, 2012, van OostvadersWold: <http://www.flevoland.nl/wat-doen-we/grote-projecten/gebiedsontwikkeling/oostvaarderswold/>
- Provincie Gelderland. (2012, 5 9). *Gelderland eerste provincie met eigen natuur- en landschapsbeleid*. Opgeroepen op 5 28, 2012, van gelderland:
<http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/20/327.html>
- Provincie Gelderland. (2006, 5 17). Factsheets Ecologische poorten "Soerense poort". Gelderland, pp. 17-18.
- Provincie Gelderland. (2006, 5 17). Factsheets Ecologische poorten "Wisselse poort", pp. 12-14
- Provincie Gelderland. (2006, 05 17). *Project ecologische poorten Veluwe*. Opgeroepen op 6 1, 2012, van De Renkumse poort:
http://www.gelderland.nl/Documenten/Themas/Landelijk_Gebied/Vitaal_platteland/factsheet%20Renkumse%20poort.pdf
- Provincie Gelderland. (2006). *Vitaal Gelderland PMJP 2007-2013*.
- Provincie Gelderland. (2007, 8 8). Beekbergse Poort. *Beekbergse Poort*, pp. 1-4.

- Provincie Gelderland. (2007, 10). *Project ecologische poorten Veluwe*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van <http://sis.prv.gelderland.nl/smartsite.dws?id=5062>
- Provincie Gelderland. (2009, 10 13). *Aankoop Pauze grond voor EHS*. Opgeroepen op 5 22, 2012, van Actueel: <http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/9/597.html>
- Provincie Gelderland. (2009). *Bloemkampen wacht nog op financiering. Harderwijk-Elburg*, p. 2.
- Provincie Gelderland. (2009, 3 31). *Provincie Gelderland*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van Veel bereikt in 'Veluwe 2010': <http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/16/358.html>
- Provincie Gelderland. (2011, 05 31). *Statennotitie. Actualisatie financiële risicoanalyse Provinciaal meerjarenprogramma Vitaal Gelderland*. Gelderland.
- Provincie Gelderland. (2012, 6 12). *Eerste beelden overstekende edelherten op ecoduct*. Opgeroepen op 6 13, 2012, van Gelderland: <http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/20/658.html>
- Provincie Gelderland. (sd). *Overzichtskaart ecologische poorten Veluwe*. Opgeroepen op 6 11, 2012, van www.gelderland.nl: <http://www.gelderland.nl/eCache/DEF/6/215.html>
- Rijken, M., & Hoogveld, G. Provincie Gelderland. (2010). *Evaluatie Veluwe 2010*. Gelderland.
- Rijksoverheid. (2012). *Rijksoverheid*. Opgeroepen op 2 14, 2012, van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening/toetsen-ruimtelijke-plannen/flora-en-faunawet>
- Rob Bugter, D. K. (2012). *Naar een robuustere EHS*. Wageningen: Alterra.
- Roel Poppink, E. D. (2011). *Het Renkums Beekdal*. Arnhem.
- Spek, T. (2011, 12 12). *Herijking EHS Gelderland*. Opgeroepen op 5 30, 2012, van http://www.gelderland.nl/Documenten/Themas/Landelijk_Gebied/Natuur/EHS_herijking_resultaat_dec2011_manifestpartners_A3.pdf
- Stege, E. t. (2012, 5 9). (H. Jelsma, Interviewer)
- Stichting Apeldoornkanaal. (2011, 5 25). *Apeldoornkanaal*. Opgeroepen op 3 17, 2012, van Provincie koopt deel terrein: http://www.apeldoornkanaal.com/index.php?option=com_content&view=article&id=196:provincie-koopt-deel-terrein-bpf&catid=58:nieuwsbrief-2011&Itemid=112
- Veld, H. d. (2008). *Procesmanagement*. Den Haag: Sdu Uitgevers bv.
- Veluwecommissie. (2005). *Veluwecommissie*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van Veluwecommissie: http://www.veluwecommissie.nl/htm/veluwe_2010.htm
- Verschuren, P. & Doorewaard, H., (2010). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma.
- Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw & Lantschap adviesbureau voor landschap. (2011). *Cultuurhistorische kansenkaart Wisselse poort*. Amsterdam: Vista landschapsarchitectuur en stedenbouw.

Vreke, J. (2007). *Evaluatie van natuurbeleidsprocessen*. Wageningen: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR.

Vries, H. P. (2012, 6 8). (H. Jelsma, Interviewer)

Winterman, P. (2012, 4 17). (H. Jelsma, Interviewer)

Woestenburg, M. (2009, 12). *Edelhert, icoon maar ook een lastpost*. Opgeroepen op 6 21, 2012, van <http://www.woestenburg.nl/sf.mcgi?5950>

Zevenbergen, M. (2004, 11). *Van de Veluwe naar de Rijn*. Opgeroepen op 3 18, 2012, van edepot.wur.nl/114426

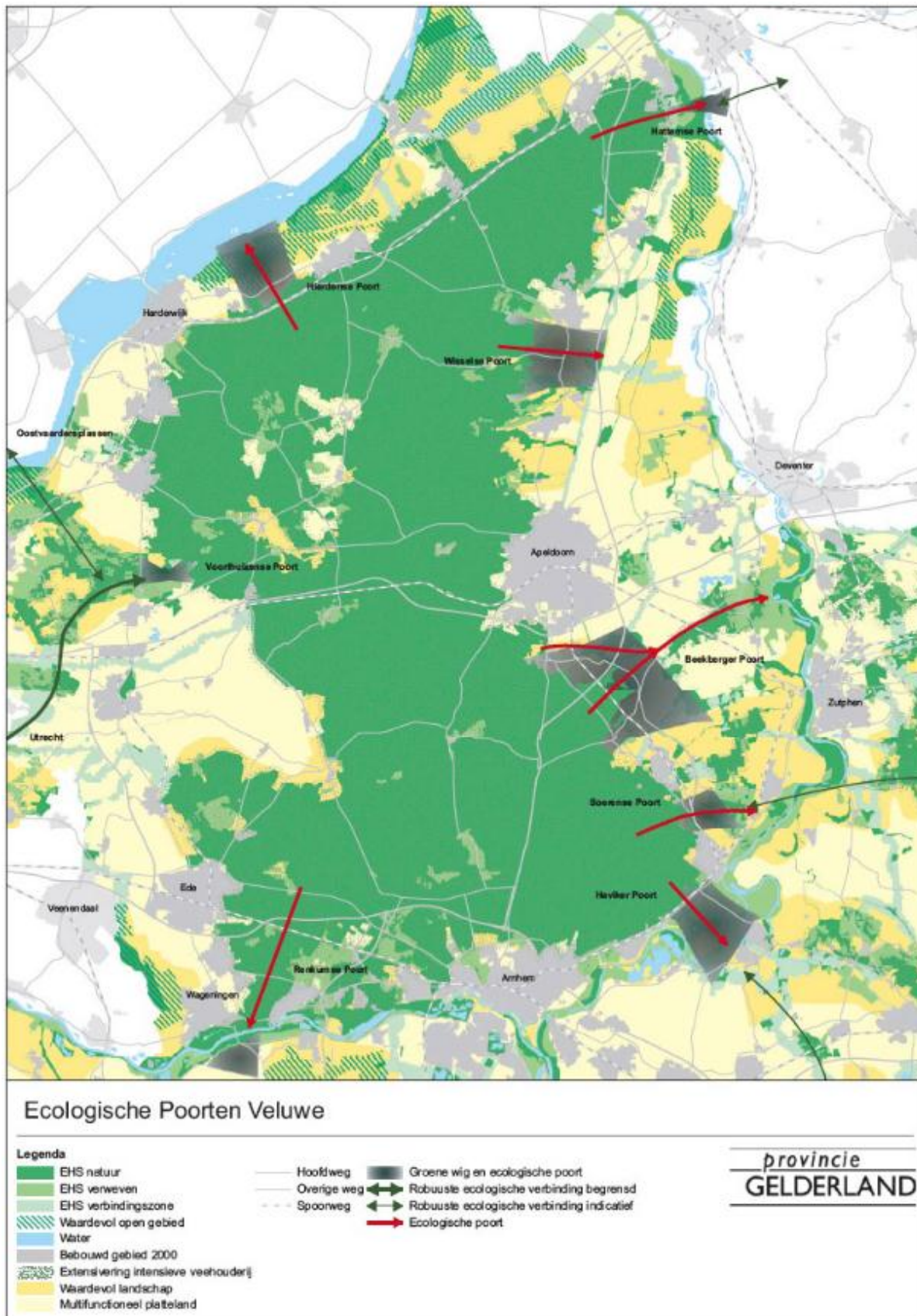
BIJLAGEN

1. OVERZICHT VAN DE ECOLOGISCHE POORTEN VAN DE VELUWE.
2. VOORTGANG PROCES PER GEBIED IN 2009.
3. EVALUATIE PER PROJECT VELUWE 2010.
4. REALISATIE NIEUWE EN AGRARISCH NATUUR(BEHEER).
5. HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR PROVINCIE GELDERLAND.
6. STATUS VERWERVING V.D. BENODIGDE GRONDEN, 1 MAART 2011.
7. OVERZICHT MET KOSTENRAMING HATTEMER POORT.
8. LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN
9. INTERVIEWGUIDE.

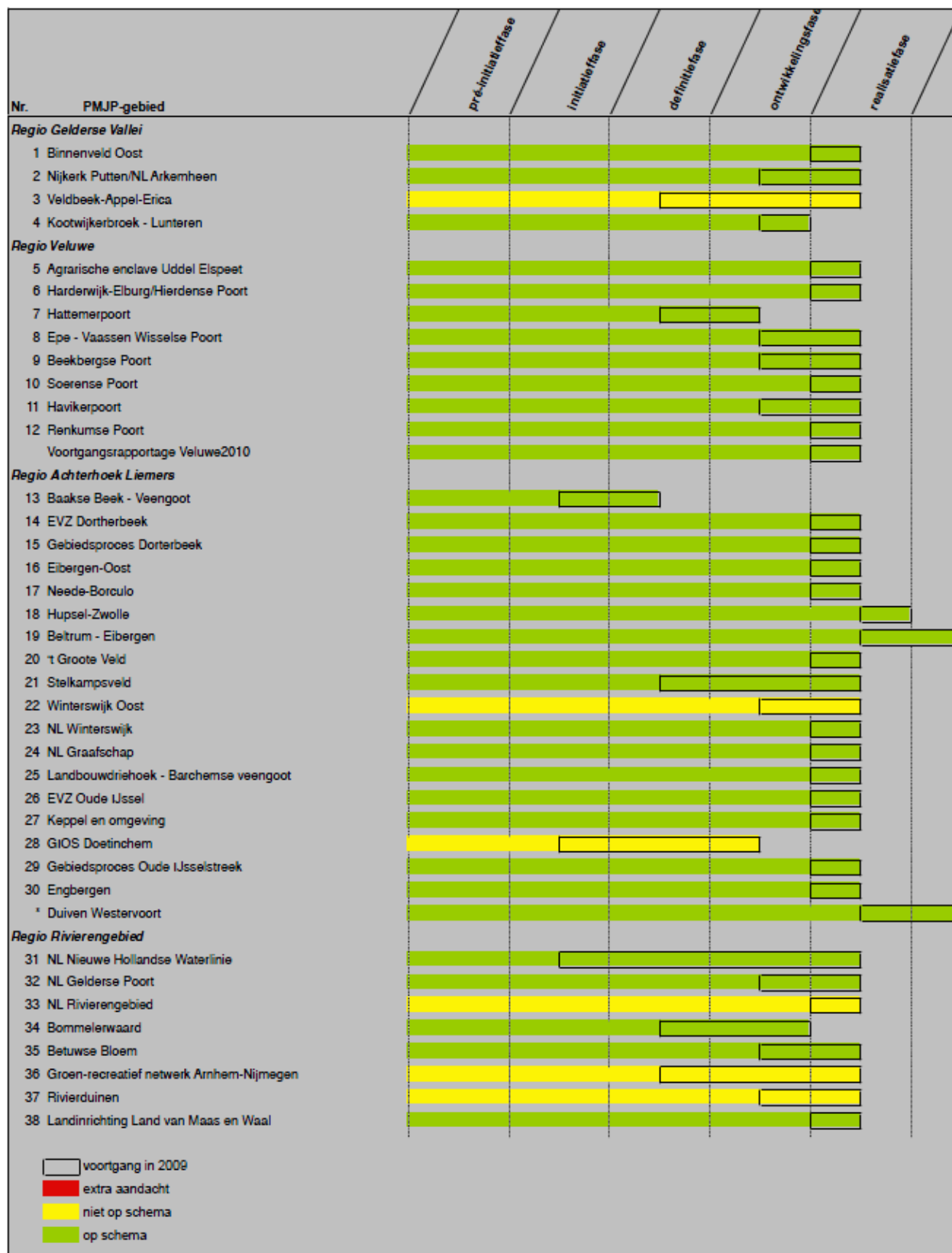

1. OVERZICHT VAN DE ECOLOGISCHE POORTEN VAN DE VELUWE.

(Provincie Gelderland)

2. VOORTGANG PROCES PER GEBIED IN 2009

(Provincie Gelderland, 2006)

3. EVALUATIE PER PROJECT VELUWE 2010

Project	Vorderingen		Op schema	Doel kansrijk
	0%	100%		
1.01/1.02 Realisatie EHS en EVZ's				
1.03 Renkumse Poort				
1.04 Hierdense Poort				
1.05 Haviker Poort				
1.06 Beekbergse Poort				
1.07 Hattermer Poort				
1.08 Voorthuizer Poort				
1.09 Wisselse Poort				
1.10 Soerense Poort				
1.11 Vermindering rasters	ruim 10 km			
1.12 Grote graasweiden				
1.13 Milieuherstel voor bos en natuur				
1.14 Veluwe donker en stil				

Vorderingen De groene balk geeft een inschatting van de procentuele vorderingen van de realisatie. Dit is geen exacte wetenschap.

Op schema

- Niet of nauwelijks van de grond gekomen
- Ernstig vertraagd
- Vordering op onderdelen
- Aanzienlijke vorderingen
- Uitstekend op schema

Doel kansrijk

- Doel wordt niet gehaald; ook niet voor een belangrijk deel
- Realisering is zorgelijk over de volle breedte van het project
- Belangrijke onderdelen van het doel worden gehaald, maar andere delen niet
- Doel wordt in belangrijke mate gehaald
- Doel is gehaald of het is binnen handbereik

N.B. Het belang van de afzonderlijke projecten is niet af te lezen aan de kleuren.

(EVALUATIE VELUWE 2010, DECEMBER 2010)

4. REALISATIE NIEUWE EN AGRARISCH NATUUR(BEHEER).

Realisatie nieuwe natuur (hectares)	Totale opgave	Gerealiseerde nieuwe natuur	%	Restopgave volgens natuurbeheerplan 2011
Agrarische Enclave Uddel-Elspeet	291.8	114.1	39	177.7
Beekbergse Poort	929.0	424.8	46	504.1
Wisselse Poort (Epe-Vaassen)	1272.1	463.6	36	808.6
Hattermer Poort	380.8	82.7	22	298.1
Haviker Poort	219.3	14.0	6	205.3
Hierendse Poort	442.3	160.0	36	282.3
Renkumse Poort	820.7	519.4	63	301.3
Soerense Poort	928.2	421.6	45	506.6
Overig Centraal Veluws Natuurgebied	745.9	421.1	56	324.8
Overig Veluwe2010	1955.7	1019.0	52	936.6
TOTALEN (ha)	7985.7	3626.4	45	4359.3

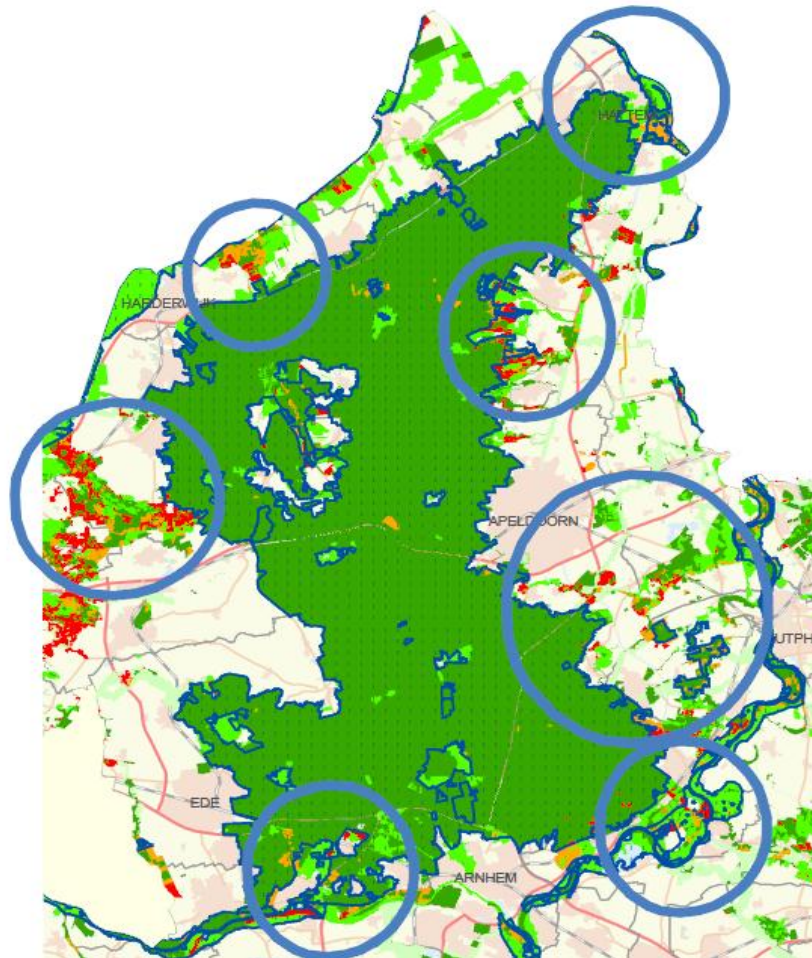
(Evaluatie Veluwe 2010, december 2010)

Realisatie agrarisch natuurbe- heer (hectares)	Doelstelling (ha)	Contracten afgesloten (ha)	%	Restopgave (ha)
Agrarische Enclave Uddel-Elspeet	245	114	47	131
Beekbergse Poort	471	198	42	273
Wisselse Poort (Epe-Vaassen)	325	66	20	259
Hattermer Poort	0	55	-	negatief
Renkumse Poort	100	16	16	84
Soerense Poort	242	193	80	49
TOTALEN (ha)	1383	642	46	741

(Evaluatie Veluwe 2010, december 2010)

5. HERIJKING ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR PROVINCIE GELDERLAND.

Herijking EHS Gelderland

Natuurontwikkelingsopgave

- Natuurontwikkeling
- Geen natuurontwikkeling meer

Ecologische hoofdstructuur

- Natuur
- Verwerven
- Ecologische Verbindingzone
- Natura 2000
- Ecologische poorten

(EIGEN BEWERKING VAN HERIJKING EHS GELDERLAND)

6. STATUS VERWERVING V.D. BENODIGDE GRONDEN .

PMJP-gebied (A)	Deelgebied (B)	ha's conform actieplan grond (C)	in procedure vererving (ha) (D)	verworven (ha) (E)
1. Neede Borculo	Neede Borculo	50	7	1
2. Winterswijk oost	† Woold	91	50	1
	Brink heurne-Kotten	15		
	Ratum Henxel	10		
3. Beekvliet-Stelkampsveld	Beekvliet- Stelkampsveld	75	31	
4. Baakse Beek – Veengoot	Tussen landgoederen en IJssel	18		20
	Landgoederen-zone	53	11	
	Middengebied-West	51	2	
5. Gelderse Poort	Rijnstrangen	100		
6. Nieuwe Hollandse Waterlinie	REVZ/TOP-lijst Nieuwe Zuiderlingedijk e.o.	25		
	Overige REVZ	20	1	
	EHS Regulieren	35		
	EVZ Nieuwe Graaf	15		
7. Rivierduinen	Hatertse Overasseltse vennen + EVZ Heumen Horssen	100	3	
8. Binnenveld-Oost	Binnenveld Oost, incl. Groene Grens Ede-Veenendaal	55	17	
9. Agrarische Enclave Uddel-Elspeet	TOP Gebied Staverdense beek	20		
10. Harderwijk-Elburg	Hierdense Poort / TOP Bloemkampen	79	44	6
	Agrarisch gebied / randmeerkust	20	15	
11. Epe Vaassen : Wisselse Poort	Wisselse Veen West	65		
	Tongeren- Wissel	10		
	Dijkhuizen, Vemderbroek, Gulbroek	10	7	
	Smallertse Beek-Kievitsveld en Vossenbroek	10	1	
12. Beekbergse Poort	Empese en Tondense heide	70		1
13. Soerense Poort	Soerense Beek	29	5	
	Cortenoever	25		
	Landgoederen-zone	29	5	1
14. Het Groene Valleilint / Veldbeek-Appel-Erica	EVZ Gelderse Vallei	20		
	TOTAAL	1.100	199*	30

(Provincie Gelderland, 2011)

7. OVERZICHT MET KOSTENRAMING HATTEMER POORT.

project nr en naam	Trekker	PM/JP Prestatie	Planning	Kostenraming Totaal	Provincie	Rijk	EU	HGL	WSV	SBB	RWS	Gemeente Hattem	Gemeente Heerde	RGV	Particulieren
S1 Ecoduct Tolhuis	Rijkswaterstaat	-aanleg 1 ecoduct	gereed 2011	gedekt	100%										
S2 Kampenweg	Gemeente Heerde	-1km snelheidsbeperkende maatregelen	2011	* bebodding ca € 2500,- * beïjning, drempels ca € 50.000,- (indien nodig)	75%								25%		
S3: Fietspad Petrea	Gemeente Heerde	-fietsotaalplan reconstructie paden diverse	2010	€215.000,-	50%								37,5%	12,5%	
S4: Impuls biodiversiteit	Het Geldersch Landschap	-15-20 ha impuls biodiversiteit	na 2014?	circa € 100.000,-	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
S5: Recreatieterrein Ennerveld	Provincie Gelderland	-ca. 7 ha realisatie Groei/Krimp verblijfsrecreatie, ca.7 ha inrichting (bestaande) natuur -ca 4 ha inrichting bestaande natuur	2010-2013	PM	100%										
S6: Camping Filipsberg	Provincie Gelderland	-2,5 ha realisatie Groei en Krimp verblijfsrecreatie, 2,5 ha inrichting bestaande natuur	2010-2013	PM	100%										
S7: Gelderkamp	Provincie Gelderland	-24,5 ha realisatie EHS -particulier natuurbeheer	2010-2013	gedekt via SKNL	100%										
K1: Passage Apeldoornseweg /Grote weg	Gemeente Heerde	-2km (?) snelheidsbep. maatregelen -ecopassage kleine diersoorten (indien gewenst)	vanaf 2012	circa €75.000,-	75%							12,5%	12,5%		
K2: Kibo-terrein	Het Geldersch Landschap	2 ha inrichting bestaande natuur	2010-2013	PM				100%							
K3: Sportvelden	Gemeente Hattem	nvt	2011-2012	€8.000,-	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
K4: Golfterrein	Provincie Gelderland	-1 Maatregel divers, voorkomend uit plan Hattemerpoort.	2010-2011	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
K5: Oevers Apeldoorns Kanaal	Waterschap Veluwe	-passeerbaar maken Apeldoorns Kanaal	2011 (2012)	€250.000,-	75%				25%						
K6: Perceel lange Grit	Provincie Gelderland en/of Waterschap Veluwe	-1,5 ha realisatie EHS verwerving -2,5 ha realisatie EHS inrichting	2010-2013	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
K7: Kanaalweg	Gemeente Hattem	-snelheidsbeperkende maatregel	-verkeerstelling 2010 -uitvoeren maatregelen 2011 (2012)	telling: circa € 2500,- afsluiten : PM									telling: 100 %		
K8: Berghuizerpapierfabriek	Provincie Gelderland	-oplossen ruimtelijk knelpunt -circa 10 ha inrichten nieuwe natuur	aankoop : 2010 inrichting : 2011-2013	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
K9: Molencolplex Vriese's Erfgoed	Stichting Vriese's Erfgoed	-restauratie cultureel erfgoed	restauratie 2010	-restauratie €400.000,-	PM								PM		5%
U1: Inrichting Uiterwaard, realiseren oolbos	Provincie Gelderland	... ha Realisatie EHS	PM	PM	100%										
U2: Inrichting Uiterwaard, stimuleren particulier natuurbeheer	Dienst Landelijk Gebied (i.o.v. Provincie Gelderland)	-125 ha realisatie EHS; particulier natuurbeheer	2010-2013	gedekt via SKNL	100%										
U3: Fietsroute uiterwaard	Gemeente Heerde	-Circa 2km fietspad	2013-2014	€ 200.000,- (exclusief eventuele aankoop grond)	50% (fiets-otaalplan)						PM (via PKB V-W)	PM	PM		
U4: Wandelroutes uiterwaard	Gemeente Heerde	-circa 10 km wandelroutes	Na 2011	Circa €100.000,-								50%	50%		
U5: Camping Kromholt	Gemeente Heerde	-opheffen ruimtelijk knelpunt	2010-2013	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
U6: Informatiepunt Hattemerpoort	nader in te vullen	nvt	na 2013	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
U7: Gemeente opslag	Gemeente Hattem	-0,4 ha realisatie EHS	2010-2011	€15.000,-								100%			
U8 Optimalisatie IJsselover	Waterschap Veluwe	nvt	2011-2015	PM							100%				
U9 Ontwikkeling zeggemoerse	Waterschap Veluwe	nvt	2011-2015	PM							100%				
HP1: Rasterplan	Provincie Gelderland en Dienst Landelijk Gebied	-plataan / passeerbaar maken rastere	opstellen rasterplan 2011	PM	-rasterplan 100% aanpassingen rastere 75%										-aanpassingen rastere 25%
HP2: Ontwikkeling Landbouw	Provincie Gelderland	-verbreiden van landbouw	2010-2013	PM	PM (PM/JP)		PM (PCP)								

(kusters, 2010)

8. LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN

Geïnterviewde:	Werkzaam bij:	Betrokken bij poort:	Betrokken als:
Marius Bolck	Provincie Gelderland	Allemaal	Opstellen evaluaties poorten, herijking EHS, beleidsmedewerker.
Ellen ter Stege	Vereniging van Natuurmonumenten	Hierdense poort	Projectleider Hierdense poort
Eric Klein Lebbink	Staatsbosbeheer	Renkumse en Hattemer poort	Districtshoofd
Nienke Moll	Gemeente Rheden	Haviker poort	Projectleider Haviker poort
Menno ter Braak	Gemeente Hattem	Hattemer poort	Werkzaam op afdeling Ruimtelijke Ordening en Monumentenzorg
Harm Peter de Vries	Rentmeesterkantoor Witte B.V.	Beekberger poort	Beherend rentmeester van twee grote landgoederen

9. INTERVIEWGUIDE.

Inleiding

De analyse van de ecologische poorten zal worden gedaan met behulp van de beleidsarrangementen-benadering(BAB) van, Van Tatenhove, Arts en Leroy. Deze relatief eenvoudig benadering is allesomvattend en kent vier dimensies, te weten: Actoren en coalities, hulpbronnen, spelregels en discours(en). De dimensie actoren en coalities bestaan uit de samenwerkende en betrokken partijen, welke zowel positief als negatief processen kunnen beïnvloeden. Hulpbronnen zijn de beschikbare middelen welke kunnen bestaan uit; gelden, vastgoed, kennis enz. De dimensie spelregels bestaat deels uit het geldende beleid, wet-/regelgeving en informele regels met betrekking tot de toetreding van actoren tot het proces. De laatste dimensie, discours is een som van alle opvattingen en ideeën van de betrokken actoren. Tussen de dimensies van de BAB is sprake van onderlinge samenhang en wederzijdse beïnvloeding. Zo kan bijvoorbeeld het huidige discours worden gevormd door de geldende spelregels en beschikbare hulpbronnen.

Het uiteindelijke doel van het interview is het in beeld brengen van de huidige beleidsarrangementen en waar mogelijk verbanden en veranderingen op te merken. De in de bijlage opgenomen tabellen refereren hier aan. *“De bijlagen waar in de inleiding naar wordt verwezen zijn overeenkomstig met bijlage 3 en 4 van het rapport “Ecologische poorten, natuur rond de Veluwe”.*

VRAGEN;

ACTOREN EN COALITIES

1. Welke actoren waren er bij de planvorming en realisatie betrokken?
2. Hoe verhouden deze partijen zich tot elkaar?
3. Is er sprake van één of meerdere coalitie(s) en waar is deze op gebaseerd?
4. Zijn er knelpunten in de samenwerking?
5. Welke verandering in de samenwerking zou volgens u de realisatie ten goede komen aan de realisatie van de ecologische poorten?

Hulpbronnen

Formele bevoegdheden

1. In hoeverre zijn de ecologische poorten planologisch verankerd?

Gelden

1. Welke hulpbronnen zijn er vooraf geraamd, beschikbaar gesteld en wat is het restant voor het gehele systeem?
2. Hoeveel financiële middelen zijn er nog beschikbaar in de post Veluwe 2010
3. Op welke basis zijn de hulpbronnen verdeeld per poort?
4. Zijn er volgens u nog voldoende financiële middelen aanwezig om de poorten te kunnen realiseren?
5. Denkt u dat er een verband bestaat tussen een vlotte realisatie en beschikbare gelden?(Renkums beekdal)

Grondbezit

1. Hoeveel hectare is er reeds verworven, is in procedure of moet er nog worden verworven?
2. In welke mate is er geïnvesteerd in ruilgronden, en hoe wordt hier op geanticipeerd?
3. Zijn er naast de verwerving meerdere knelpunten omtrent het grondbezit?
4. Hoe schat u de gevolgen in van de herijkte Ecologische Hoofdstructuur?
5. Op basis waarvan zijn de niet te realiseren hectares vastgesteld, en in hoeverre zijn de ecologische en financiële effecten per poort vast gesteld?

Algemeen

1. Welke verandering binnen de dimensie 'hulpbronnen' zou ten goede komen aan de realisatie van de ecologische poorten?

Spelregels

1. Waren de vooraf opgestelde opgaven te ambitieus?(bijlage 3,4)
2. Hoe denkt u over het "Doelenboom idee" van de evaluatie Veluwe 2010?
3. Zijn er bepaalde procedures opgesteld voor de afronding van de poorten?
4. In hoeverre zijn de werkgroepen nog actief?
5. Wat is de rol van de projectleiders van de specifieke poorten?
6. Welke actoren mogen wel en niet deelnemen aan het proces?
7. In hoeverre word de totstandkoming van de poorten belemmerd door de vrijwillige basis waarop de gronden verworven dienen te worden?
8. Zou een onteigeningstitel voor natuur de realisatie van de poorten ten goede komen?
9. Wat zijn de gevolgen van de plannen van kabinet Rutte voor de ecologische poorten?
10. Acht u het mogelijk dat verandering van huidig beleid de realisatie van de ecologische poorten ten goede zou komen?

Discours(en)

11. Welke opvattingen en ideeën hebben de provincie en de andere betrokken actoren over de planvorming, realisatie en het huidige beleid(herijking)?
  12. Zijn er duidelijke verschillen tussen de discoursen van betrokkenen?
  13. Hebben eventuele verschillen in gedachtegoed van de ecologische poortinvloed op de totstandkoming van de poort?
  14. Is er sprake van een 'dominante discours', ofwel, is er sprake van consensus tussen de actoren over het discours?
  15. Zou een verandering van de dimensie 'discours' ten goede komen aan de realisatie van de ecologische poorten?
-